

889.259

ΕΙΟΣ

ΚΡΗΤΙΚΑ 630

Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ 16^{ΟΥ} ΑΙΩΝΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΣΟΦΙΑΣ Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 42
1922

ΚΡΗΤΙΚΑ 630

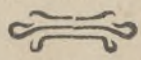
Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ 16^{ου} ΑΙΩΝΟΣ

ΑΡΙΘ. ΔΡΟΜ.	43163
Χρονολ. Είσαγ.	24-11-76
ΕΙΣΚΟΤΗΣ	Καθηγ. Νοσοφ. Παιδ.
Αριθ.	889.259/744

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΣΟΦΙΑΣ Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

*Εκδόσεις
Χανιά 1922*

III-IX-XXX.

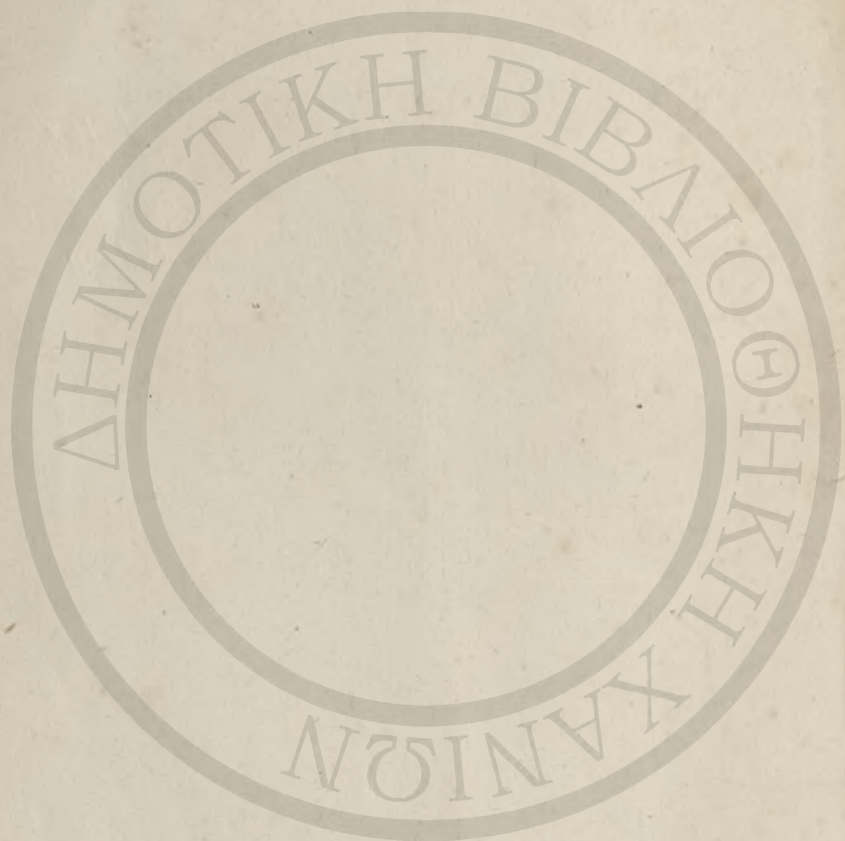
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΘΗΡΙΑ, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 42

1922

889.254

ΤΗΥ.

ΤΥΠΟΙΣ „ΦΟΙΝΙΚΟΣ“, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 38.

ΑΙΘΟΥΣΑ - Α.

ΕΠΗΧΗ

ΚΛΑΔΟΣ *Βιβλιοθήκη*

ΣΗΡΑ

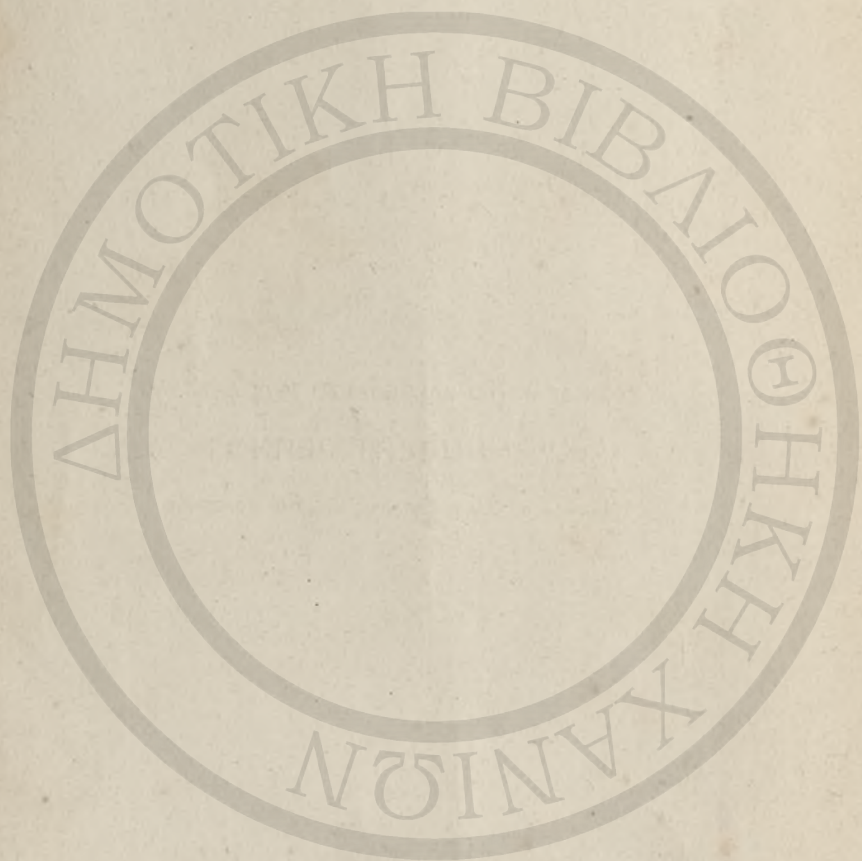
ΑΡΙΘ. ΤΑΞΙΝ.

ΣΤΟΝ ΑΓΑΠΗΤΟ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΟ ΜΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟ

ΚΥΡΙΟΝ HUBERT PERNOT

ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΤΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΗΝ SORBONNE

Σ. Α.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπὸς τῆς παρουσίας ἐκδόσεως εἶναι νὰ γίνῃ γνωστὴ στὴν Ἑλλάδα ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», αὐτὸ τὸ ἀριστοῦργημα τῆς μεσαιωνικῆς μας φιλολογίας. Τελείως ἄγνωστο ἐν τούτοις δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ ἔργον. Ὅλος ὁ φιλολογικὸς μας κόσμος τὸ γνωρίζει καὶ τὸ θαυμάζει. Φαίνεται ἀκόμη ὅτι καὶ ὁ λαὸς κάποτε εὗρισκε εὐχαρίστησι στὴν ἀνάγνωσι τῆς «Θυσίας», γιατί πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν μοροῦσε νὰ ἀνακαλύψῃ κανεὶς μέσα στὰ καροτσάκια μπρὸς στὸ Δημοτικὸ Θέατρο τῶν Ἀθηνῶν, ἢ στὴν Τρούμπα τοῦ Πειραιῶς, μιὰν ἀπλοϊκὴν ἔκδοσι, δίπλα στὸν «Ὀνειροκρίτη» καὶ στὸν «Μπερτόδουλο». Μὰ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι λυπηρὸ εἶναι ὅτι ὁ κόσμος ὁ μορφωμένος καὶ ὁ κόσμος ποῦ διαβάζει δὲν γνωρίζει τὸ ἔργον καὶ σ' αὐτοὺς ἀποτείνεται ἡ ἔκδοσις μου. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ ἔγῃ διόλου χαρακτηρὰ ἐπιστημονικῆς μελέτης. Στὴν εἰσαγωγὴν θὰ δώσω μερικὰ στοιχεῖα ποῦ θὰ βοηθήσουν ἐλπίζω τὸν ἀναγνώστη νὰ δῇ τὸ ἔργον στὴν ἐποχὴ ποῦ ἐγράφη καὶ, κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ εἰσδύσῃ στὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως. Αἱ παρατηρήσεις μου δὲν ἔχουν καμμία ἀπαιτήσι γλωσσολογίας· σκοπὸν μόνον ἔχουν νὰ διαφωτίσουν μερικὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς παλαιᾶς Κρητικῆς διαλέκτου γιὰ τὸν σημερινὸ ἀναγνώστη.

Μυστήρια.— Ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» εἶναι τὸ μόνον «μυστήριον» τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ποῦ ἔφθασε ὡς ἡμᾶς. Εἰς ὅλην τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα καὶ πρὸ πάντων περὶ τὰ τέλη τῆς 15ης καὶ τὰς ἀρχὰς

τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος ἐπαίζοντο, μὲρὸς στοὺς μητροπολιτικοὺς ναοὺς, δράματα μὲ θέματα θρησκευτικά. Οἱ πιστοὶ τὰ ἀπεκάλεσαν ἀμέσως «μυστήρια». Πασίγνωστη εἶναι ἡ «Παράστασις τοῦ Ἄδαμ» (Représentation d'Adam), Γαλλικὸ μυστήριον τοῦ 13ου αἰῶνος.

Οἱ Βυζαντινοὶ εἶχαν καὶ αὐτοὶ παραστάσεις αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Κάποιος Γερμανὸς ἐπίσκοπος, ὁ Αἰουμπράνδος, γράφει, κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα, ὅτι παρέστη στὴν Κωνσταντινούπολι στὴν παράστασι τῆς «Ἀρπαγῆς τοῦ Ἥλία εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Φρίττει μάλιστα μὲ τὴν διαφθορὰν τῶν Ἑλλήνων γιατί, γράφει, τὸ ἔργον παρεστάθη μέσα στὴν Ἁγία Σοφία.—Ἔτσι λοιπὸν εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ Βυζαντινὸν θέατρον ἦτο κάτι παρόμοιον μὲ τὸ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης τῆς ἐποχῆς.

—Τί ἦταν αὐτὸ τὸ εὐρωπαϊκὸν θέατρον;—Κάτι τι ποῦ λέγεται θέατρον γιατί παριστάνετο, καὶ μάλιστα μὲ πλουσιώτατο διάκοσμο, ἄλλως δὲν εἶχε κανένα σκηρικὸν ἐνδιαφέρον. Κάθε ἔργον ἀπετελεῖτο ἀπὸ σειρὰ στίχων ὅπου διακρίνει καὶ μπορεῖ νὰ θαυμάσῃ κανεὶς τὴν ἀκράδαυτο πίστι στὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, τὸν φόβο ποῦ ἐμπνέει στοὺς πρωτογενεῖς, τὴν ἐλπίδα ἐν τούτοις τοῦ ἀνθρώπου στὴν εὐσπλαχνία του. Συχνὰ βρῖσκομε δλόκληρα ἀποσπάσματα γεμᾶτα λυρισμό, ἀλλὰ ἡ δραματικὴ τέχνη, τὸ σκηρικὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἡ λογικὴ σύνθεσις τοῦ ἔργου εἶναι πράγματα ἄγνωστα. Μόλις τὸ 1550 ὁ Γάλλος Theodore de Bèze ἔγραψεν ἓνα «μυστήριον» ἐπιγραφόμενον καὶ αὐτὸ «Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ». Στὴν μελέτη του «La tragédie française au XVI siècle» ὁ Faguet τὴν χαιρετᾷ ὡς τὴν πρώτην εὐρωπαϊκὴν τραγωδίαν ὅπου ὑπάρχει ἕγνος δραματικῆς ἀντιλήψεως. Καὶ ἐν τούτοις τὸ ἔργον εἶναι ἀρκετὰ ὠχρό. Πράγματι ἡ σύνθεσις δὲν εἶναι κακὴ, ἀλλὰ οἱ χαρακτῆρες εἶναι πολὺ μονότονοι. Ἡ θλίψις τῆς Σάρρας δὲν δια-

φέρει καὶ πολὺ ἀπ' τὴν θλίψι τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ Ἰσαὰκ δὲν ἔχει τίποτε τὸ παιδικό. Ὑπάρχει καὶ χορὸς τοῦ ὁποίου τὰ τραγούδια δὲν παρουσιάζουν κανενὸς εἶδους ἐνδιαφέρον. — Ἡ δική μας «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» εἶναι βεβαίως ἀρχαιοτέρα. Ἡ παλαιότερα ἔκδοσις περὶ αὐξεται φέρει τὴν ἐξῆς σημείωσι σὴν τελευταία σελίδα:

Τὸ παρὸν βιβλίον ἐτυπώθη ἐν Βενετία
κατὰ τὸ μαρτ' σωτήριον ἔτος

Venetii 1535.

Ἐξεδόθη σὴν Βενετία τὸ 1535 καὶ ποῖος ξέρει ἂν γιὰ πρώτη φορά. — Μποροῦμε νὰ ποῦμε λοιπὸν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φιλολογία ἔχει ἀκόμη μιὰ δόξα στοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἑλληνικὴ εἶναι ἡ πρώτη Εὐρωπαϊκὴ τραγωδία.

Ἑλληνικὴ καὶ ἔγγραφη ἀπὸ ποιητὴ Κρητικὸ.

Εἶναι τὸ μόνο ποῦ ξέρομε ἀπὸ τὸν συγγραφέα ποῦ μᾶς ἐκληροδόησε ἓνα τέτοιο ἀριστούργημα· οὔτε βιογραφία, οὔτε χρονολογία γεννήσεως ἢ θανάτου, οὔτε κοὶ ὄνομα, τίποτα δὲν εἶναι γνωστό. Ὅσο ὅμως γιὰ τὴν πατρίδα εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι εἶναι ἡ Κρήτη, γιὰτὶ ἡ γλῶσσα τῆς «Θυσίας» εἶναι ἡ Κρητικὴ διάλεκτος τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ ἔκδοσις μας φέρει χρονολογία 1535, ἄρα ἀνήκει στὸν αἰῶνα ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ὁ πιὸ-δοξασμένος σὴν Κρητικὴ δημοτικὴ ἀνθήσι. Εἶναι ὁ αἰὼν ποῦ ὁ Κορινθίος ἔγραψε τὸν «Ἐρωτόκριτο», τὴν νέα αὐτὴ ἐποποιία ποῦ ἀμίσως ἀρπαξε καὶ ἔκατε κτῆμα τῆς ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ φυλή. Εἶναι ἀκόμα ὁ αἰὼν ποῦ μᾶς ἄφησε μερικὰ θεατρικὰ κομμάτια τὰ ὁποῖα, ἂν δὲν μαρτυροῦν δραματικὰς ἰδιοφυΐας, εἶναι πάντας τεκμήρια κοινωνίας ἀνεπτυγμένης. Τὸ «Κρητικὸν Θέατρον» ποῦ ἐξέδωκε ὁ Σάθας μᾶς δείχνει ὅτι ὄχι μόνον ἐπαιζοῦντο τὰ ἔργα αὐτά, ἀλλ' ὅτι εἶχαν καὶ μιλῆττα τὰ ὁποῖα ἐσυνόδειε ὀρχήστρα ποῦ ἐπαιξε πίσω ἀπ' τὴ σκηνή.

Ἡ μουσικὴ βεβαίως δὲν ἔλειπε ἀπ' τὸ δραματικὸ ἀριστούργημα τῆς ἐποχῆς, τὴν «Ἐρωφίλη» τοῦ Χορτάτζη. Αὐτὸ μαρτυρεῖ τὴν μεγάλη ἐπιρροὴ τοῦ ἐξήσκησε ἡ Ἰταλικὴ φιλολογία στὴν φιλολογία τῆς Κρήτης κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα.—Ἐνα ἄλλο μεγάλο δείγμα εἶναι τὰ «ἰντερμέδια», ἀληθινὰ μπαλέττα σὰν αὐτὰ ποῦ παίζονται ἀκόμη σήμερα στὶς μεγάλες ὄπερες, μπαλέττα μὲ φανταστικὴ ὑπόθεσι. Καὶ τὸ περίεργο εἶναι ὅτι τὰ ἰντερμέδια αὐτὰ διακόπτουν τὸ ἔργο στὰ κύρια σημεῖα του καὶ εἶναι κανεὶς ὑποχρεωμένος, ὅπως στὴν «Ἐρωφίλη», νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ μαγεμένου ἵππότη καὶ τῆς νεράϊδας, ἐντελῶς ἄσκητῃ μὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου. Ὅλα αὐτὰ καὶ ἀκόμη σκηνικὰ τεχνάσματα ποῦ τὰ ἐνέπνευσε βέβαια ἀρκετὰ μετρία φιλοκαλία, ἔπως π. χ. τὰ ἐντόσθια τοῦ Πανάρετου στὴν «Ἐρωφίλη», ὅλα αὐτὰ καθαρὰ διαλαλοῦν ὅτι ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ κρατῇ ζωνρὸ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θεατοῦ. Νομίζω ὅμως ὅτι καταλήγει σὲ συμπεράσμα ἀντίθετο ἀπ' τὸν σκοπὸ του.

Σ' ἄλλα ἐντελῶς μέσα ἐξήτησε ὁ ποιητὴς τῆς «Θυσίας» τὸ σκηνικὸν ἐνδιαφέρον. Δὲν ξέρομε ἂν ἐγνώριζε τὸ Ἰταλικὸ θέατρο. Πάντως ἐπροτίμησε ἀπ' τὴν *comedia pastorale*, καὶ ποῦ θυμίζει κλασσικὴ τραγωδία. Οὔτε πολλὰ πρόσωπα, οὔτε σκηνικὸς διάκοσμος πολὺπλοκος, οὔτε μπαλέττα, οὔτε ἄσκοπος ρητορικὴ. Ταχεῖα ἢ δραῖσις, βυθειὰ μελέτη χαρακτήρων, παρατηρητικότης, εἰλικρινὲς αἴσθημα, καὶ ἡ συγκίνησις ποῦ εἶναι ἡ φυσικὴ συνέπεια τῶν ἀρετῶν αὐτῶν ἔρχεται μόνη τῆς.

Μιὰ σύντομη ἀνάλυσις τοῦ ἔργου καὶ τῶν χαρακτήρων θὰ δεῖξουν ἐλπίζω ὅτι ἡ λέξις «τραγωδία» δὲν εἶναι ἴσως ὑπερβολικὴ γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν «Θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ».

Ἀνάλυσις.—Ἡ ὑπόθεσις εἶναι τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον

τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς. Γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀφοσίωσι τοῦ πατριάρχη Ἀβραὰμ ὁ σκληρὸς Θεὸς τῶν Ἑβραίων ζητεῖ τὴν θυσία τοῦ γιοῦ του Ἰσαάκ. Χωρὶς νὰ διστάσῃ ὁ Ἀβραὰμ βάζει τὸ μαχαίρι στὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ του, ἀλλὰ ἐκεῖνη τὴν στιγμή ὁ Θεὸς στέλνει ἄγγελο καὶ σταματᾷ τὸ πατρικὸ χέρι. Ὁ ποιητὴς μας ἐχειρίσθη τὴν παράδοσι μὲ πολλὴ πρωτοτυπία.

Ἄν καὶ ἡ παλαιὰ ἔκδοσις δὲν τὸ σημειώσῃ, καθαρὰ βλέπομε ἕν τὸ ἔργον αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο πράξεις.

Εἰς τὴν πρώτην: Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ παρουσιάζεται στὸ σπίτι τοῦ Ἀβραὰμ τὴν νύκτα, ἐνῶ ὅλοι κοιμοῦνται. Ξυπνᾷ τὸν πατριάρχη καὶ μεταβιβάζει τὴν θεία προσταγὴ ὁ Θεὸς ἀπαίτεῖ τὴν θυσία τοῦ Ἰσαάκ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ χέρι τοῦ πατέρα του. Φρίττει ὁ Ἀβραὰμ στὸν ὕπνο του, ἀλλὰ ἀμέσως ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀπαίτησι τοῦ Πλάστου. Τὸν παρακαλεῖ νὰ μεριάσῃ τὴν ὀργή του, ἀλλὰ καμμιὰ φωνὴ δὲν ἀποκρίνεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Δίπλα του ὁμως ἡ Σάρρα ἀκούει τὰ κλάματά του, ξυπνᾷ καὶ ζητεῖ τὴν αἰτία τῆς τόσης του ἀγωνίας. Ὁ Ἀβραὰμ ἀρνεῖται νὰ τῆς πῆ, ἀλλὰ οἱ παρακλήσεις τῆς Σάρρας τοῦ ἀποσποῦν τὴν ἀλήθεια. Σ' αὐτὸ τὸ ἀκουσμα ἡ Σάρρα φωνάζει, κλαίει, λιποθυμεῖ. Ὁ Ἀβραὰμ τρέμει καὶ ἀρχίζει νὰ κλονίζεται. Πάλι προστακτικὴ ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ Ἀγγέλου. Συνέρχεται τότε καὶ φωνάζει τοὺς δούλους γιὰ νὰ φύγουν μὲ τὸ παιδί πρὶν συνέλθῃ ἡ Σάρρα. Μὰ αὐτὴ δὲν ἀργεῖ νὰ σηκωθῇ καὶ ἀρχίζει διάλογος σπαρακτικὸς μεταξὺ τῶν δύο συζύγων. Ἡ Σάρρα παραπονεῖται καὶ μοιρολογεῖ καὶ ὁ Ἀβραὰμ τὴν παρακαλεῖ νὰ μὴ τοῦ κλονίσῃ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀπόφασίν του μὲ τὰ κλάματά της. Κ' οἱ δύο πλησιάζουν νὰ ξυπνήσουν τὸν Ἰσαάκ καὶ ξαναρχίζει ὠραῖος διάλογος μπρὸς στὸ κοιμισμένον παιδί. Τέλος τὸ ξυπνᾷ ὁ Ἀβραὰμ, λέγοντάς του ὅτι θὰ πᾶνε

νά κάνουν θυσία σιὸν Θεὸ ἐπάνω στὸ βουνό, μέσα σ' ἓνα κῆπο. Οἱ σαρακτικοὶ ὅμως ἀποχαιρετισμοὶ τῆς Σάρρας ἐκπλήτουν τὸν Ἰσαὰκ καὶ τῆς ὑπόσχειται νὰ γυρίσῃ γρήγορα καὶ νὰ τῆς φέρῃ δῶρα ἀπ' τὴν ἐξοχὴ. Πατέρας καὶ γυιὸς φεύγουν.

Στὴν δευτέρα πρᾶξι ὁ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἀντιβιβάζουν στὸ βουνό. Ὁ μικρὸς ὁμιλᾷ τὸν πατέρα του γιατί εἶναι τόσο θλιμμένος. Τὴν ἴδια ἀπορία ἔχουν καὶ οἱ δύο πιστοὶ δοῦλοι, ὁ Σὺμπαν καὶ ὁ Σόφερ. Ὅταν ὁ Ἀβραὰμ τοὺς ἀποκαλύπτει τὸ φρικτὸ μυστικόν, ὁ Σόφερ τοῦ λέγει ὅτι σὰν γρήγορα πῆρε τὴν ἀπόφασί του καὶ καλὰ θὰ κἀνῃ πρὸ πάντων νὰ φρεβᾷται μὴν ἐκτελέσῃ τέτοιο ἀνοσιοῖργημα, παραγνωρίζοντας τὴ διαταγὴ τοῦ Ὑψίστου. Ἀντὶ νὰ κλονισθῇ ὁ Ἀβραὰμ, γιὰ νὰ δείξῃ στοὺς δούλους τὴν ἀκλόνηστη πίστι του, παίρνει περισσότερο θάρρος καὶ βιάζεται νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀπόφασί του. Μὰ τὸ μεγάλον ἐνδιαφέρον αὐτῆς τῆς πράξεως εἶναι ὁ διάλογος τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἀβραὰμ· ἡ παιδικὴ χορὰ καὶ περιέργεια τοῦ ἑνός, ἡ κατῆφεια τοῦ ἄλλου καὶ τέλος ἡ λύπη καὶ τὰ κλάματα τοῦ παιδιοῦ, ὅταν μοθαίνει ὅτι πλησιάζει ὁ θάνατός του. Τέλος ἀνιψασμένος ἐπαίω σιὸν βωμὸ εἶναι ἕτοιμος νὰ δεχθῇ τὸ φονικὸ μαχαίρι σιὸν λαιμὸ του, ὅταν ὁ Ἄγγελος, ποῦ φαίνεται πάλι, σταματᾷ τὸ πατρικὸ χέρι. Καὶ οἱ δύο πέφτουν γονατιστοὶ σὲ θερμὴ εὐχαριστήριον προσευχῇ. Ἀρέσως ἔπειτα σιέλουν μπρὸς τοὺς δούλους ν' ἀναγγείλουν στὴ Σάρρα τὴν ἀνέλπιστη εὐτυχία. Μὰ ἐκείνη, ἀνήσυχη, δὲν ἐπερίμενε οὕτω τῆς. Μὲ τίς διό τῆς δούλες, Ἄντα καὶ Τάμορ, εἶχε ξεκινήσει γιὰ τὸ βουνόν. Ἀπὸ μακριὰ ὁ Σὺμπαν τῆς αὐνάζει τὴν εὐχάριστο εἶδῃ καὶ πρὶν ἀκόμη καλοκαταλάβει, ὁ Ἰσαὰκ ἰσραῆτος ὀίχεται σιὴν ἀγκαλιά τῆς. Τὸ

ἔργον τελειώνει μετὰ μιὰ προσευχή ὅπου ὁ Ἄβραάμ ὑμνεῖ τὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι ἀπλῆ εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῆς τραγωδίας μας, ἀπλῆ ὅσο ἡ παράδοσις τὸ ἐπέβολε. Ἄλλὰ ὁ ἄγνωστος ποιητὴς ἔδειξε τὴν ἀριστοτεχνία του, βάζοντας στοιχεῖα ἄγνωστα καὶ πρωτοφανῆ γιὰ τὴν ἐποχὴ του. Ἡ «Θυσία» ἔχει σημεῖα ποῦ θὰ ταίριαζαν σὲ σύγχρονο «drame bourgeois».

Δηλαδή ἂν ἡ τραγικὴ του ὑπόθεσις δὲν μᾶς συγκινῆ, κάθε μᾶτι δαυρῶζει σὲ κάτι μικρολεπιτομέρειες ποῦ μᾶς δείχνουν τὴν οἰκογενειακὴ ἀγαπημένη ζωὴ. Ἡ Σάρρα θυμᾶται πῶς μέσῳ στὰ παιχνίδια ἔρχιζε τὸ παιδί της νὰ ζαλιζέται γιὰ τὰ ἀποκαίμηνθῃ γλικά στὸ τέλος (στιχ. 421 καὶ περὶ αὐτῶ).

Ὁ Ἄβραάμ φαίνεται πῶς πολλοὺς εἶχε παρατηρήσει μετὰ χαρὰ τέτοιες σκηναί, γιὰ μᾶς λέει πῶς ἡ μητέρα εἶχε μαθημένο τὸ παιδί της νὰ τὸ ξυπλᾷ μετὰ χάδια κ' ἐκείνο ἐκρεμιῶταν στὸ λαιμό της (στιχ. 455. . .). Αὐτὲς οἱ χαριτωμένες οἰκογενειακὲς σκηναί μᾶς πλησιάζουν τοὺς ἥρωας τῆς Βίβλου ποῦ εἶναι γιὰ ὅλους μας περιβεβλημένοι μετὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς παραδόσεως· μᾶς τοὺς δείχνουν πιὸ ἀνθρώπινους, μᾶς τοὺς κάνουν πιὸ νοητούς.

Χαρακτήρες. Μὰ ἡ λεπτὴ ὕφανσις τῶν χαρακίτων εἶναι ἵεως τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ ποιητοῦ μας.

Ὁ Ἄβραάμ εἶναι ὁ τύπος τοῦ πατριάρχου, ποῦ εὐτε γιὰ μιὰ στιγμή ἀμφισβᾶλλει ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ μίλησε, καὶ ὅτι τελείως ἀντελήφθη τὴ θεία ἀπαίτησι. Γνωρίζει τὸν Θεὸ του, τὸν Θεὸ τῆς Βίβλου, ποῦ μερικὲς φορὲς ζητεῖ θυσία αἵματος. Δὲν ἐξευτελιζέται μετὰ προσευχὴ καὶ παρακάλια, ἀλλὰ — ἡραϊκὸς πατέρας — προσφέρεται ἀμέσως σιτὴ θέσι τοῦ παιδιοῦ του (στ. 53, 54). Μὰ ὁ Θεὸς φαίνεται δὲν δέχεται τὴν ἀνταλλαγὴν, γιὰ δὲν ἀπαντᾷ. Ἐνα πρᾶγμα τῶρα θὰ ζητήσῃ νὰ σκληρυνθῆ ἡ ψυχὴ του, ὄχι γιὰ νὰ μὴ ὑποφέρει

σφάζοντας τὸν Ἰσαάκ, ἀλλὰ γὰρ νὰ δώσῃ «σωστὴ» τὴν θυ-
σία στὸν Θεό, Εἰσέδυσσε ποτὲ κανεῖς τελειότερα στὸ πνεῦμα
τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης;

Ἀπέναντι ὅμως στὴ Σάρρα δὲν εἶναι πᾶς μόνο ὁ πατρι-
άρχης Ἀβραάμ ἀλλὰ ἀληθινὰ ἓνας τρυφερὸς σύζυγος, ποῦ
ὄχι μόνο φροντίζει νὰ παρηγορήσῃ τὴν γυναῖκά του, ἀλλὰ
ὁμολογεῖ καὶ τὴν ἀδυναμίαν του ἀκόμη. Γὰρ νὰ τῆς ἀπο-
σπᾶσῃ τὴν ὑπόσχεσι ὅτι δὲν θ' ἀκάνῃ μεγάλην ταραχὴ στὸ
τρομερὸ ἄκουσμα, τῆς λέει πῶς τὴν ξέρει καὶ δὲν τολμᾷ νὰ
τῆς πῆ τὸ μυστικὸ του. Μόλις τοῦ ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις ἀμέ-
σως ἀπότομα καὶ μὲ λίγα λόγια (5 στίχοι: 155—160) λέει
περὶ τίνος πρόκειται. Κι' ἔπειτα ἀρχίζει μιὰ μακρὰ ἐν-
θαρρυντικὴ παρότρυνσι, ποῦ ἀποτείνεται τόσο στὴ γυναῖκά
του ὅσο καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο. Ἡ λειποθυμία τῆς Σάρρας
δὲν κλονίζει τὴν ἀπόφασί του, ἀλλὰ τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν δύ-
ναμι νὰ τὴν ἐκτελέσῃ ἀμέσως. Ὁ Ἄγγελος τὸν ἐγκαρδιό-
νει. Ἀμέσως ὁ Ἀβραάμ δίνει τὶς διαταγὰς του, κι' ἔπειτα
κι' αὐτὸς ἀφίεται στὴ θλίψι καὶ ἐσσιινολογεῖ τὴν τύχη του.
(στ. 270) — Μὰ ὅλο αὐτὸ τὸ θάρρος τὸ ἐβάλεε στὴν ἰδέα
ὅτι δὲν θ' εἶχε νὰ παλαίσῃ ἐναντίον τῆς Σάρρας γιὰτὶ ἦταν
λειποθυμισμένη. Τοῦ ἀναγγέλλουν δεῖ συνηλθε. Τότε παίρ-
νει ἄλλη στάσι ἀπέναντί της. Γίνεται τρυφερὸς σὰν πατέ-
ρας ποῦ μιλεῖ σὲ μικρὸ παιδί· συγχρόνως ὅμως ζητεῖ νὰ
ἐγγίσῃ στὴν καρδιά της τὴν χορδὴ τῆς συζυγικῆς ἀγάπης·
τῆς λέει ὅτι μὲ τὰ κλάματά της τὸν τυραννεῖ, τὴν ἀτειλεῖ
μάλιστα ὅτι ἀν' ἐξακολουθῇ θ' αὐτοκτονήσῃ (στ. 364) Ὅταν
βλέπει ὅτι ἡ Σάρρα ἀρχίζει νὰ λογικεύεται, μετανοεῖ γιὰ
τὴν σκληρότητά του καὶ θέλει τὰ ἀνταμείψῃ αὐτὴ τὴ δύ-
στυχη καὶ θαρραλέα γυναῖκα. Τῆς ἐπιτρέπει νὰ ντύσῃ μόνῃ
τὸ παιδί της. Μὰ σὲ λίγο θ' ἀμετανιώσῃ γι' αὐτὴ τὴν ἀδυ-
ναμία καὶ θ' ἀπομακρύνῃ τὴν γυναῖκα του, ποῦ ὑπερβο-
ρικὰ ἔθρηνεῖ μπρὸς στὸ κοιμισμένο παιδί. Μὰ φεύγοντας

δὲν τὴν ξεχνᾷ. Συνιστᾷ ἰδιαιτέρως στίς δούλες νὰ τὴν προσέξουν σ' αὐτὲς τίς σκληρὲς στιγμῆς. |

Ὅταν μὲ τοὺς δούλους ἀνεβαίνει στὸ βουνό, ὁ ποιητὴς μ' αὐτὴ τὴν περιέργη καὶ ἐνδιαφέρουσα ἀμφιβολία τοῦ Σόφρου ποῦ ἐφαντάσθηγε, μᾶς δίνει ἕνα ἀληθινὸ ὄραμα τοῦ ἐκλεκτοῦ τοῦ Θεοῦ ποῦ ἀνεβαίνει τὸ ἱερὸν ὄρος. Καμμία ἀδυναμία δὲν τὸν ὑποβιβάζει. Μία εἶναι ἡ ἐπιθυμία του, νὰ δοξάσῃ τὸν Θεὸ καὶ νὰ τοῦ ὑπακούσῃ. Καὶ μιὰ μεγάλη σκέψις τὸν ἐγκαρδιώνει· αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐδιάλεξε γιὰ τέτοια ἀνήκουστη θυσία, οὐτὸν ὡς τὸν μόνο ἄξιο νὰ τὴν ἐκτελέσῃ. (στ. 711.) Σὲ λίγο ὅμως εἶναι μελαγχολικὸς καὶ ἀπαντᾷ ἀφηρημένως στὰ ἐρωτήματα τοῦ Ἰσαάκ. "Ἐξαφνα καὶ ἀπὸτομα παίρνει τὴν ἀπόφασιν νὰ πῆ πλὴν στὸ γυιὸ του γιὰ τὸν ἔχει μαζί του. "Ἐπειτα ὅμως πορηγορεῖ γλυκὰ τὸ παιδί καὶ ζητεῖ νὰ τοῦ δείξῃ τι ὄμορφα θὰ εἶναι ψηλὰ στὸν οὐρανὸ μὲ τοὺς ἀγγέλους ποῦ χαίρονται καὶ πετοῦν γύρω στὸν Κύριο. Τοῦ λέει τί γλυκὸ ποῦ θὰ ἦταν καὶ γι' αὐτὸν τὸν ἴδιο νὰ πέθαινε καὶ νὰ ἀκολουθοῦσε τὸ παιδί του σ' αὐτὴ τὴν εὐτυχία. Στὴ στιγμὴ τῆς θυσίας ξαναγίνεται ὄχι μόνου τρυφερός, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατος πατέρας. Σκύβει τὸ «κεφάλαιον» τοῦ γυιῦ του καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ μὴ φωνάζῃ, γιὰ τὴν σὴ φωνὴ του ἡ πατρικὴ καρδιά δὲν θὰ μπορέσῃ ν' ἀνθέξῃ.

Δὲν ξέρω ἂν ὁ χαρακτὴρ τῆς Σάρρας παρουσιάζει τόση ποικιλία. Πάντως ὅμως εἶναι ἕξ ἴσου ἐπιτυχημένος, γιὰ μᾶς δείχνει τὴν γυναῖκα, ποῦ ὅταν κινδυνεύῃ τὸ παιδί της, εἶναι ἡ μητέρα καὶ τίποτε ἄλλο. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ ποιητὴς ἐφρόντισε νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ψυχολογίαν τῆς μητέρας. Μὲ τρυφερότητα ἡ Σάρρα προσπαθεῖ νὰ μάθῃ ποιά εἶναι ἡ θλίψις ποῦ βαραίνει τὸν Ἀβραάμ. Τοῦ ὑπόσχειται νὰ μὴ φωνάζῃ νὰ μὴ «σφαγῇ», ἔστω καὶ ἂν τῆς πῆ πῶς ὁ Ἰσαάκ

πρόκειται νὰ πεθάνῃ. Μὲ ἐπιτηδειότητα ὁ ποιητὴς, σ' ἓνα μόνο στίχο (142), ἔδειξε ὅτι ὁ μεγαλείτερος σύνδεσμος τῆς Σάρρας μὲ τὴν ζωὴ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ παιδιοῦ της. Σ' αὐτὰ τὰ λόγια ὁ θεατὴς ποῦ ξέρει τὸ μυστικὸ ἀνατριχιάζει καὶ μπαίνει στὴ θέσι τοῦ δυστυχημένου Ἀβραάμ, κάθε φορὰ ποῦ ἡ Σάρρα προσφέρει τὸ ὄνομα Ἰσαάκ. Ὅταν μιθαίνη τὴν τρομερὴ ἀλήθεια λειποθυμεῖ. Μὰ ἔχει καὶ αὐτὴ τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Οὔτε γὰρ μὰ στιγμὴ ἀμφιβάλλει γὰρ τὴν προσταγὴ τοῦ θεοῦ, οὔτε γὰρ μὰ στιγμὴ διανοεῖται νὰ τὴν παραβῇ. Ἡ φρικτὴ αὐτὴ θυσία εἶναι καὶ ποῦ τὸ ἀτενίζει ἀμέσως ὡς τόσο ἀναπόφευκτο, ποῦ τὴν βλέπει ἐκεῖ μπρὸς στὰ μάτια της μ' ὅλη τὴ φρίκη τῆς πραγματικότητος (στ. 345, 346). Κι' ἔπειτα νά τὴν καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια χωρὶς τὸν Ἰσαάκ. Ἄν καὶ ἀκόμη δὲν γνωρίζῃ αὐτὸν τὸν πόνο, μὲ γυναικεῖα πραγματικῶς διαίσθησι, βλέπει τίς ἡμέρες τῆς ὀρφανεμένης μητέρας ἀτελείωτες καὶ χωρὶς καμμιὰ ἐλπίδα. Τὸ κάθε τι θὰ τὴν πλῆγῶναι τότε, ἢ τὸ ὄνομα Ἰσαάκ ἀκούσῃ, ἢ παιδικὴ φωνὴ φθάσῃ στ' αὐτιά της (στ. 339—354). Ὁ Ἀβραάμ μπορεῖ νὰ τῆς μιλῇ ὅσο θέλει αὐτὴ τὴ στιγμὴ, αὐτὴ δὲν τὸν ἀκούει. Τὸ παιδί της ἔχει μπρὸς της, ἀναπολεῖ τὴν γέννησί του, τίς παλιὰς χαρὰς. Μὰ ἐν τούτοις δὲν καταφέρεται κατὰ τοῦ Ἀβραάμ ποῦ θὰ ἐκτελέσῃ τὴ σφαγὴ. Μόνον μπρὸς στὸ κοιμισμένον παιδί κάποιον ἐλαφρὸ παράπονον ξεστομίζει, σὰν τάχα ὁ γυιὸς νὰ ἀποκαλῆ τὸν πατέρα του «χάρο» καὶ ὄχι «κύρη» (στ. 436). Κι' αὐτὸ ὅταν πιά συγγῆλθε κι' ἔκατάλαβε ὅτι ὀφείλει ὁ Ἀβραάμ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν φρικτὴ θυσία. — Μὰ ὅσο φλύαρη ἦταν στὴ λύπη, τόσο σιωπηλὴ καὶ σὰν ἀπολιθωμένη στέκει στὴν ἀνέλπιστη χαρὰ. Ὁ Ἰσαάκ ἀναγκάζεται νὰ ἀπαιτήσῃ τὰ χάδια της. Κι' ὅταν πιά κρατεῖ τὸ παιδί στὴν ἀγκυλιά της, δὲν ἐννοεῖ νὰ τὸ ἀφήσῃ. «Ἄφῃς τ' ἀγκυλιάσματα καὶ τὰ φιλιὰ τὰ τόσα» ἀναγκάζεται νὰ

τῆς πῆ ὁ Ἀβραάμ, γιὰ νὰ τῆς θυμίση τὴν εὐχαριστία ποῦ ἔφειλουν στὸν Θεό. †Καὶ σ' αὐτὸν πάλι τὸν χαρακτηρὰ ἔδειξε ὁ ποιητὴς τὴν βαθειὰ του γνῶσι τῆς ἀνθρωπίνης καρδιάς. Ἡ Σάρρα, δηλαδὴ ἡ μητέρα, ἡ γυναῖκα μὲ τὸ λεπιὸ αἶσθημα, εἶναι ἡ μόνη ποῦ προαισθάνθηκε ὅτι δὲν συνετελέσθη τὸ «φρικτὸ μυστήριον» (στ. 1083—1086).

Ὁ Ἰσαὰκ ὅμως εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ χαρακτηρὸς ποῦ ὁ ποιητὴς μας ἔπλασε μὲ ἀληθινὸν ἔρωτα. Εἶναι ἓνα παιδάκι ἀπλό, τρυφερὸ καὶ χαϊδεμένο. Τ' ἀρέσει ὁ ὕπνος καὶ δὲν τὸ κρύβει. Τ' ἀρέσουν τὰ χάρδια καὶ λέει καθαρὰ τοῦ πατέρα του, πῶς ἡ Σάρρα ξέρει πολὺ ἀλλοιώτικα ἀπ' αὐτὸν νὰ ξυπνᾷ τὸ παιδί της. Εἶναι ἕως καὶ παρατηρητικὸς πολὺ. Ἔχει καλὰ καταλάβει πῶς ὁ πατέρας του βαριέται λιγάκι τὰ παιδικὰ του νάξια καὶ γι' αὐτὸ θέλει μὲ κάθε τρόπο νὰ μείνη μόνος του μὲ τὴν μητέρα του νὰ τῆς πῆ καὶ ν' ἀκούσῃ ὅσα περισσότερα χαϊδευτικὰ λόγια μπορεῖ. Μὰ συγχρόνως τὸν βάζει σὲ ὑποψίες ἢ ὑπερβολικὴ θλίψις τῆς Σάρρας γιὰ μιὰ τόσο σύντομη ἀπουσία. Μόλις βρίσκεται μόνος στὸ βουνὸ μὲ τὸν πατέρα του καὶ σ' αὐτὸν παρατηροῦν κάποια ἀσυνήθιστη στάσι. Τίποτε δὲν τοῦ διαφεύγει. Μὰ σὲ λίγο ἡ κούρασις διώχνει κάθε ἀνησυχία ἀπὸ τὴν παιδικὴ σκέψι καὶ ἀποκοιμιέται ἤσυχα ὁ Ἰσαὰκ κάτω ἀπὸ ἓνα δέντρο. Μόλις ξύπνησε ὅμως πάλι, ἄρχισε τίς ἐρωτήσεις καὶ τίς ἀπορίες. «Μὰ ποῦν' τ' ἀρνί, ποῦν' ὁ κριὸς» (στ. 748), «Τ' ἦταν τὰ παραμιλητά, τὰ σιγανὰ ποῦ λέγεις;» (στ. 759).—Μὰ καὶ τί δὲν μπορεῖ νὰ πνίξῃ στὴν ψυχὴ ἑνὸς παιδιοῦ μιὰ δουλειὰ σπουδαία, ποῦ πρώτη φορὰ τοῦ ἐμπιστεύονται; Ἐνῶ θρηνεῖ ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαὰκ πρόσχαρος στήνει τὸν βωμὸ καὶ μόλις τὸν τελειώνει, σκέπτεται ὁ χαϊδεμένος τὴν μητέρα του καὶ παρακινεῖ τὸν πατέρα του νὰ κἀνῃ γρήγορα.—Ὅταν μαθαίνη ποιά τρομερὴ τύχη τὸν περιμένει, τρομάζει καὶ μπρὸς στὴ σιωπὴ τοῦ πατέρα του

καὶ αὐτὸς σὰν τὴν Ἰφιγένεια θυμίζει τὶς παλιὰς εὐτυχισμέ-
νες ἡμέρες, τὰ παλιὰ χάδια. — Στις παρακλήσεις τοῦ ὁ-
᾽Αβραὰμ ἀπαντᾷ ὅτι ἐκτελεῖ θεία προσταγή. Δὲν καταλα-
βαίνει ὁ μικρὸς καὶ ζητεῖ ἂν ἔγη κάνει κανένα σφάλμα νὰ
τιμωρηθῇ ἀλλοιώτικα καὶ ὄχι μὲ θάνατο. — Καὶ πάλι γιὰ
τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τοῦ μιλεῖ ὁ ποτέρας του. — Μὰ κι' ὁ
Ἰσαὰκ ἔχει ἓνα προστάτη, ποῦ δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ ἀνυπε-
ράσπιστο : « Κατέχει το κι' ἡ μάνα μου, εἶναι μὲ θέλημά
της ; » ρωτᾷ τὰν νὰ ἀπειλῇ. — Καὶ ὅταν πιά ἔμαθε πῶς κι'
ἡ μητέρα του ἔχει δώσει συγκατάθεσι, καταλαβαίνει πῶς ἡ
διαταγή εἶναι ἀμετάκλητη καὶ οἱ γονεῖς τοῦ ὀφείλουν νὰ
ὑπακούσουν. Τότε ἡ καρδιά του γεμίζει πόνο γιὰ τὴ θλίψι-
τῆς μητέρας του καὶ φοβᾷται μήπως ἄθελα ἀσεβήσῃ στὸν
πατέρα. — Ἐνα μόνο τοῦ μένει νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεό.
Ἡ προσευχή του εἶναι σύντομη καὶ θερμὴ (στ. 869—878) ;
μὰ ὁ οὐρανὸς ἔδεν ἀποκρίνεται. Τότε σὰν χαϊδεμένος μὰ
καὶ σὰν παιδάκι ποῦ δὲν ἐννοεῖ τὸν θάνατο, παρακαλεῖ
τὸν Ἄβραὰμ νὰ τὸν σφάξῃ « χαϊδευτικά, κανακιστά, κι'
ἀγάλια ». Ἴσως ἀκόμη νομίζει πῶς κι' ἀφοῦ πεθάνῃ θὰ
αἰσθάνεται, γιὰτὶ ἐξορκίζει πρὸ πάντων τὸν Ἄβραὰμ νὰ
μὴν τὲν κάψῃ. — Εἶναι θαυμάσιο πραγματικῶς εὔρημα τοῦ
πλητοῦ μας αὐτὴ ἡ παράδοξη ἀντίληψις τοῦ θανάτου καὶ
ὁ φόβος ποῦ οἱ φλόγες ἔχουν ἐμπνεύσει στὴν παιδικὴ
ψυχή.

Εἶδαμε ὅτι ὁ Ἰσαὰκ εἶναι παιδί ἐξαιρετικὰ παρατη-
ρητικό. Ἐχει ἀκούσει πῶς οἱ μελλοθάνατοι κίνουσι δια-
θήκη καὶ ἀφίνουσι τοῖς ζῶντας τὰ ὑπάρχοντά τους. Ἐχει
λοιπὸν καὶ αὐτὸς θησαυρούς, ποῦ τοῦ ἀνήκουσι ἀποκλειστι-
κά καὶ ποῦ πρέπει νὰ διαθήσῃ. Καὶ πρῶτος του μεγάλος
καὶ πολύτιμος θησαυρὸς, ποῦ μὲ παιδικὸ ἐγωισμὸ θεωρεῖ
δικό του καὶ μόνο δικό του, εἶναι ἡ μητέρα του. Μόνον
στὸν Ἄβραὰμ μπορεῖ νὰ τὴν ἐμπιστευθῇ μὲ τὶς σχετικὰς

παραγγέλιες γὰρ νὰ μὴν εἶναι πόρα πολὺ δυστυχῆς μετὰ τὸν χωρισμό. † Ἐπειτα θυμᾶται ἓνα ἀγαπημένο μπασιλάκι ποῦ ἔχει χίλια πράγματα πολὺτίμα γι' αὐτόν· «ροῦχο, χορτιά, ἄγρσαφα καὶ γραμμένα»· αὐτὰ θὰ περιέλθουν στὸν φίλο καὶ συμμαθητὴ του Ἐλισεέκ. — Βέβαια ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ δὲν ἔστειλε τὸ παιδί του στὸ «σκολειό». Μὰ ξεχνοῦμε αὐτὸν τὸν ἀναχρονισμό μπρὸς στὴν χάριν καὶ τὴν ἀληθειαν ποῦ προσθέτει στὸν χαρακτήρα τοῦ Ἰσαὰκ αὐτὸ τὸ στιγμιαῖο δράμα τῆς παιδικῆς ζωῆς ποῦ μᾶς παρουσιάζει ὁ ποιητής.

Ἐν τούτοις μ' ὅλο τὰ παιδικὰ χαρακτηριστικὰ ποῦ παρατηρήσαμεν, ἂν ἀτενίσωμε τὸν Ἰσαὰκ ἀπλῶς καὶ ἀπολύτως ὡς παιδί ποῦ τοῦ λείει ὁ πατέρας του πῶς θὰ τὸν σφάξῃ, βέβαια ὁ χαρακτήρ του δὲν παρουσιάζει μεγάλην φυσικότητα. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε ὅτι διαβάζομε «μυστήριον», ὅτι ὁ Ἰσαὰκ εἶναι τὸ μοιροῖο παιδί ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἔλπεισ τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον. Γι' αὐτὸν τὸν λόγον μὲ θαῖμα ἦλθε στὸν κόσμον· καὶ μόνο τὸν πατέρα ἐνὸς τέτοιου παιδιοῦ ὁ Θεὸς τιμᾷ μὲ μιὰ τέτοιαν ἀνήκουστη ἀποίτησι. — Λοιπὸν ὁ ὑπερφυσικὸς χαρακτήρ ὄχι μόνον συγχωρεῖται, ἀλλὰ ἐπιβάλλεται στὸν ποιητὴν σ' αὐτὴν τὴν περίστασι. Μὰ ὁ καλλιτέχνης ἀπάλυε τὴν ξηρὰ ἰσραηλικὴ μερφή μὲ παιδικὰς ἀδυναμίας, ποῦ δὲν μειόνουν τὸν θαυμασμό μας γιὰ τὸν Ἰσαὰκ, ἀλλὰ μᾶς τὸν κάνουν πρὸς συμπαθητικὸ ἢ ὑπεροχὴ του μπρὸς σὲ κάθε ἄλλο παιδί εἶναι ἡ μεγάλη του ἀγάπη πρὸς ὅσους τὸν περιστοιχίζουν καὶ πρὸ πάντων πρὸς τοὺς γονεῖς του.

Οἱ δοῦλοι. Αὐτὴ εἶναι ἡ σφῆ δημοκρατία τῶν τριῶν πρώτων χαρακτήρων — Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ὑπηρετίας ἀκόμη ὁ ἄγνωστος ποιητὴς ἔβαλε κάτι χαρακτηριστικόν. Τοὺς ἔδωσε πολλὴν ἀφοσίωσι πρὸς τοὺς κυρίους τους, ἀλλὰ καὶ συγγρό-

νως κάποια κατωτέρα αντίληψη και ἔτσι αὐτοὶ ἀντιπροσω-
 πεύουν τὴν κοινὴ φυλὴ τῶν ἀνθρώπων ἀπέναντι τοῦ; ἐκ-
 λεκτοῦ; τοῦ Θεοῦ. Ὁ Σόφερ συζητεῖ και ἐρμηνεύει τὴν
 θεία προσταγὴ καὶ ζητεῖ ἀπ' τὸν Θεὸ νὰ ἔχη ἀνθρώπινη λο-
 γικὴ ἀφοῦ ὁ Θεὸς παρεβίασε τὴν φύσιν καὶ ἡ γῆρὰ Σάρρα
 ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ, δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ δημιουργὸς; σὲ μιὰ
 στιγμή νὰ θελήσῃ τὴν σφαγὴ αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ! — Στὴ
 σέψι τοῦ δούλου βλέπομε ἀκόμη τὴν νεωτέρα ἀντίληψη τῆς
 ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸ. Ἐνῶ οἱ παλαιοὶ Ἰουδαῖοι ὑπακού-
 ουν τυφλὰ στὴ θεία βούλησι, οἱ χριστιανοὶ ζητοῦν νὰ τὴν
 ἐννοήσουν και τὴν ἐρμηνεύουν. — Κι' ἔδῶ ἀκόμη ὁ The-
 odore Bèze εἶναι κατὰ πολὺ κατώτερος ἀπ' τὸν ποι-
 ητὴ τῆς «Θυσίας». Ἐνῶ στὸ σύνολον ὁ Ἀβραὰμ ἔχει
 κάποιο σκληρὸ Ἰσραηλικοὸ χαρακτῆρα, πρὸς τὸ τέλος θυ-
 μᾶται νὰ σκεφθῆ ἂν δὲν τὸν ἀπάτησε ἡ φωνὴ τοῦ Ἀγγέ-
 λου. Αὐτὸ βεβαίως καταβιβάζει τὸν πατριάρχη και μᾶς;
 δείχνει τὸν συγγραφέα ἐπηρεασμένο ἀπ' τὴς θρησκευτικῆς
 συζητήσεως τοῦ αἰῶνος του. Στὸ στόμα τοῦ Σόφερ ταιριά-
 ζουν λαμπρὰ αὐτὰ τὰ λόγια, γιατί εἶναι κατωτέρα διάνοια.
 Δὲν πιστεύει μόνο στὸν παντοδύναμο Θεὸ, ἀλλὰ και στὰ
 «νευροφαντάσματα». Φοβεῖται μήπως ἡ τρομερὴ ἀπόφασις
 τοῦ Ἀβραὰμ εἶναι δικὸς τοῦ; πειρασμός;. — Καὶ ἔπειτα συλ-
 λογίζεται ὁ λογικὸς και ταπεινὸς; δούλος ὅλες τὴς μικροδυ-
 σαρέσκεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Μὲ τί μάτι ὁ κόσμος θὰ
 δῆ τὴν ἀνόσια θυσία; Τί «ὄνομα» θὰ βγάλουν τοῦ «ἄπο-
 νου και ἀλύπητου» πατέρα; Κι' ἔπειτα ποῖα θὰ εἶναι ἡ οἰ-
 κογενειακὴ του ζωὴ μετὰ τὸν τρομερὸ φόνο; Ἡ Σάρρα
 πάντα θὰ τοῦ κρατῆ μνησικακία, πάντα θὰ τὸν μέμφεται.
 Συζυγικὴ ἁρμονία δὲν θὰ ὑπάρχῃ πιά. Ἡ Σάρρα θὰ τρέ-
 μη ὅταν θὰ μιλῆ στὸν ἄνδρα τῆς.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀριστούργημα τοῦ μᾶς ἐχάρισε ὁ Κρητικὸς
 ποιητῆς. Καὶ ἐπειδὴ, καθὼς τὸ ἔλεγα πρωτῆτερα, στὰ Κρη-

τικὰ ἔργα τοῦ 15ου αἰῶνος ζητοῦμε καὶ βλέπομε πάντα τὴν Ἰταλικὴ ἐπιρροή, δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ παρατηρήσωμε ἐδῶ ὅτι ἡ ἐπιρροὴ αὐτὴ καὶ ἂν ὑπάρχη (ἔχουν γίνεαι ἔρευνες γιὰ νὰ εὑρεθῇ ἂν ἡ «Θυσία» εἶναι μετάφρασις πρωτοτύπου Ἰταλικοῦ ἔργου. Ἴσως ὑπάρχει κάποια συγγένεια μὲ τὸ *Sacrificio di Abraamo* τοῦ Feo Belcari· ὡς τῶρα ὅμως τίποτε δὲν ἔχει ἀποδειχθῆ) πάντως δὲν φαίνεται καθαρὰ. Ἀπεναντίας ἄπειρα εἶναι τὰ σημάδια ποῦ μαρτυροῦν τὸν γνήσιον Ἑλληνα. Ἐν πρώτοις ἂν καὶ γράφη «μυστήριον» ὁ ποιητὴς μας, ἡ θρησκεία δὲν εἶναι γι' αὐτὸν σκοπὸς ἀλλὰ μέσον. Δὲν ψάλλει τὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μελετᾷ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχή. Ὅσοι, καθολικοὶ ἢ προτεστάνται, λατινικῆς ἢ σαξωνικῆς φυλῆς, ἔγραψαν «μυστήρια», ἐσακίσθησαν πάντοτε σ' αὐτὴν τὴν σκόπελο τῆς δραματικῆς τέχνης· μετέβαλαν τὴν δρᾶσιν εἰς ὕμνον. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνον δὲν παίζονται, ἀλλὰ οὔτε καὶ διαβάζονται ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὰ ξένα «μυστήρια».

Ἄλλο χαρακτηριστικὸ τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ὅπως μᾶς τὴν δείχνει ἡ λαογραφία, εἶναι ὅτι τὰ κλάματα τῆς Σάρρας εἶναι ἀληθινὰ μοιρολόγια, ποῦ θυμίζουσι ἄθελα τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ζωὴ καὶ τὸν θάνατο τοῦ γιουῦ της, *παίρνει εἰκόνας ἀπ' τὴ φύσι*:

Ἐθώρουν κι' ἐμεγάλωνες ὡσὰν *δεντροῦ κλωνάρι*...

Ὡσὰν *βροντή*, σὰν *ἀστραπή*, θεὸ νὰ χαθῆς, νὰ λυώσης...

Κι' ἐγὼ πῶς εἶναι μορετὸ δίχως σου πλεῖο νὰ ζήσω,

Ποῦ θάρρος ἔχω, *ποιὰν δροσὰ* στὰ γέρα μου τὰ πῖσω;

Ἐπίσης τὸ βαρὺ πένθος ποῦ τάζει ἡ Σάρρα στὸν γιουῦ της νὰ κρατήσῃ ὅσο ζῇ, οὔτε τὰ μάτια νὰ σπινώσῃ πρὸς ἀπ' τὴ γῆ; εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν αἰσθημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Μᾶλλον τὴν ἀρχαία τέχνη θυμίζει αὐτὸ τὸ δρᾶμα. Διαβάζοντας τὰ παρακάλια τοῦ Ἰσαάκ, ποῖος δὲν ἀναπολεῖ τὰ

λόγια τῆς Ἱαγιοειείας τοῦ Εὐριπίδου; Ἦξερε τίχα τὸ ἀρχαῖον θέατρον ὃ ποιητῆς μας ἦ ἢ ὁμοιότης αὐτῆ ὀφείλεται στὰ ἔνστικτικὰ τῆς φυλῆς; Πάντως δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε, παρ' ὄλην του τὴν ἰδιοφυΐαν, ὅτι ἦταν ἄνθρωπος σοφός. Ἐδῶ κ' ἔκει ἀνακαλύπτουμε κάτι περιέργους ἀναχρονισμούς. Ὁ Ἰσαὰκ πάει στὸ σχολεῖο, ἔχει συμμαθητὰς, βιβλία καὶ τετράδια. Μὰ αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ τόσο σοβαρό. Ἡ Σάρρα ἀναφέρει τὴν λέξιν «Ἄδης» (στ. 447) καὶ ὁ Ἀβραὰμ δίδει στὸν Ἰσαὰκ μὴν ἰδέα τοῦ Παραδείσου ἕως τὸν ἐφαντάσθησαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ μεσαίωου. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ, ἀλλὰ ἀκόμη βλέπει τὸν Ἰσαὰκ σὰν μάρτυρα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποῦ ποροσιάζεται μπρὸς στὸν Σωτῆρα:

στ. 854. Τὰ πᾶς μὲ τὸ μαρτύριον ὀμπρὸς εἰς τὸν σωτῆρα».

Αὐτὸ βεβαίως δὲν μαρτυρεῖ πολὺ μαρφωμένον ἄνθρωπο ὡς καὶ τὸ Εὐαγγέλιο δὲν ἔχει πρόχειρο στὴν μνήμη, τὸ Εὐαγγέλιο κατὰ Μάρκον ποῦ μᾶς λέει: «Ἰσαὰκ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. . . . Ἰακώβ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα τῆς Μαρίας ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Σωτῆρ».

Ἐνα τέτοιο ἄπλό, Ἑλληνικὸ καὶ κλασσικὸ ἔργον, ἐλεύθερον Ἰταλικῆς ἐπιρροῆς, χωρὶς μπαλέττα καὶ μουσικὴν ἐπαίχθη στὴν Ἐνετοκρατουμένη Κρήτη στὰς ὄρχας τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος: ὅταν ἐπαίζονταν συγχρόνως ἔργα ποῦ μπορούσαν νὰ μαζέψουν τὸν πολὺ κόσμον; Μήπως ἐπαίχθη ἀκριβῶς ἀπὸ πατριωτικὴ ἀντίδρασι; Μήπως ἐπαίχθη στὴν Βενετία ὅπου ἐτυπώθη καὶ ὅπου ὑπῆρχε ἀκμαία Ἑλληνικὴ ἢ μᾶλλον Κρητικὴ παροικία; Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπορία ποῦ ὡς τώρα τοῦλάχιστον μένουν χωρὶς ἀπάντησι. Ἐχομε, εἶναι ἀλήθεια, στὸ κείμενον σκηνικὰς ὁδηγίαις ἢ πρῶτη, μεταξὺ τοῦ 74ου καὶ 75 στ. «Σηκόνεται ὁ Ἀβραὰμ ἀπὸ τὸ στρῶμα καὶ γονατιστὸς προσεύχεται». Δευτέρᾳ με-

ταξὺ τῶν στ. 752 καὶ 753. «'Αβραὰμ λέγει σιγανά». Τρίτη μετὰ τὸν 756ον στ. «'Ετοῦτο λέγει δυνατὰ» καὶ τέλος πρὸ τοῦ 871ου. «Γονατίζει καὶ προσεύχεται». — Αὐτὰ πραγματικῶς μαρτυροῦν ὅτι ὁ ποιητὴς γράφων ἐφαντάζετο τοὺς ἠθοποιοὺς, δὲν ἀποδεικνύουν ὅμως ὅτι τὸ ἔργον ἐπαίχθη. Εἶναι τάχα δυνατὸν νὰ παιχθῆ σήμερα; — Πολλοί, εἶμαι βεβαία, θὰ σκεφθοῦν πῶς εὐκολώτερα τὸ ἔργον παίζεται σὲ μετάφρασι στὴν Νεοελληνικὴ παρὰ στὸ πρωτότυπον, γιὰ τὴ γλῶσσα ἔχει ἰδιωτισμοὺς καὶ φράσι κἄπως ἀλλοιωτικὴ ἀπὸ τῆ δικῆ μας. Ὁ ἐνδοιασμὸς αὐτὸς εἶναι βέβαια σοβαρὸς. Ἐν τούτοις ὅμως ἀφ' ὅτου ὁ σοφὸς ἐκδότης τοῦ «Ἐρωτόκριτου» μᾶς ἐχάρισε τὴν πολύτιμη ἐκδοσί του, τὸ κοινόν, ἂν ὄχι ὅλο, τοῦλάχιστον μὲ ἐκλεκτὴ μερίς, ἐξοικειώθηκε κἄπως μὲ τὴν Κρητικὴν διάλεκτον. Καὶ ἴσως αὐτὸ τὸ κοινόν μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον θὰ παρακολουθοῦσε τὴν ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλίαν τῆς «Θυσίας», ἂν κανένας καλλιτέχνης θιασάρχης ἠθέλεε καμμιά μέρα νὰ μᾶς δώσῃ αὐτὴ τὴν φιλολογικὴν τέρψιν.

Ὡς τόσο ὅμως νομίζω ὅτι μερικὲς παρατηρήσεις μὲ λίγα λόγια, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἀπαίτησιν ὅτι θὰ δώσουν τὴν τελείαν γνῶσιν τῆς Κρητικῆς διαλέκτου, μποροῦν νὰ ἐξομαλύνουν μερικὰ σημεῖα τῆς γλώσσης τοῦ παλαιοῦ ποιητοῦ, ποῦ φαίνονται κἄπως δύσκολα στὸν νεοέλληνα ἀναγνώστη.

Ἄρθρα. — Συχνὰ τὸ ἄρθρον ἀναπληρῶνει τὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμία. Στχ. 63. «τὴ χαρὰ τὴν εἶδε τὸ κορμί μου» (ἀντὶ τὴν ὁποίαν, ποῦ): Στ. 240. «Νὰ κάμ' ὁ νοῦς κι' ἡ ὄρεξις ἐκεῖνο τὸ (ἀντὶ ποῦ) λογιάζει. Στ. 450. «Οὐδὲ τὰ (ἐκεῖνα ποῦ) λέγει τὸ παιδί δὲν θέλω ν' ἀφουκρᾶσαι». Στ. 696 «τὴν σιράταν τὴν (ὁποίαν) περιπατεῖς ἄλλαξ». κ. λ. π.

Κάποτε τὸ ἄρθρον ἀντικαθιστᾷ δύο λέξεις καὶ εἶναι εἶδος

ἐπιρρήματος : «ἤρθαμε στὸ πεθύμας» — στὸ μέρος ὅπου πεθύμας (στ. 758).

Ἄντωνυμια.— Αἱ ἀντωνυμιαί, ἀντικείμενα συχνά, βρίσκονται μετὰ τὸ ῥήμα, σὲ περιστάσεις παῦ στήν Ἀθηναϊκῇ διάλεκτο συναντῶνται μετὰ. Π. χ. στ. 22 «Ὁ θεὸς γροικᾷ το. Στ. 296 «φαίνεται σου» (ἀντὶ σοῦ φαίνεται) στ. 336 «τυραννᾶς με» — κ.λ.π. Αὕτῃ ὅμως ἢ συνήθεια ὑπάρχει ἀκόμη στήν Κρητικῇ διάλεκτο ὅπου λέγεται π. χ. «εἶπα του» καὶ ὄχι «τοῦ εἶπα». Καὶ ἐν τούτοις στὸν στιχ. 60 ἔχομε «μοῦ χάρισε» ἀντὶ «χάρισέ μου». Ἴσως ὁ ποιητὴς χαρίζεται στὸν ῥυθμό.

Κάποτε ἡ ἀντωνυμία ἔχει μιὰ παράξενη κατάληξι π. χ. στ. 442 «Καὶ τόπον μᾶς δῶσε» ἀντὶ : «Καὶ τόπον δῶσέ μας». Αὐτὸ τὸ εἴδειν στήν ἀντωνυμία ἀπ' τὴν ὀριστικὴν τοῦ ἀορίστου τοῦ ῥήματος «μᾶς ἔδωσε» καὶ στήν προστακτικὴν ἐγράφη «μᾶσι δῶσι». Ἡ αὕτη παρατήρησις στὸν στ. 503 «νὰ τῶσε δῶση θάνατον». — Ὅσο γιὰ τὴν φράσι «τῆνε δῶσω» (στ. 94) τὴ λέμε ἀκόμη σήμερα μὲ τὴν ἴδια ἀνωμαλία.

Ἐπιρρήματα.— Ὀλίγα εἶναι αἱ ἀνωμαλῖαι τῶν ἐπιρρημάτων. Τὸ ἐπίρρημα «τίποτα» παρουσιάζει ἓνα παράδοξο σχῆμα στὸν στ. 576 «καὶ λιγος ἴδὲ τίποτας πόνο· νὰ σ' ἀπομείνη». Τὸ «τίποτα» πῆρε τὴν κατάληξιν, τοῦ ἐπιθέτου καὶ ἔγεινε ἀρσενικὸν ἀναφερόμενον στὸ «πόνο». Ἐν τούτοις καὶ κατωτέρω ὑπάρχει ἡ αὕτη κατάληξις, χωρὶς νὰ εἶναι ἡ αὕτη σύνταξις (π. χ. στ. 535). — Τὸ σημερινὸ ἐπίρρημα ὅπου εἶναι ἀντωνυμία ἐδῶ, στ. 621 «Δὲν ξέρεις κι' ἡ παροηγορὰ τῆς πίκρας εἶν' βοτάνι — ὅπου τὸ βάνει στήν πληγὴν ἐξ ἀπαντος θὰ γιάνη», ἀντὶ «ὅποιος». Καὶ πάλιν στὸν στιχ. 1129 «ὄπ' ἔχει θάρρος στὸν Θεόν. . .»

Ῥήματα.— Τὰ ῥήματα ἔχουν πολλές ποικιλίες.

Τὸ *ἔναι* (εἶναι) φαίνεται ὡς φυσικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἀρχαίου *ἐνι* ποῦ συναντᾶται στοὺς κλασσικοὺς καὶ τοὺς Εὐαγγελιστὰς («οὐκ *ἐνι* δοῦλος ἢ ἐλεύθερος»).

Τὸ ῥήμα *τυγχάνω* εἶναι ἀκόμη βοηθητικόν, ἀλλὰ μὲ ἀλλαγμένην σημασίαν· στ. 23 «Εἰς τρεῖς ἡμέρας νὰ γενῆ τούτ' ἢ θυσιὰ *τυχαίνει*» δηλ. *πρέπει*.

Τὸ *ἔχω* καὶ *εἶμαι* εἶναι τὰ συνειδισμένα βοηθητικά, ὁ δὲ παρακείμενος συναντᾶται ἀναλυτικὸς πολὺ συχνότερα ἀφ' οὗ τὸν μεταχειριζόμεθα σήμερον· «ἡ ὀρδινιὰ εἶν' *δοσμένη*» (στ. 24). Στιχ. 20: «τὰ ο' *ἔχω* μιλημένα».

ἔχομε ῥηματικοὺς τύπους πολὺ ποικίλους, πρὸ πάντων στὸ Γ' πληθυντικὸν πρόσωπον ὅπου, ἐὰν τὸ ῥήμα εὐρίσκειται στὸ τέλος τοῦ στίχου, ἀναλόγως τῆς ὁμοιοκαταληξίας, ἔχομε τὸν ἀρχαῖο ἢ τὸν νέον τύπον.— Ὅταν ὁ στίχος τελειώνει εἰς—αν ἔχομε τὴν νεωτέρα κατάληξιν· π. χ. στ. 395 «... *πρίκαν*», στ. 396 «... *εὐρήκαν*».— Ὅταν ἡ τελευταία λέξις λήγει εἰς—ου, ἔχομε κατὶ ἐντελῶς ἀνώμαλο· στ. 637 «... *ἀγγέλου*», στ. 638 «... *θέλου*». Αὐτὸς ὁ τύπος συναντᾶται καὶ στὸν «Ἐρωτόκριτο» καὶ στὴν σημερινὴν Κρητικὴν γλῶσσαν.— Ἄλλοτε πάλι ἔχομε τὸν ἀρχαῖο τύπον *ουσι* π. χ. στιχ. 651 «τὸ *θέλ'* ἀκούσει», στ. 652 «*θὲ* νὰ ποῦσι». Στὸν στίχο 684 ἔχομε «νὰ σὲ *λέσι*»· ἐδῶ διατηρεῖται ἡ κατάληξις, ἀλλὰ ἀφαιρεῖται μία συλλαβὴ· «*λέ-γου-σι*». Περιεργη ἐπίσης εἶναι ἡ προσθήκη τοῦ *ε* στὸ τέλος τῆς καταλήξεως· σιν γὰρ τίς ἀνάγκης τοῦ ῥιθμῶ. Βέβαια μόνον ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Α' καὶ Β' προσώπου μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ αὐτὸ τὸ *ε*.

Γιὰ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν ἔχομε ἐπίσης καὶ ἄλλη παράδοξη ποιητικὴν ἄδεια: Τὸ ῥήμα «*θρηνώ*» εἰς τὴν παθητικὴν φωνή· στ. 293 «*θρηναίται*».

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ κατάληξις τοῦ παρατατικοῦ στὰ ῥήματα «*ἐφίλει*» (στ. 831), «*μίλει*» (στ. 829 καὶ 921).

Κάα ενδιαφέρον επίσης είναι ἡ χρῆσις τοῦ «θέλω» ὡς βοηθητικοῦ. Βλέπουμε καθαρὰ τὴν ἐξέλιξι τοῦ σημερινοῦ «θα» στὸν σχηματισμὸ τῆς σύκκιῆς καὶ τοῦ μέλλοντος. Π. χ. στ. 121 «θές νᾶχη; γροικημένα», στ. 130 «μάθεις τὸ θές καὶ δεῖς τὸ θές» (ἰκὸμη σήμερον στήν Κρήτη βάζουν ἔτσι τὸ βοηθητικὸ «θέλω» μετὰ τὸ κυρίως ῥῆμα).

Σύνταξις. Στὴν σύνταξι ἡ γλῶσσα τῆς «Θυσίας» ἔχει μιὰ περίεργη ἰδιορρυθμία. Οὐσιαστικὸ καὶ ἔπειτα γενικὴ ἀφηρημένης ἐννοίας σχηματίζουν εἶδος Ὀμηρικοῦ κοσμητικοῦ ἐπιθέτου· τὸ σύμπλεγμα ὁμως αὐτὸ δύσκολα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀναπληρώσῃ μὲ μιὰ λέξι. Ἐξαφνα τί κατὰ λέξιν θὰ πῆ «παιδί τζ' ὑπακοῆς»; Ξέρομε ἐν τούτοις ὅτι ταιριάζει στὸν Ἰσαάκ, ποῦ ἀπὸ προσταγὴν Κυρίου ἐγεννήθη καὶ ἀπὸ προσταγὴ Κυρίου πεθαίνει. Οἱ γινεῖς του διαρκῶς ὑπακούουν. Ἐπίσης ὁ ἴδιος Ἰσαάκ διαρκῶς ὑπακούει. Στὸν στ. 437 «τέκνον τοῦ θελημάτου μου» βεβαίως σημαίνει παιδί τῆς ἐπιθυμίας μου, τῆς ἀγάτης μου—ἰγαπημένο μου παιδί.—Στὸν στ. 904 «πέτρα τῆς ὑπομονῆς νὰ κάνης τὴν καρδιά μου» ἡ γενικὴ ἔχει πολυπλοκωτέρα ἐννοια· «νὰ κάνης τὴν καρδιά μου ὑπομονητικὴν σὰν πέτρα»· εἶναι ἡ μόνη λογικὴ σημασία ποῦ μπορεῖ νὰ ἔχη.—Ἄλλη πάλι παρομοία ἔκφρασις στὸν στ. 1032 «παιδί τῆς μάχης», παιδί γιὰ τὸ ὅποιον ἐμάχωντο, ἀγωνιοῦσαν οἱ γονεῖς του. Ἐν ἐνεὶ κάνει μεγάλην χρῆσι τῆς γενικῆς ὁ ποιητής. Στ. 7425 «... θέλεις νὰ μ' ἀφήσης—ὀλότυφλη καὶ σκοτεινὴ τοῦ πόνου καὶ τῆς κρίσης». Ἐδῶ εἶναι πολὺ ἐκφραστικὴ ἡ σύνταξις αὐτή. Ὑπονοοῦμε: «μ' ἀφίνεις κτῆμα τοῦ πόνου καὶ τῆς κρίσης».

Τὸ ῥῆμα ἀκολουθεῖ συντάσσεται μὲ γενικὴν (στ. 436 «ἀκολουθᾷ; τοῦ χάρου σου») καθὼς καὶ τὸ συμπτῶν (στ. 811. «Συμπάθησέ μου, καλογιέ, τοῦ πικραμένου κύρη»).

Αὐτὴ ἡ σύνταξις δὲν εἶναι σύμφωνη οὔτε μὲ τὴν σημερινὴν οὔτε μὲ τὴν ἀρχαία. Θὰ παρατηρήσωμε ὅμως κἄτι περίεργον. Τὰ ῥήματα τοῦ συχνὰ μεταχειρίζεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα καὶ ὁ λαὸς τὰ ἀκούει ψαλλόμενα, ὁ ποιητὴς τὰ συντάσσει κανονικά. "Ἐτσι συντάσσει τὸ ῥῆμα ἀκούω μὲ γενική· «εἰπάκουσε τοῦ Ἰσαάκ» (στ. 912). Σὲ ποιανοῦ τὰ αὐτὰ δὲν εἶναι ὁ ψαλλὸς «εἰσάκουσόν μου, Κύριε»;

Αὐτὰ τὰ λίγα μποροῦν νὰ ημειωθοῦν γὰρ τῆς ἀνωμαλίας τῆς γλώσσης τῆς «Θουσίας»: ὅσο γὰρ τὴν ὁμορφίαν τῆς εἶναι περὶ τὸ νὰ μιλήσῃ κανεὶς. Ποιὸς δὲν αἰσθάνεται τὴν ζωντανὴν αὐτὴν γλῶσσαν, τὴν γεμάτην χρῶμα σὰν δημοτικὸ τραγουδι, τὴν γεμάτην αἴσθημα σὰν λυρικὸ ξεχύλισμα καὶ μεγαλοπρέπεια σὰν ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος.

Μερικὰ λόγια θὰ ἦταν ἀκόμη χρήσιμα γὰρ νὰ θυμηθῆ ὁ ἀναγνώστης τὸ εἶδος τοῦ στίχου. Εἶναι ὁ πολιτικὸς δεκαπεντασύλλαβος, ὁ στίχος τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, μὲ τὴν τομὴν μετὰ τὴν 8ην συλλαβήν. Ὁ ποιητὴς εἶναι προσεκτικώτατος στὸν ῥυθμὸν καὶ στὴν ὁμοιοκαταληξίαν. Γι' αὐτὸ συχνὰ συντέμνει λέξεις ἢ προσθέτει συλλαβὰς, ἀλλάζει τὴν θέσιν τοῦ τόνου τῶν λέξεων γὰρ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ὁμοιόμορφον ῥυθμὸν.

Οἱ δύσκολες λέξεις καὶ οἱ διαφοραὶ μονομερεῖς ἀνωμαλίες τυπικοῦ, συντάξεως ἢ ῥυθμοῦ θὰ σημειοῦνται στὸ τέλος κάθε σελίδος.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ

Ἄβρααμ

Σάρρα, σύζυγός του.

Ἰσαάκ, παιδί τους.

<i>Σόλτιν</i>	}	δοῦλοι
<i>Σίφρι</i>		

<i>Ἄντα</i>	}	δοῦλαι
<i>Τάμαρ</i>		

Ἄγγελος

Τὸ ὄνομα Ἄντα ἀντί Ἄδα μπορεί νὰ μᾶς κἀνῃ νὰ ὑποθέσωμε ὅτι πρόκειται περὶ μεταφράσεως ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ. Ἄλλὰ μήπως στὴν νεοελληνικὴ δὲν βλέπομε αὐτὴν τὴν ἀλλαγὴν, π.χ. δενδρον = δέντρο ;

Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

Ἄγγελος

Ἐόπν' Ἀβραάμ, ἔόπν' Ἀβραάμ, γείρου κ' ἐπάνω στάσου·
πρόσταγμ' ἀπὸ τοῦς οὐρανοῦς σου φέρνω κί' ἀφουκράσου·
ἔόπνησε, δουλε τοῦ Θεοῦ, ἔόπνησε, μπιστεμένε, ἦ
καί νά κοιμᾶσ' ἀμέριμνα τώρα καιρός δέν ἔναι·

5 ἔόπνα καί γροίκησ' Ἀβραάμ, ἐκεῖνα νά ποῦ θέλει,
ἀφέντης ἀποῦ προσκνοῦν καί τρέμουν οἱ ἄγγελοι.
Θυσίαν ἄξιαν καί ἀγνή τήν σήμερον ἡμέρα
θέλει ὁ Θεός κί' ἀποθυμᾶ ἀπ' τή δική σου χέρα·
δὲ θέλει μπλιό θυσιᾶν ἀρνιῶν καί πράματα φταρμένα,

10 μὰ μιᾶ θυσιᾶ ποθυμᾶ μεγάλην ἀπὸ σένα·
τὸ τέκνο σου τὸ μοναχό, τὸ κανακάρικό σου,
᾿ς θυσιᾶ τὸ ἀποθυμᾶ καί θέλει τ' ὁ Θεός σου,
᾿ς τόπον ἀρνιοῦ, ᾿ς τόπον ρίφιοῦ, ὀρίζ' ὁ Θεός καί θέλει·
νά θυσιάσης, Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ τὰ μέλη.

15 Καί ἔόπνησέ το γλήγορα μὲ σέν' ἄς συνοδέψῃ
κί' ἀνέδα σὲ φηλὸ βουνί, ποῦ θέλω σ' ὀρμηνέψει·
κί' ἀνέδα το προθυμερᾶ κ' εἰς τήν κορφὴν σά φτάτης,
σφάξε τὸ τέκνο, κάψε το, καί βλέπε μὴ δειλιάσης.
Σπούδαξε, ἔόπνα τὸ παιδί κ' ἔπαρ' το μετὰ σένα,

2 Ἀφουκράσου—ἄκουσε. Ἐκ τοῦ ἐπακροῶμαι.

3 μπιστεμένε—ἐμπιστευμένε, πιστέ.

4 ἔναι—εἶναι.

5 γροίκησε—ἄκουσε.

9 φταρμένα—φθαγτά.

11 κανακάρικο—μονάκριβο, χοῦδεμένο. Ἐκ τοῦ κανάκια—χάδια·
ἢ πρώτη ἐτυμολογία εἶναι ἀσαφής.

17 προθυμερᾶ—προθύμως. Ἐκ τοῦ προθυμερός (πρόθυμος).

19 σπούδαξε—βιάσου. Τὸ ῥῆμα καθὼς καί τὸ οὐσιαστικόν.
«σπούδα» ἀπαντᾶται εἰς τὸν «Ἐρωτόκριτον». Καί ὁ Σολωμός
ἀκόμη μεταχειρίζεται τήν λέξιν μὲ τήν ἀρχαίαν σημασίαν
(«Ἐλευθεροὶ Πολιορκημένοι»: «σπούδα»)

- 20 ἐτετέλιωσε προθυμερὰ τὰ σ' ἔχω μιλημένα.
 Μὴ ἀνημένεις, Ἀβραάμ, μπλιὸ δεύτερο μαντάτο,
 μὴ κλαίης, καὶ μὴδὲ γρινιᾷς, γιὰτ' ὁ Θεὸς γρικᾷ το,
 σὲ τρεῖς ἡμέρες νὰ γενῆ τοῦτ' ἢ θυσία τυχαίνει,
 τέτοιαις λογιῆς εἶν' ὀρισμός, κ' ἢ ὀρδινιά δοσμένη.
- 25 Ἦκουσες τὴν παραγγελιά τοῦ Ποιητῆ καὶ Πλάστη,
 καὶ γείρου, κίνησε νὰ πᾶς, καὶ τὴν Τρομάραν ἄς τη.
 Τοῦ λογιμοῦ σου ἢ συννεφιά, κ' ἢ σκότισις ἄς πάψη.
 Κι' ἄς ἔρθ' ἢ μπιστοσύνη σου εἰς οὐρανοῦς νὰ λάψη.

Ἀβραάμ

- Ἦφου τρομάρα μὲ κρατεῖ, ζάλην μεγάλην ἔχω,
 30 κοιμάμενος ἢ ἐυπνητὸς ἀν εἶμαι δὲν κατέχω.
 Τί πρόσταγμα μοῦ ἤφρες, ἄγγελ' ἀποῦ τὸ θρόνο
 τ' ἀφέντη μας, ἀπ' ὠρισε νὰ κάμω τὸ δὲν σώνω;
 Ὡ βασιλεῦ τῶν βασιλιῶν, καὶ τί γροικοῦν τ' αὐτιά μου;
 καὶ τ' εἶναι τοῦτο ἀπ' ὠρισεσες τώρα στὰ γερατιά μου;
 35 Πῶς νὰ τὸ δοῦν τὰ μάτια μου, κ' ἢ χέρα νὰ τὸ κάμη;
 Καὶ νὰ συντρέξῃ τὸ κορμί, ποῦ τρέμει σὰν καλάμι;
 Ὡφου μὲ ποιὰν ἀποκοτιά νὰ μπῆ στὴν ὄρεξή μου,
 μὲ ποιοῦ λεονταριοῦ καρδιά νὰ σφάξω τὸ παιδί μου;
 πῶς νὰ τὸ δῶ στὰ πόδια μου, σὰ ρίφι νὰ ταράσση;
 40 Ἄσ βῶδι νὰ μουγγαλιστῆ, σὰν φάρι νὰ σπαράσση;
 Κεῖν' ἢ εὐκὴ ὀποῦδωκεσ σ' ἐμένα καὶ στὴ Σάρρα,
 μὴδὲ ν' τὴν κάμεις νὰ γενῆ ἀνάγκη καὶ κατάρρα.

21 μαντάτο=μήνυμα. Ἐκ τοῦ λατινικοῦ mantatum.

23 τυχαίνει=πρέπει

24 ὀρδινιά=διαταγή. Δέξις λατινικὴ (ordinare)

28 μπιστοσύνη=πίστις.

30 Κατέχω=γνωρίζω καλὰ. Ἄκόμη σήμερα τὸ ῥῆμα εἶναι εὐ-
 χρηστον στὴν Κρήτην.

32 σώνω=δὲν μπορῶ, δὲν φθάνω.

37 ἀποκοτιά=τόλμη, θάρρος. Ἡ αὐτὴ ρίζα συναντᾶται στὴν
 βυζαντινὴ γλῶσσα: κόττος=κύβος (ζάρι), κοτιζῶ=κυβεῖω,
 ῥιφοκινδυνεύω. Περβ. τὸ κοινὸν «κοτῶ» τολμῶ.-

40 μουγγαλιστῆ=νὰ μουγκρίση.

42 ἀνάγκη=μοιρατὸν δυσάρεστον (κλασσικὴ ἐννοια).

- Ἡ Σάρρα μπλιὸ δὲν ἦτονε νὰ ἔγκαστρῶθῃ κοπέλι,
 γιὰ ἦτον γρά καὶ ἀνήμπορη, κ' ἡ φύση δὲν τὸ θέλει.
- 45 Κι' ὡς ἔσμιξα στὰ γέρα της, ὄρισες κ' ἐγκαστρῶθῃ,
 καὶ μὲ τὸν θεῖον ὄρισμὸ ἡ φύσις ἐκομπῶθῃ,
 κ' ἐλπίζαμ' οἱ ταλαίπωροι μὸς πῆσῃ τὸ γομάρι,
 νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ ζῆ μὲ τῆ δική σου χάρη
 Καὶ τώρα τίς ἡ ἀφορμὴ κι' ἄλλαξες τὸ σκοπὸ σου,
- 50 κ' ἐπέρασες τὸ σπλάχνος σου, κ' ἤφερες τὸ θυμὸ σου ;
 Κύρη μου, σὺ λυπήσου με, καὶ δὲς τὰ κλάθματά μου,
 καὶ μὴ μὲ κάνης ἀπονο, Κύρη, στὰ γερατιά μου.
 Ἄνεν γιὰ κρίμα ἡ χάρη σου ἀντίμεφε γυρεύγει,
 τιμῶρησε τὸν Ἀβραάμ, τὸ τέκνο τί σοῦ φταίγει ;
- 55 πῆφε μου, κόριε, φτωχιάν, ἀνημποριά καὶ χρεία,
 Καὶ τὸ παιδί μου γλύτωσε ἀπ' αὐτῆ τῆ θυσία.
 Πολλὰ μαντριὰ μοῦ χάρισες, στεκούμενα κι' ὀρίζω
 καὶ ἄλλο πλοῦσο σὰν ἐμὲ στὸν κόσμο δὲν γνωρίζω.
 Ὅλα τὰ πλούτη, τὰ καλὰ ἄς εἶναι γυρισμένα,
 60 μὰ τῆ θυσία ποῦ ζητᾶς μοῦ χάρισε κ' ἐμένα.
 Ἐπαρ', Θεέ, τὸν Ἀβραάμ μ' ὅ,τι κι' ἂν ἀφεντεύγῃ
 καὶ ζωντανὸν τὸν Ἰσαὰκ ἄφῃς νὰ σοῦ δουλεύγῃ
 μὴ μοῦ τῆ σῶσης τῆ χαρὰ τὴν εἶδε τὸ κορμί μου,
 ὄντες ἐφανερῶθηκε στὸν κόσμο τὸ παιδί μου.
- 65 Κι' ἂν ἔχω φταίξιμον ἐγώ, κρίματα κερῶμένα,
 μὴν τὰ πληρώσῃ ὁ Ἰσαὰκ τὰ σφάλματά μ' ἐμένα.
 Καθμένο σπῆτι τοῦ Ἀβραάμ, τίς σοῦ δῶκε κατάρα,
- 45 γέρα=γεράματα.
 46 ἐκομπῶθῃ=ἀπατήθηκε, γελάστηκε.
 47 μὸς=μόλις.
 50 σπλάχνος=εὐσπλαχνία.
 53 ἀνέν'=ἂν--εἶναι
 55 χρεῖαν=πτώχεια.
 56 ἀπ' αὐτην=ὁ τόνος τῶν ἀνωθυμῶν καὶ ἐπισημαμάτων εὐρί-
 σκεται στὴν παραλήγουσαν μετὰ τὰς προθέσεις.
 57 στεκούμενα=κτῆματα, ἀκίνητα.
 60 μοῦ χάρισε=δὲν εἶναι ἀόριστος ἀλλὰ προστακτικῆ: χάρισέ
 μου.

- Και ποῖο σκτάδι σ' εὔρηκεν, ἀνεμικὴ κι' ἀντάρα ;
 Ἡ μάνα ἢ εὐστυχέστατη κοιμάται, δὲν κατέχει
 70 Οὐδὲ γροικᾶ ἢ βαριέμοιρη τὸ τί μᾶς περιτρέχει.
 Ἄς τῆς μακρύνω ἀπὸ δῶ, τάχα μὴν τὸ γροικῆσι
 καὶ πάρει πέτραν καὶ δαρβῆ, καὶ κακοθανάτισσι.
 Ἄς πάγω νὰ προσευχηθῶ τ' ἀφέντη ποῦ μ' ὀρίζει
 ἀποῦ τὰ μέσα τῇ καρδιάς καὶ τὰ Κρυφὰ γνωρίζει.

Σηκόνεται ὁ Ἄβραῆμ ἀπὸ τὸ στρώμα καὶ γονα-
 τιστὸς προσεύχεται

- 75 Κύριε, πειδὴ μετάθεση δὲν ἔχει τὸ μαντάτο
 ποῦ μοῦφερεν ὁ Ἄγγελος ἐδῶ στὸν κόσμο κάτω,
 καὶ ἐπειδὴ τὸ ζήτημα ποῦ μοῦδαμες, Θεέ μου,
 δὲν ἔχει μπλιὸ μετανοιωμό, μὲ σπλάχνος γρίκισέ μου
 ἔπαρέ μου τὸν Ἰσαὰκ καὶ μὴ μοῦ τὸν ἀφήσης,
 80 μὰ νὰ τοῦ δώση θάνατον ὁ Κύρις μὴ θελήσης.
 Τῆς σάρκας εἶν' ὁ θάνατος, καὶ πάντα τὸν δαστοῦμε
 καὶ τοῦτο νὰ ξεφύγωμε πρὸς δὲν ἤμποροῦμε,
 μὰ νὰ τὸν σφάζῃ ἄπονα ὁ πικραμένος κύρις,
 νὰ μὴν τ' ὀρίσης, πλάστη μου, ἀποῦσαι νοικοκύρης.
 85 Σφάλλω καὶ πταίω σου πολλά, γνωρίζω τὰ κακά μου,
 μὰ πάλ' ἢ ἐσπλαχνία σου νικᾶ τὰ σφάλματά μου,
 εἰδὲ καὶ εἶναι ἀδύνατο τοῦτο νὰ μεταθέσῃ (ς)
 δός μου καρδιά καὶ ἀποκοτιά, κ' ἡ ψῆ μ' ἄς τὸ μπορέσῃ,
 γιὰ τέκνο μου τὸν Ἰσαὰκ νὰ μὴν τονε γνωρίζω,
 90 γιὰτ' ἔχω σάρκα καὶ πονῶ, καρδιά καὶ λαχταρίζω.
 Καὶ σό, θεέ, ποῦ τῶρισες, δός δύναμη κ' ἐμένα,
 νὰ κάνω τ' ἀνημπόρετα σήμερο μπορεμένα,

68 ἀνεμικὴ = θύελλα. Ἐκ τοῦ «ἀνεμος».

71 ἄς τῆς μακρύνω ἀπ' ἐδῶ = μακρύνω ἀπὸ αὐτῆς («τῆς» = ἀνω-
 νυμία «αὐτῆς»), κατὰ τὴν ἀρχαίαν σύνταξιν «ἀπομακρύνομαι
 τινός».

77 ζήτημα = αἰτήσεις, πρῶγμα ποῦ ἐζήτησες.

88 ἡ ψῆ μου = ἡ ψυχὴ μου. Ἐδῶ συγγωνεύεται φαίνεται ἡ πρώτη
 συλλαβὴ μὲ τὴν δευτέρα. Τὸ χ ἐχάθη διότι τὸ ἐπρόφεραν ἐνί-
 στε ὡς h muet.

νὰ τὸν ἰδῶ νὰ καίεται χωρὶς ν' ἀναδακρῶσω,
καὶ τῆ θυσία ποῦ ζητᾶς σωστή νὰ τῆνε δῶσω.

Σάρρα

95 ὦ Ἀβραάμ, ὦ Ἀβραάμ, τ' εἶναι τα ποῦ δηγᾶσαι;
ἄναιρεύεσαι, γῆ ξυπνητὸς εἶσαι καὶ δὲν κοιμᾶσαι;
σίμωσε, πέ μου το καὶ μὲ τι πρᾶμα σὲ θαραίνει,
τίς σοῦ μιλεῖ; μὲ ποιὸν μιλεῖς; ποῦν' ἢ λαλιά ποῦ θγαίνει;

Ἀβραάμ

Γυνή μου, δὲν ναιρεύγομαι, τὸ στόμα μουρμουρίζει,
100 Τὴν προσευχή μου στὸν θεὸ κάνω ποῦ μᾶς ὀρίζει,
μὲ παρακάλιο προσκυνῶ, ὡσάν κριματισμένος,
τοῦ πλάστη κάμω δέηση κλιτὸς, γονατισμένος.
Λοιπὸν μὴ στέκης ν' ἀγρυπνᾶς, μὰ γύρισε, κοιμήσου,
νοχτᾶναι, κί ἄμ' ἀκούμπησε εἰς τὴν ἀνάπαψή σου.

Σάρρα

105 Δὲν εἶν' καιρὸς τῆς προσευχῆς· ἴντᾶ ναι αὐτὰ ποῦ λέεις;
ἢ ὀμιλιά σου φανερὰ τὸ μαρτυρᾷ πῶς κλαίεις.
Τὴν γλώσσα σου γρικῶ ξερῆ, θαμπὸ τ' ἀνάβλεμμα σου,
περγιωρισμένο σὲ θωρῶ ἀποῦ τὸ γύρισμά σου.
Δὲν εἶν' καιρὸς νὰ κείτωμαι καὶ νᾶμαι ἀνασταμένη,
110 μὰ θέλω νᾶρθω νὰ μοῦ πῆς τ' εἶναι ποῦ σὲ θαραίνει.
Δὲν εἶν' καιρὸς γι' ἀνάπαψη, δὲν εἶν' καιρὸς γιὰ στρῶμα,
φαρμάκι ἔχεις, Ἀβραάμ, πολλὰ πικρὸ στὸ στόμα.

Ἀβραάμ

Εἰς πόνος μ' ἔσφαξε δριμύς, τώρα μὲ σφάζει κί ἄλλος.

102 κλιτὸς = σκυμμένος. Ἐκ τοῦ κλίνω.

108 περιορισμένο σὲ θωρῶ ἀπὸ τὸ γύρισμά σου ← Τὸ ῥῆμα «περιορίζομαι» στὴν Κρητικὴν διάλεκτον σημαίνει «στενοχωροῦμαι» καὶ τοῦτο διότι ἰσχυρῶς «περιορίζω» ἐσημαίνει «φυλακίζω». Γύρισμα — στριφογύρισμα ἐπάνω στὸ στρῶμα συνετεῖρα στενοχωρίας.

112 πολλὰ = πολύ. Καὶ σήμερα στὴν Κρήτη τὸ ἐπίρρημα «πολὺ» λέγεται «πολλά».

- καὶ νὰ λογιᾶσω δὲν μπορῶ ποιὸς εἶν' ὁ πλιὸ μέγας.
 115 Τὸν ἕνα δὲν ἐδόνουμουν, τοὶ δύο πῶς νὰ γρικήσω ;
 καὶ τί λογιῆς θὰ τῆ φανῆ, σὰ τῆ τ' ὁμολογήσω ;
 Κύριε, σὺ ποῦ τῶρισε, βόηθά τοῦ δουλευτῆ σου,
 μετᾶστρεψε τὸ βάρος σου καὶ πάψε τὴν ὀργή σου.

Σάρρα

- Ἄβραάμ, δὲν εἶναι μπλιὸ καιρὸς νὰ χώνης τὰ κρυφὰ σου,
 120 τὰ μάτια σου μοῦ μολογοῦν τὸ βάρος τῆ καρδιάς σου·
 βαρὸ μαγτάτο καὶ πικρὸ θὰ νάχης γρικημένα·
 πὲς τὸ λοιπὸ, καὶ μὴ δειλιάς, θαρρέψου το καὶ μένα·
 πέ το, καὶ κἂν παρηγορία ἐγὼ σοῦ θέλω δώσει,
 ἂν ἡ βουλή μου παρεμπρὸς δὲν ἔμπορεῖ νὰ σώσῃ.
 125 Καὶ ἀπάλουε στὰ λόγια μου, ἄφες σκληριὰν τὴν τάση,
 δὸς θέλημα τῆς γλώσσας σου, νὰ μοῦ τὸ φανερώσῃ.
 Ἡ σάρκα μου ἔναι σάρκα σου, καὶ ἡ καρδιά καρδιά σου,
 δικὰ μου εἶν' τὰ πάθη σου κ' οἱ πόνοι τῆς καρδιάς σου.

Ἄβραάμ

- Ἐκεῖνο ὅπου μοῦ ζητᾶς καὶ πιθυμᾶς νὰ μάθεις
 130 μάθεις τὸ θεὸς καὶ ἴδεις τὸ θεὸς, καυμένη, σὺν τὸ πάθη.
 Μὰ πρὶν γενεῖ νὰ σοῦ τὸ πῶ ἀποκοτιὰ δὲν ἔχω,
 γιὰ τὴ γνώμη σου γρικῶ, σὲ πράξεις σου κατέχω·
 γιὰ τὴ θὰ κάμης ταραχὴν ἂν σοῦ τ' ὁμολογήσω,
 Ὅντες βαρῶ νὰ σοῦ τὸ πῶ, πάντα γυρίζ' ὀπίσω.
 135 Τάξε μου καὶ νὰ μὴ σφαγῆς, νὰ κακοθανατήσης
 οὐδὲ νὰ μὴ στανταλιστῆς ὅ,τι κιανὲ γρικῆσης·
 νὰ κάμης πέτρα τὴν καρδιά, νὰ μὴ σοῦ δώσῃ πόνο,
 καὶ τότε νὰ σοῦ διηγῆθῶ ἐκεῖν' ὅπου σοῦ χώνω.

- 115 γρικήσω — τὸ ῥῆμα «γρικῶ» ἔχει ἐδῶ τὴν σημασίαν τοῦ
 «ἀκούω».
 119 νὰ χώνης — νὰ χαώνης, νὰ κρύβης. Ἐκ τοῦ «χᾶος» παρήχθη
 αὐτὸ τὸ ῥῆμα, καθὼς καὶ τὸ σημερινὸ «χάνω».
 124 ἡ βουλή — σκέψις (ἀρχαία ἔννοια).
 138 χώνω = κρύβω.

Σάρρα

Μολόησέ μου το και μέ, ἂν ἀγαπᾷς τὴ Σάρρα,
 140 πέ μου το και μὴν τὸ δειλιάς και ἄς πάψει ἡ τρομάρα.
 Και νὰ με δῆς πολλὰ κλιτή, πολλὰ σιγανεμένη
 κι' ἂν μοῦπες πῶς ὁ Ἰσαὰκ σήμερον ἀποθαίνει.

°Ο Ἀβραὰμ λέγει σιγανά.

Καϊμένη, κ' ἐπροφήτεψες ὡς ἤρθες πὰ σὸ στῶμα,
 κ' ἤρρηκες τῶχα στήν καρδιά, πρὶν νὰ τὸ πῆ τὸ στόμα.

Σάρρα

145 Δέ μ', Ἀβραὰμ, γονατιστή, πῶς σοῦ ζητῶ τὴ χάρι
 νὰ μοῦ τὸ πῆς, και τὴν καρδιά νὰ κάμω σὰν λιθάρι·
 ν' ἀφουκρασθῶ μ' ἀπομονή, κ' εἰς ὅ,τι μοῦ μιλήσεις
 ποτὲ νὰ μὴν ἀντισταθῶ μὰ νὰ γενῆ τ' ὀρίσεις.

°Οσο πλιὰ λὲς κ' εἶναι βαρὺ ἐτοῦτο τὸ μαντάτο,
 150 ἐτόσο πλιὰ τὰ λογικὰ μοῦ θάνεις ἄνω κάτω.
 Και τόσο πλιὰ αὐτ' ἡ καρδιά με ξεκινᾷ και θέλει
 νὰ μάθω τ' εἶναι τὸ βαρὺ κακὸν ὅπου μᾶς μέλλει.
 Μὴ στέκεις, σὲ παρακαλῶ, με χεῖλη σιωπασμένα,
 μὰ νὰ χαρῆς τὸν Ἰσαὰκ, μολόγα το και μένα.

Ἀβραὰμ

155 Κάτσε πῶς ἀφέντης μας και πλάστης και θεός μας
 θυσίαν ἐπεθύμησε νὰ κάμω τὸν υἱό μας,
 τὸν Ἰσαὰκ μοῦ ζήτησε κι' ὄρισε δίχως ἄλλο
 νὰ τότε σφάζω κ' εἰς φωτιάν ἐπάνω νὰ τὸν θάλω·
 και θέλει με τὴν χέρα μου ὅλα νὰ τὰ τελειώσω,
 160 και πάνω σὲ ψηλὸ βουνὸ εὐχαριστιὰ νὰ δώσω.
 Λοιπὸν τὴν πικρὴ, ὡς φρόνιμη, διῶξ' ἀπὸ τὴν καρδιά σου,
 διῶξε και πᾶσα σαρκικὴ λύπην ἀπὸ κοντὰ σου·

141 Κλιτή = σκυμμένη και με ἠθικὴν ἔννοιαν, δηλ. εὐπειθῆ.

141 ἂν μοῦπες = «ἂν μοῦ πῆς» ἐδῶ ὁ ἀόριστος εἶναι ἐκφραστικώτερος ἀπ' τὸν ἐνεστώτα.

143 πὰ — ἐδωπά — ἐδῶ.

- τουτ' εἶναι ὀρδινιά θεοῦ, ὁποῦ τὰ παντ' ὀρίζει,
 τοὶ δούλους του τοὶ μιστικούς τέτοιαις λογιῖς γνωρίζει
 165 παρηγοροῦ, σάν γνωστικῆ, τίποτας μὴ θαραίνεις
 μόν' εὐχαρίστα τὸ θεὸ σὲ ὅ,τι κι' ἂν παθαίνεις
 Αὐτὸς ὀρίζ' ἐσὲ κ' ἔμε καὶ θέλει τὸν ὑγιὸ μας,
 τὸ θέλημά του ἄς γενεὶ καὶ ὄχι τὸ δικό μας,
 τὸ τέκνο μας δὲν εἶν' ἔμας μόν' εἶναι πλιὰ δικό του,
 170 τῶρα τὸ θέλει' ποιὸς μπορεὶ νάβηγῃ κ' τὸν ὀρισμὸ του ;

Σάρρα

- Ἔφου μαντάτο, ὦφου φωνή, ὦφου καρδιάς λαχτάρα,
 ὦφου φωτιά ποῦ μ' ἔκαψεν, ὦφου κορμιοῦ τρομάρα
 ὦφου μαχαίρια καὶ σπαθιά ποῦ μπήκαν στὴν καρδιά μου,
 κ' ἔκαμαν ἑκατὸ πληγῆς μέσα στὰ σωθικά μου.
 175 Μὲ ποιὰν ἀπομονή νὰ ζῶ, νὰ μὴν ἔβγ' ἡ ψυχὴ μου,
 ἔξασφρα μ' ἔτοιο θάνατο νὰ χάσω τὸ παιδί μου ;
 κι' ἄς ἤθελα γενῶ κωφή, τυφλὴ στὰ γερατιά μου
 νὰ μὴ θωροῦν τὰ μάτια μου, νὰ μὴ γροικοῦν τ' αὐτιά μου
 μὰ νὰ θωρῶ καὶ νὰ γροικῶ, τέκνο μου, πῶς σὲ χάνω,
 180 χίλιες πληγῆς μεσ' τὴν καρδιά τὴν ὥρα θὰ λαδάνω.
 Πῶς νὰ τὸ πληροφορηθῶ νὰ μὴ παραλοήσω,
 ἄχ τὸ μαντάτο τὸ πικρὸ γιάντα νὰ τὸ γροικῆσω ;
 ὦ μεγαλώτατε κριτή, καὶ πᾶψε τὸ θυμὸ σου,
 στὴν σημερνὴν ἀπόφαση ἄλλαξε τὸ σκοπὸ σου.
 185 Τῆς δικαιοσύνης τὸ σπαθὶ φύλαξε στὸ θηκάρι,
 πιάσε τὴν ἐσπλαχνία σου ποῦχει μεγάλη χάρι
 καὶ μὲ ἐκείνη κρινε τα σήμερο τὰ κακά μας
 καὶ ἄς τὸ τέκνο μας νὰ ζῇ τῶρα στὰ γερατιά μας
 ἢ δὸς ἐμένα θάνατο. πρὶν ἀποθάνει ἐκεῖνο,
 190 μὴν τὸ ὀρίσ' ἡ χάρι σου, δίχως του ν' ἀπομείνω.
 Ἐχάθηκέ μου ἡ δύναμη, ἐκόπηκ' ἡ καρδιά μου,
 ἡ φή μου συμμαζώνεται, κ' ἤρθαν τὰ ὄστερά μου

165 μὴ θαραίνεις — μὴ βαρυγομαῖς.

170 κ' τὸν — ἐκ τὸν — ἀπ' τὸν.

182 γιάντα = γιατί. Γροικῆσω = ἀκούσω.

βοηθάτε μου και δὲν μπορῶ γρικῶ και βγαίν' ἡ ψή μου·
ἐτέλειωσαν τὰ ἔτη μου, ἐστάθηκ' ἡ ζωή μου.

Ἄντα

195 Βοηθάτε στ' ἀνεπόλιστο, δοῦλοι, και μαζωχθήτε,
και τὴν κερὰ μας τὴν καλή πῶς εἶν' νεκρὰ νὰ ἴδῃτε .

Τάμαρ

Δὲν λῆσεις χωρὶς ἀφορμὴ τί εἶχε κ' ἐλιγώθη ;
κ' ἐχλώμανεν ἡ ὄψη τῆς και τοῦ νεκροῦ ὁμοιώθη ;
πιάστε νὰ τὴν σηκώσωμε νὰ πᾶμέ τὴν στὴν κλίνη,
200 δὲν εἶναι τούτῃ γιὰ ζωή, γλήγορα μᾶς ἀφίνει.

Ἀβραάμ

Οὐαὶ στὸν κακορίζικον, οὐαὶ στὸν κακομοίρη,
τὸν πονεμένο γέροντα, τὸν πικραμένο κύρη !
Ἄπάνου τσι καίμους καίμους, κί ἀπά τσι πρίκες πρίκα,
και πρὸς τὰ πρῶτα θάσανα ἄλλα πάλι μ' εὔρηκα.
205 Ὁ Ἰσαὰκ ἀπόφασις ἐδόθη ν' ἀποθάνη,
και τώρα πάλ' ὁ Ἀβραάμ και τὴν γονή του χάνει·
ἐλόγιασά το κ' ἔλεγα· «σάν τῆς τὸ φανερώσω
χάνω τὴν, και ἀδύνατον εἶναι νὰ τὴν γλυτώσω».
Ἄς εἶχα μάτια σκοτεινά, αὐτιά νὰ μὴ φουκροῦμαι,
210 και σιδερένια τὴν καρδιά στὸν πόλεμον ὀποῦμαι,
νὰ μὴ θωρῶ τὸ γίνεται, νὰ μὴ γρικῶ τὸν πόνο,
τὸν Κύριο νὰ φχαριστῶ, τὸ χρέος νὰ πληρώνω.
Μᾶχει κ' ἡ σάρκα μερτικὸ και τὸ δικό τῆς θέλει,
μ' ἄς σκορπιστοῦν ὡσάν καπνὸς τὰ δολερά μου μέλη,

193 γρικῶ — Ἐδῶ τὸ ὄημά σημαίνει «αἰσθάνομαι». Ἀπαράλλα-
κτα λέγει σημερα ὁ λαὸς στὰς Ἀθήνας «ἀκούω μυρωδιά» ἀντὶ
«αἰσθάνομαι» και ἀκόμη «ἰκούω πόνο».

195 ἀνεπόλιστο = ἀνέλιπτο.

203 πρίκες = πίκρες. Ἡ μετάθεσις αὐτὴ τοῦ ρ γίνεται και σή-
μερα ἀκόμη στὴν Κρήτη.

214 δολερά = δόλια, δυστυχιόμένα. Ἡ κατάληξις — ερος εἶναι
συνήθης στὰ ἐπίθετα και ἐπιρρήματα. Στὸν στ. 17 ἠύραμεν
«προθυμερά».

- 215 τὴ σάρκα ὁποῦ μοῦδωκες, πλάστη καὶ ποιητὴ μου,
ὡς τῆνε νὰ θαραπαγῆ στήν ἀγανάκτησή μου.
Ἡ ὄρεξη καὶ ὁ λοτισμὸς εἶναι νὰ σοῦ δουλεύω
τὰ σφάλματα τῆς σάρκας μου καὶ θάρη νὰ γιαιτρεύω.
Μὴ στέκω πλιὸ νὰ καρτερῶ, τὸ χριὸς μου νὰ πλερώσω,
220 καὶ ὅ,τι μοῦ ζήτησεν ὁ θιὸς, προθυμῆρ' ὡς τοῦ δώσω.
Τὸ θέλημά σου νὰ γενῆ, Κόριε, κι' ὀρισμὸς σου,
ἀπ' ὅτι τοῦπες νὰ μὴ θῆγῃ ὁ δούλος ὁ δικός σου,
ἢ χάρη σου μοῦ τῶπεψε καὶ πάλι μοῦ τὸ πέρνει,
καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ ἢ χάρη σου τὰ φέρνει.

Ἄγγελος

- 225 Βλέπε μὴ σφάλεις, Ἀβραὰμ, τώρα στὰ γηρατιά σου,
τὸ τέκ(νο) ποῦδωκεν ὁ θιὸς δὲν εἶναι μπλιὸ τζ' ἐξᾶς σου·
ὄχι τὸ τέκνο μοναχά, ἀμμὰ καὶ τὸ κορμί σου,
τὸ τέκνο σου, τὸ πρᾶμα σου, τὰ πλοῦτη κ' ἡ γυνή σου.
Ἀφέντην ἀποπάνω σου ἔχεις ὁποῦ σ' ὀρίζει.
230 ἐκείνον ὁποῦ τὰ κρυφὰ καὶ τίς καρδιῆς γνωρίζει.
Λοιπὸν μὴ στέκεις νὰ θωρῆς, κάμε κ' ἡ ὥρα πάει
κρέμασε τὸ σκληρὸ σπαθὶ στὸ δεξιό σου πλάι
Καὶ μίλησε τῷ δούλῳ σου μ' ὄλην τὴν ὄρεξή σου,
ἄψε φωτιά νὰ τῆ βαστᾶς, ξόπνησε τὸ παιδί σου,
235 Καὶ πρὶν ἢ Σάρρα σηκωθεῖ καὶ δεῖ τὸν μισεμμό σου,
σπούδαξε σύ, ὅσο μπορεῖς, πήγαινε στὴν ὁδὸ σου.

Ἀβραὰμ

Σύμπαν, Σόφερ, δούλοι πιστοί, ξυπνάτε, σηκωθῆτε,
δουλειὰ σᾶς θέλω καὶ τοὺς δύο, κ' ἐλάτε, μὴν ἀργήτε·

216 θαραπαγῆ = θεραπευθῆ.

226 τζ' ἐξᾶς σου = τῆς ἐξουσίας σου, δὲν σοῦ ἀνῆκει πιά.

227 ἀμμή = ἀλλά.

228 τὸ πρᾶμα — τὰ πράγματά σου, ὅ,τι ἔχεις, ἢ περιουσία σου.

233 τῷ δούλῳ σου — «τῶν δούλων σου». Ἐδῶ καὶ εἰς πολλὰς
ἄλλας λέξεις λείπει τὸ τελικὸν ν τῆς γενικῆς διαλέκτου.
Εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς Κρητικῆς διαλέκτου.

235 μισεμμός = ἀναχώρησις, φυγή. «Μισεῦω» φεύγω. Καὶ αἱ δύο
λέξεις εὐχρηστοὶ ἀκόμη στὴν Κρήτη.

σπουδάσετε με προθυμιά, γιατί ὁ θεὸς με βιάζει
240 νὰ κάμ' ὁ νοὸς κ' ἡ ὄρεξη ἐκεῖνο τὸ λογιάζει.

Δουλοὶ

Ἄφέντη, ἐπάμασθεν κ' οἱ δύο· μὰ τ' εἶναι τὸ σπουδάσεις
Καὶ με φωνὴ λυπητερή παρὰ ποτὲ μᾶς κράξεις ;
καὶ ποιά δουλιὰ σὲ ἐκκιά ; τί εἶν' ἡ βιά σου ἢ τάση
κ' ἐξύπνησες, κ' ἐντόθηκες δυ' ὄρες νὰ ἐημερώσῃ ;
245 Πότ' ἔτοιαν ὄρα σγκωτὸ δὲν σ' ἔδαμε, καί, ὡς μοιάζει,
μαντάτο τίποτας κακὸ θεὸ νάναί ποῦ σὲ βιάζει

Ἄβραάμ

Τῆ βιά μου καὶ τοὶ λοῖσμοὺς καὶ τᾶχω στὴν καρδιά μου,
δὲν εἶν' καιρὸς νὰ τὰ μιῶ, κρατῶ τα γιὰ δικά μου
Κάμετ' ἐσεῖς με προθυμιά τὰ ὅσα θέλ' ὀρίσει,
250 Κ' εἰς ὄ,τ' ἡ γλῶσσα μου σὰς πεί, κ' εἰς ὄ,τι σὰς μιλήσει.
Πιάσετε ξύλα, δέσετε, γιὰ μιὰ φωτιά μεγάλη,
στὸ χτῆμα τὰ φορτώσετε, νὰ κάμ' εἰς χώραν ἄλλη.
Θυσίαν ἐβουλήθηκα νὰ κάμω τοῦ θεοῦ μου,
καὶ θέλω με τοῦ λόγου μου τὴν συντροφιά τοῦ γιοῦ μου.
255 Σπουδάσετε προθυμερά' νὰ τὴν σακκοῦλα, πιάστην,
νὰ πὰ νὰ θυσιάσωμεν στὸν ποιητὴ καὶ πλάστην.

Σόφερ

Ἄφέντ' ὀρίζεις τίποτας ἀπὸ τὰ πρόδατά σου
νὰ κάμης τὴ θυσία σου, σὰν εἶν' τὸ μάθημά σου,
νὰ προσκινήσωμεν ἐμεῖς, νὰ πᾶμε στὸ κοπάδι

240 λογιάζει = διαλογίζεται, σκέπτεται

241 ἐπάμασθεν = ἐπά (ἐδῶ)-εἴμασθεν (εἴμαστε). Ἡ κατάληξις-σθεν εἶναι ὁ παθητικὸς τύπος τῶν μεσαιωνικῶν ὀημάτων : π.χ. γραφόμασθεν (- γραφόμεθα).

252 χτῆμα = γαῖθαρς.

258 μάθημά σου = συνήθειά σου. Μετὴν αὐτὴν ἐννοίαν εὗρισκεται ἡ λέξις στὸν στ. 455.

259 προσκινῶ = Δὲν εἶναι τὸ ὄημα «προσκυνῶ» ἀλλὰ τὸ «κινῶ» σύνθητον μετὴν «πρός», δηλ. πορεύομαι, πηγαίνω.

260 και νὰ σᾶς φέρωμεν ἄρνι, κριὸ και ῥίφ' ὀμάδι ;

Ἄβραάμ

Δουλοὶ πιστοὶ μου, σήμερον εἰς τούτη τῆ θυσία
μῆτε ἄρνι, μῆτε κριὸς γῆ ῥίφι κάνει χρεια
και κάμετε νὰ πηαίνωμεν ἐγὼ τὴν ἔγνωσαν ἔχω,
τ' ἄρν(ι) ἀποῦ θέλει σφάζομαι, ποῦ θρίσκειται κατέχω

265 Ἄς πᾶ νὰ σειάσω τὸ σπαθί, τὸ κοφτερό μαχαίρι,
νὰ κ μω λέοντα καρδιά και τιδερένιο χέρι·

Ἄς πάρω πυροβολικὰ νὰ περπατῶ νὰ πηαίνω,
θωρῶ τὴν ὥρα νὰ περνᾶ, μὴ στέκω ν' ἀναμένω·
ἄς πηαίνω πριχοῦ σηκωθεὶ ἢ λυπημένη Σάρρα,

270 μὴ κάμει πάλι ταραχὴ και σκότωση κι' ἀντάρα
Ἔτοῦτ' ἢ χέρα σήμερον ἔχει νὰ θανατώση
κεινο τὸ τέκν' ὀποῦ ὄβλεπα ὁ ἥλιος μὴν τοῦ δώσει·
και θε νὰ κόψη τὸ σπαθί, π' ἀκονισμένον ἔχω,
ἔνα λαϊμόν ὀπ' ἀκριβοῦ πλιά πρὰ μένιν ἔχω.

275 Τοῦτα τὰ πυροβολικὰ, ὀποῦ κρατῶ δεξιὰ μου,
θέλωσιν ἄψουσι φωτιά, νὰ κάψω τὴν καρδιά μου.
Δὲν εἶν' κριὸς νὰ κερτερῶ, ἢ ὥρα μὲ σπουδάξει,
τὸ θέλημα τ' ἀφέντη μου κ' ἢ ὀρδινιὰ μὲ βιάζει·
ἄς πᾶ νὰ ἐρῶ τὸ τέκνο μου, γλήγορα νὰ σηκώσω,

280 νὰ τὸ ξυπνήσω ν' ἄρχεται, νὰ μ' ἀκολουθᾶ καμπόσο,
νὰ πηαίνωμε σπουδαχτικὰ σήμερο τὴν ὁδὸ μας,

260 ὀμάδι = ὀμοῦ, μαζί.

262 γῆ — ἦ. Καὶ σήμερα ἐνίστε ὁ διαζευτικὸς εἶναι γῆ ἀντὶ ἦ.

265 Ὁ Ἄβραάμ μονολογεῖ.

267 πυροβολικὰ = ὅ,τι θὰ τοῦ χρειασθῆ γιὰ ν' ἀνάψη φωτιά.
Φαίνεται μάλιστα ὅτι ὁ Ἄβραάμ τὸ βάξει στὴν ζώνη του.
Βεβαίως θι ἦσαν τσακμακόπετρος.

270 σκότωση = ζάλη Ἐκ τοῦ «σκότιος». Ἐδῶ ἢ λέξις ἀναφέρεται
μᾶλλον στὸν θόρυβον.

272 ὀποῦ ὄβλεπα ὁ ἥλιος μὴν τοῦ δώσει = «ποῦ πρόσεχα, κύτταξα
μὴ τὸ κτυπήσῃ ὁ ἥλιος». Στὴν Κρητικὴ διάλεκτο τὸ ῥῆμα
«δίνω» ἐκτὸς τῆς συνηθισμένης σημασίας, δημαίνει και «κτυπῶ.
Προβλ. «Ἐρωτοκριτον» στ. 152 «ὁ ἄνεμος δὲν τῆ δωκε, οὐδ'
ἥλιος τὴν ἐθῶρει».

νά κάνουμε τὸ ὄριος μ' ἄγγελον ὁ θεὸς μας.
Δίχως ἀντάρα καὶ φωνὴ τοῦτ' ἢ δουλειά ἄς γένει,
τώρα ποῦ ἡ Σάρρα κείτεται ἀκόμη λιγωμένη.

Ἄντα

285 Τάμαρ, θωρῶ τὴ τὴν κερά κ' εἶναι συνηφερμένη,
ἤνοιξε καὶ τὰ μάτια τση, ὅπουτον λιγωμένη.
Τρέξε νὰ πᾶς στ' ἀφέντη μας μὲ τὸ καλὸ μαντάτο
πῶς ἡ κερα(ά) ἀναστάθηκεν ἀπὸ τὸν ἄδη κάτω.

Τάμαρ

Ἄφέντη, μὴ πικραίνεσ(αι) ἢ καρδιά σου μὴ βαραίνει
290 κ' ἐξελιγώθηκ' ἢ κερά ὅπουτον λιγωμένη
καὶ πάσκει γιὰ νὰ σηκωθῆ, ν' ἀρθῆ νὰ σ' εὔρη θέλει,
ἀμμή θωρῶ τὴν καὶ δειλιά καὶ κλαίει σὰν κοπέλι.
Ῥωτοῦμε τὴν νὰ μᾶς τὸ πῆ τί ἔχει τὸ θρηνατάι
κ' ἐκείνη δὲν μᾶς ὁμιλεῖ, μόνον ὅπ' φουκράται.
295 Στρέφετ' ἐδῶ, στρέφετ' ἐκεῖ, ὡσὰν περιωρισμένη,
καὶ φαίνεται σου κ' ἐγνοιανὸν μαντάτον ἀνημένει
κάμε, ἀφέντη, μὴν ἀργεῖς νάρθης νὰ ταί μιλήσης,
κ' ἔλα νὰ τὴν εὐσπλαχνιστῆς, νὰ τὴν παρηγορήσης.

Ἀβραάμ

Θαρρ' ἢ δουλεύτρα κ' ἔφερε μαντάτο ποῦ μ' ἀρέσει,
300 ἢ Σάρρα ξελιγώθηκε, κ' ἔχει νὰ μὲ μπερδέψῃ
νὰ φανερώσει τοῦ παιδιοῦ τὸ φοβερὸ μυστήριο,
νὰ ξεκουρντίσει τὴ δουλειά, νὰ δώσῃ πλειά κριτήριο.
Ἦ, καὶ νὰ εἶχε κείτεται ἀκόμη ἴλιγωμένη
κ' ἀνθρωπος μὲ τὸ λίγωμα ποτὲ δὲν ἀποθαίνει!
305 Νᾶθελα πάρει τὸ παιδί, σὰν καί, εἶχα μακρύνει

291 πάσκει — Ἄν εἰς τὸ κείμενον τοῦ Legrand δίνει ἐδῶ «πάσχει» δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἶναι τὸ ῥῆμα «πάσχω» καὶ «πασκίζω» — προσπαθῶ, σπεύδω.

296 ἐγνοιανὸν = ποῦ φέρει «ἐγνοιαν», δυσάρεστος καὶ σοβαρός.

302 νὰ ξεκουρντίσει τὴ δουλειά = νὰ περιπλέξῃ, νὰ χαλάσῃ. Ἡ ἀρχικὴ λέξις «χορδή».

ὅς ἤθελε ξελιγωθῆ κι' αὐτὴ τὴν ὥρα κείνη.

Τάμαρ

Κερά μου, καλοκάρδιας, κερά μου, ξεζαλίσου,
διώξε τοὺς ἀναστεναγμοὺς κι' ἄλλαξε τὴν βουλή σου
συνήφερε τὰ λογικά, μὴ δειλιῆς μὴ κλαιῆς,

310 τὰ λόγια τὰ λυπητερά διώξέ τα, μὴν τὰ λήγς.

Σάρρα

Ἄφητε μ' ὅπου νάμουμε σήμερ' ἀποθαμένη,
ὦ Ἀβραάμ. ὦ Ἰσαάκ, ποῦ νάστε μακρεμένοι;
εἰς ποῖαν δὲδ νά περπατῆ τὸ κανακάρικό μου,
καὶ τίς μου τὸ ξενίτεψε τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶν μου;

Τάμαρ

315 Κερά μου, μὴ κακοκαρδεῖς, ἐδῶναι τὸ παιδί σου,
'στὸ σπít' εἶναι κι' ἀφέντης μας, δὲν εἶσαι μοναχὴ σου,
'στὸ στρῶμα εἶναι τὸ παιδί, κοιμάται ξεγνοιασμένο,
κι' ἀφέντης μας 'στὴν ζώνην του ἔχει σπαθὶ ζωσμένο,
καὶ μὲ τοὺς δούλους του μιλεῖ, καὶ τοῖ δουλιές του σάζει

320 μάχει σὰν κάποιος λογιζομὸν ὅπου τονὲ πειράζει.

Ἀβραάμ

Πόνος παιδιοῦ, πόνος γυνῆς μὲ πολεμοῦν ὀμάδι
τῆς Σάρρας θλίψη, δάκρυα, μὲ βάνουν εἰς τὸν ἄδη,
ὅς πάγω μέσα νά τὴν βρῶ, νά τὴν παρηγορήσω,
νά σιγανέψῃ τοῖ φωνές, κι' ὠράναι νά κινήσω.

Σάρρα

325 Δὲν ἔχω μπλιό μου νάκαρα, ἢ δυνάμη μου χάθη
ἐτοῦτο φέρνον οἱ καῖμοι, τῶν σωθικῶν τὰ πάθη,
δὲν ἔχω πόδια νά σταθῶ, ζαλίζομαι νά πῆσω,
δὲν ἔχω νοῦ νά δέομαι καὶ νά παρακαλέσω.

325 νάκαρα = δυνάμεις. — «Κάρος» φθορά, νάρκη. «Ἀποκαρόνω» = ναρκοῦμαι. «Ἀνακαρόνω» = ἀναλαμβάνω δυνάμεις, ἐξ οὗ ἡ λέξις «νάκαρα».

Ἀβραάμ

- Ἀγαπημένη μου γυνή, μὴν κάνεις σὰν κοπέλι,
 330 τοῦτο ποῦ θεὸς νὰ πάθωμεν, ἀφέντης μας τὸ θέλει.
 Σίμωσε, κάτσε μετὰ μέ, μὴν κλαίγεις, μὴ θρηνάσαι,
 μὲ κλάϊματα καὶ μὲ δαρμούς, καϊμένη, δὲ φελᾶσαι
 τὸ τέκνον ἀποῦ ἐκάμαμε δὲν εἶν' δική μας χάρη,
 ὁ πλάστης μᾶς τὸ χάρισε, τώρα θεὸς νὰ τὸ πάρη,
 335 τί θέλεις, ὦ βαριόμοιρη, νὰ κλαίγης, νὰ θρηνάσαι;
 καὶ τυραννάς με, τὸν πτωχόν, καὶ σὺ δὲν ὠφελᾶσαι;
 δὲν εἶν' καιρὸς γιὰ κλάϊματα, Σάρρα μου, θυγατέρα,
 εἶναι καιρὸς παρηγορίας, ἀπομονης ἡμέρα.

Σάρρα

- ᾽ὦ τί μυστήριον φρικτό! ὦ τί καῖμὸς καὶ πάθος!
 340 ὅταν μοῦ ποῦσι, τέκνον μου, τὸ πῶς ἐγίνης ἄθος.
 ᾽ὦφου μὲ ποιὰν ἀποκοτιὰ νὰ δυνηθῆς νὰ σφάζῃς
 τέτοιο κορμὶ ἀκριμάτιστο καὶ νὰ μηδὲν τρομάξῃς;
 θέλεις το νὰ σκοτεινιαστοῦν τὰ μάτια του, στὸ φῶς σου,
 καὶ νὰ νεκρώσῃ τὸ παιδί, νὰ ξεψυχήσ' ὀμπρὸς σου;
 345 Μὲ ποιᾶς καρδιάς ἀπομονή θ' ἀκούσεις τὴν φωνή του,
 ὅταν ταράξ' ὡσαν ἄρνι ὀμπρὸς σου τὸ κορμὶν του;
 ᾽ὦφου, παιδί τὸ ὕπακοῆς, ποῦ μέλλεις νὰ στραπέψῃς,
 ᾽ς ποιὸν τόπο σὲ καλέσασι νὰ πᾶς νὰ ταξιδέψῃς;
 καὶ πότες νὰ σὲ καρτερῇ ὁ κύρης κι' ἡ μητέρα,
 350 ποιὰν ἐδέμαδα, ποιὸν καιρόν, ποιὸ μῆνα, ποιὰν ἡμέρα;
 ᾽ὦφου τὰ φύλλα τῆς καρδιάς καὶ πῶς νὰ μὴ τρομάσῃς
 ὅταν εἰς ἄλλωνοῦ παιδιοῦ γρικῆσω τὸνομά σου,
 τέκνον μου, πῶς νὰ δυνηθῶ τὴν ἀποχώρισή σου,
 πῶς νὰ γρικῆσ' ἄλλου φωνήν, ὄχι τὴν ἐδική σου;
 355 τέκνον μου, καὶ γιὰτ' ἤθελες νὰ λείψῃς ἀπὸ μένα,
 ἐγίντης τόσο φρόνιμον παρὰ παιδί κανένα.
 Τάσσω σου, γιέ μου, τὸν καιρόν, ποῦ θέλ' ἀκόμη ζήσει.

329 κοπέλι = σημαίνει ἐν γένει «παιδί» ἀνεξαρτήτως γένους.

332 φελᾶσαι = ὀφελείσαι.

340 ἄθος = αἰθάλη, στάκτη.

341 ἀποκοτιὰ — θάρος.

νά μὴν ἀφήσω κοπελιοῦ γλώσσα νά μοῦ μιλήσῃ.
καί νά θεωροῦν τὰ μάτια μου πάντα τῆς γῆς τὸν πάτο,
360 καί νά θυμοῦμαι πάντοτε τὸ σημερῶν μαντάτο.

Ἀβραάμ

Σάρρα, μὴ δίδεις μπλιὸ καϊμὸ καὶ πάθη στὴν καρδιά μου,
καὶ κάνεις με ἀνυπόληφτο δοῦλο στὰ γηρατειά μου·
μὴ μοῦ δειλιᾶς τὴν ὄρεση νά μὴ γιαγύρῃ ὀπίσω,
καὶ πιάσω ἄρμα καὶ σφαγῶ, καὶ κακοθανατήσω·
365 τὸν λογισμὸν συνέφερε, τὰ σφάλματά σου σᾶσε,
καὶ δὲν ἀρέσουν τοῦ θεοῦ ἐτοῦτα ποῦ δηγᾶσαι.
Καὶ τίνος ἀντιστέκεσαι, κλαίεις καὶ δὲν ἀρνεύγεις,
καὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὀρισμοῦς κάθεσαι καὶ γυρεύγεις;
τὸ τέκνον μας καὶ τὸ κορμί, φυγή, καὶ τὰ καλά μας,
370 ὅλα τοῦ πλάστη μας Θεοῦ, δὲν εἶναι ἐδικά μας:
Μόνον νά πέψῃ ἡ χάρις του, σὰν πάγ' ἐνώπιόν του,
τοῦτ' ἡ θυσιὰ ποῦ μελετῶ νά παύσῃ τὸ θυμὸ του
δὲν θέλω μπλιὸ νά καρτερῶ, δὲν θέλω ν' ἀνημένω,
πὰ νά ξυπνήσω τὸ παιδί, νά σηκωθῇ νά παιῖνω.

Σάρρα

375 Ἐννιά μῆνες σ' ἐδάσταξα, τέκνο μου κανακάρη,
ἔς τοῦτο τὸ κακορρίζικο καὶ σκοτεινὸ κουφάρι·
τρεῖς χρόνους, γιέ μου, σοῦδιδα τὸ γάλα τῶ βυζιῶ μου,
καὶ σῦσουνε τὰ μάτια μου, καὶ σῦσουνε τὸ φῶς μου.
Ἐθώρθον κ' ἐμεγάλωνες ὡτὰν δεντροῦ κλωνάρι,
380 κ' ἐπλήθυνες στὴν ἀρετή, στὴν γνώμη, κ' εἰς τὴν χάρι.
Καὶ τώρα πέ μου ποιὰν χαρὰ βούλεσαι νά μοῦ δώσης,
ὡσὰν βροντή, σὰν ἀστραπή, θε νά χαθῆς νά λυώσης·
κ' ἐγὼ πῶς εἶναι μπορετὸ δίχως σου μπλιὸ νά ζήσω,
ποιὸ θάρρος ἔχω, ποιὰ δρῶσιὰ στὰ γέρα μου τὰ πίσω;
385 Πόση χαρὰ τ' ἀνδρόγονον ἐπήραμεν ἀντάμη,
ὄντε μὰς εἶπεν ὁ θεὸς τὸ πῶς σέ θέλω καμεῖ;

362 ἀνυπόληφτο—χωρὶς ὑπόληψιν.

367 σᾶσε=διόρθωσε...Σάζω διορθώνω.

367 ἀρνεύγεις—εἰρηνεύεις, ἡσυχάζεις, ὑποτάσσεσαι, κι εἴπως ἀρνεύ-
γω θὰ πῆ παύω νά κλαίω. «Ν' ἀρνήσω τὸ μωρὸ...κτλ.»

Καίμενο σπῆτι τ' Ἀβραάμ, πόσες χαρὲς ἐξώθης,
παιδάκι μ', ὅταν ἐπέσες στὴν γῆ κ' ἐφανερώθης!

Πῶς ἐγυρίσαν οἱ χαρὲς σὲ θλίψες μὴν ἡμέρα,
390 πῶς ἐσκορπίσαν τὰ καλὰ σὰν νέφη στὸν ἀέρα;

Ἀβραάμ

Μὴ τὰ λογιάζομεν αὐτά, μέλλει του ν' ἀποθάνῃ,
οὐδ' ὄφελος, οὐδὲ καλὸ τὸ κλάϊμα σου τοῦ κάνει.

Μόνο βαραίνεις τὸ θεόν, καὶ χάριν δὲν μᾶς ἔχει
εἰς τὴν θυσιὰν τὴν κάνομεν, γιὰτ' ὅλα τὰ κατέχει.

395 Διῶξε τοὺς ἀναστεναγμούς, καὶ ἄφητε τὴν πρίκα,
τὸν πλάστην εὐχαρίστησε εἰς ὅ,τι μᾶς εὗρήκα.

Σάρρα

Ἔπαγε, ἄνδρα μου καλέ, ἴπειδῆ ὁ θιὸς τὸ θέλει,
ἄμε καὶ νᾶν' ἢ στράτα σας γάλα, δροσὲς καὶ μέλι'

ἄμε ποῦ νὰ σὲ λυπηθῇ ὁ θιὸς νὰ σ' ὑπακούσῃ,

400 γλυκειὰν φωνὴν εἰς τὸ βουνὶ σήμερο νὰ σοῦ ποῦσι.

Καὶ ἄς τάξω δὲν τὸ γέννησα μὴ δ' εἶδα το ποτέ μου,
μὰ ἴνα κερὶ ἀφτούμενον ἐκράτουν κ' ἐσθυσέ μου.

Ἀβραάμ

Κάμε καὶ μὴ πικραίνεσαι, σποῦδαξε νὰ τὸ ντύσῃς,
καὶ φίλησε τὰ χεῖλια του, νὰ τ' ἀποχαιρετήσῃς·

405 ὀρδίνιασέ το γλήγορα, ντύσε το νὰ κινήσῃ,

κ' ἐκεῖνος ὁποῦ τῶρισε νὰ σὲ παρηγορήσῃ.

Σάρρα

Ἐπὰ τὸ φῶς ὁποῦδλεπα, ἐπὰ ἢ γλυκειά μου ζήσῃ,
τὰ μάτια, τὰ δὲν ὤρισεν ὁ πλάστης νὰ μ' ἀφήσῃ

ἐπὰ τ' ἀφτούμενο κερὶ, ποῦ μελετᾶς νὰ σθύσῃς,

410 καὶ τὸ κορμὶ ὁποῦ ζητᾶς νὰ κακοθανατήσῃς·

ὡσὰν ἀρνάκι κείτεται, καὶ σὰν ποῦλι κοιμᾶται,

κ' εἰς τοῦ κυροῦ τὴν ἀπονιά πολλὰ παραπονᾶται.

387 ἐξώθης—ἰξιώθης. Λέγεται ἀκόμη ἀξώνω ἀντὶ «ἀξιόνω».

405 ὀρδίνιασέ το—τακιοποίησε ἄλλὰ καὶ καλλῶπισέ το.

Θωρεῖς τὸ τέκνο τὸ γλυκὸ, τὸ τέκνο τὸ καῖμένο,
ὅτι ἐδᾶ παρὰ ποτὲ εἶν' ἀποχλωμνιασμένο.

- 445 Ἴδὲ τὴν ταπεινότητα, ἰδὲ τὸ πρόσωπό του,
πῶς φαίνεται σου καὶ γροικᾷ καὶ βλέπει τὸ σφαιμὸ του.
Παιδάκι μου, καὶ νὰ θωρῆς ὄνειρο πικραμένο·
γιὰ κείνο κείτεσαι κλιτὸ καὶ παραπονεμένο·
ὀλόχαρον ἐφῆς ἀργὰ σ' ἔθεκα καλογοιῆ μου,
420 καὶ μὲ χαϊράμενη καρδιὰν ἤμουον παρὰ ποτέ μου·
ἦστεκα κ' ἐκκαμάρονα τοῦ ὕπνου σου τὴν ζᾶλη,
κι' ὀρέγοιμουν νὰ σὲ θωρῶ, κ' εἶχα χαρὰ μεγάλη.
Ἐποικοιμύσου, τέκνο μου, παίζοντας μετὰ μένα
ἔς πολλὴν χαρὰν εὐρίσκειμουν παρ' ἄνθρωπο κανένα·
425 καὶ τώρα ποιάν' ἡ ἀφορμὴ καὶ θέλεις νὰ μ' ἀφήσης
ὀλότυφλη καὶ σκοτεινὴ τοῦ πόνου καὶ τῆς κρίσεως;

Ἀβραάμ

Μὴ θέλεις μὲ τὸ κλάϊμα σου νὰ τοῦ ξεφανερῶσης
τέτοιο μυστήριον φοβερὸ καὶ νὰ τὸ θανατώσης·

- 430 μὰ σιγανά το ξόπνησε, τὸ κλάϊμα σκόλασέ το,
μὲ τὰ κανάκια ντύσε το κι' ἀποχαιρέτησέ το.

Σάρρα

Ποῖο πρόσωπο καὶ ποιά καρδιά νὰ δυντηθῆ νὰ χῶσῃ
τέτοιο μυστήριον φριχτὸ νὰ μὴν τὸ φανερῶσει,
ξόπνησε, κανακάρικο κι' ἀκριβαναθρεμμένο,
νὰ πᾶς εἰς τὴν ξεφάντωσιν τοῦ σ' ἔχουν καλέσμένο.

- 435 Ντύσου νὰ βάλῃς σκολινὰ βόυχα τοῦ μισεμοῦ σου,
καὶ ν' ἀκλουθᾷς τοῦ χάρου σου, ἀμμ' ὄχι τοῦ κροῦ σου.
Τέκνο τοῦ θελημάτου μου, ποῦ νὰ χῆς τὴν εὐχὴ μου·
ὁ θάνατός σου φέρνει μου εἰς τέλος τὴ ζωὴ μου·
ἡ εὐχὴ τὸ εὐκῆς μου, τέκνο μου, εἰς τὰ στρατέματά σου,

- 426 τῆς κρίσεως—Ἡ λέξις ἐσήμαινε «ἀπόφασις καταδικαστικὴ»,
Ἐξ οὗ βασανιστήρια. «Τοῦ πόνου καὶ τῆς κρίσεως»—κτῆμα.
ἔρμαιον τοῦ πόνου καὶ τοῦ μαρτυρίου.

437/347

τοῦ θελημάτου μου—παιδὶ τῆς ἐπιθυμίας μου, τῆς ἀγάπης
μου, ἀλλὰ καὶ σύμφωνον μὲ τὴν θέλησίν μου, ὑπάκουον.

440 και νᾶν' ὀμπρὸς κι' ὀπίσω σου κι' εἰς τὰ ποδόζαλά σου.

Ἄβραάμ

Σώπα, μὴν κλαίσεις, μὴ μιλεῖς, Σάρρα, παρκαλῶ σε,
καὶ σύρε, μίσεψ' ἀπ' ἐδῶ καὶ τόπο μᾶττε δῶτε.
Μὴ τὸ ξυπνήσεις τὸ παιδί με πικραμένα λόγια,
μὰ κάμε σιδερνὴ καρδιά κι' ἄφες τὰ μοιρολόγια.

Σάρρα

445 Σωπαίνω, κι' ἄφες μ' Ἄβραάμ, κι' ἐγὼ νὰ τὸ ξυπνήσω,
νὰ τὸ στολίσω, τὸ φτωχό, καὶ νὰ τ' ὠμορφοντέσω.
Κάλεσμα τῶχουν σήμερο καὶ γάμον εἰς τὸν ἄδη,
κι' ἄφες νὰ καλορδινιαστῇ, νὰ μὴ τοῦ βροῦ ψεγάδι.

Ἄβραάμ

Φέρε μου τὰ ρουχάκια του. κι' ἐδῶ δὲ θέλω νᾶτσι,
450 οὐδὲ τὰ λέγει τὸ παιδί δὲ θέλω ν' ἀφοκρᾶσαι,
γιατί δὲν εἶναι δυνατό, Σάρρα, νὰ τὸ βαστάξης.
ὡσὰν τὸ δεις νὰ σηκωθῇ, νὰ μὴν ἀναστενάξης.
νὰ τρέχουσι τὰ δάκρυά σου ἕως τῆς γῆς τὸν πάτο,
καὶ τὸ παιδ' εἶναι φρόνιμο, κί παρευθὺς γρικᾶ το.
455 Μάθημα ἔχει, τὸ φτωχό, κι' ὡς σηκωθεῖ τὸ κάνει
νὰ κρέμεται στὸ στήθός σου, νὰ σε περιλαμβάνη
κι' ὄντε ξυπνήση νὰ σε δῇ, κρεμάται στὸν λαιμό σου,
καὶ φανερόνεις το εὐθὺς, καὶ λέγεις τὸν καῦμό σου.
Πήγαινε, σὲ παρακαλῶ, κί δός μ' ὅλα τὰ ρουχά,
460 καὶ δός μου καὶ τὰ σκολινὰ ἐκεῖνα ὁποῦ τοῦχκ.

Σάρρα

Τοῦτᾶναι ὁποῦ ἔβανε τ' ἄτυχο, κάθε σκόλη,
ὁποῦ τὸ μυριορέγονταν καὶ κκαμαρόναν τ' ὅλοι.

440 Ποδόζαλα—«ζάλα» σημαίνει βήματα. «Ποδέζαλα» τὰ βήματα τῶν ποδῶν.

454 γρικᾶ το—ἐδῶ ἔχω τὴν σημασίαν τοῦ ἔννοῶ.

462 μυριορέγοντάν—ὀρεγονταν (ἐκ τοῦ ὀρεξις) πολύ, ἐθαύμαζαν μὲ συμπάθεια.

τοῦτ' ἔχουσι νὰ ματωθοῦν τὴν σήμερον ἡμέρα,
καὶ τὸ παιδί θεὸς νὰ σφαγῆ ἀπ' τοῦ κυροῦ τῆ χέρα.

Ἀβραάμ

465 ὦ Σάρρα, καὶ λυπήσου με, καὶ αὐτὰ τὰ λόγια πάψε,
χῶσε τὰ δάκρυά σου γιὰ δά, καί, σὺν μισέψω, κλάψε.
Μὰ στοῦ θεοῦ τὸ ζήτημα νὰ κλαίγῃς τί κερδαίνεις;
μόνο φυγὴν ταλαιπωρεῖς καὶ τὸ κορμὶ βαραίνεις.

Πήγαινε λέω, καὶ ὁ καιρὸς μὲ βιάζει νὰ κινήσω,
470 νὰ τὸ ξυπνήσω σιγανὰ κ' ἀγάλια νὰ τὸ ντύσω.

Σάρρα

Πάγω ἔς τόπον ἀπόκρυφο, νὰ σιγκωθῆ ἀπ' τὸ στρώμα,
μιὰν ὥρα θεὸς νὰ τὸ κρατῶ νὰ τὸ φιλῶ στὸ στόμα.

Ἀβραάμ

Πήγαινε, Σάρρα, καὶ ὁ Θεός, πάλι τὴν ἔγνοια ἔχει
ἂν τ' ἀναστήσῃ ἀπὸ νεκρῶν, καὶ μείνει τίς κατέχει;

475 καὶ ζωντανὸν ἀπὸ φωτιᾶν, ἂν θέλῃ μᾶς τὸ βγάνει,
ἄγγελοι τοῦ δουλεύουσι. καὶ ὅ,τ' ὀρδινιάσει, κάνει.

Σάρρα

Ἄλλοίμονον, ἄλλοίμονον, ἵντά ἢ ἡ βιάση ἢ τόση;
παρηγοριὰ τῶν πελελῶ δίνουν ὀπώχουν γνώστη.

Ἀβραάμ

ὦ Ἰσαάκ, ὦ Ἰσαάκ, ἐξήγησε τὸ παιδί μου

480 ἐξήγησε, γειροῦ νὰ ντυθῆς, ποῦ νάχῃς τὴν εὐχή μου.

466 δά=τόρα.

467 τοῦ θεοῦ τὸ ζήτημα=αὐτὸ ποῦ ζητεῖ ὁ θεός.

474 μένει=έννοεῖται τὸ παιδί καὶ ὄχι ὁ θεός.

476 ὀρδινιοσεῖ=ἐδῶ τὸ ῥῆμα σημαίνει «προστάζω» καὶ ἔχι κατοποιῶ.

477 ἵντά=τί; Εὐχρηστοτάτον ἀκόμη στὴν Κρήτη.

478 πελελῶ=παλαβῶν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ λέξις παρήχθη ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ῥῆμα «ἄλλυμι, ἀπόλλυμι». Δηλ. ἡ ἀρχικὴ σημασία εἶναι «χαμένος».

Ἰσαάκ

Τίς εἶν' ἐδῶ; τίς μοῦ μιλεῖ; τίς μὲ κουνεῖ; ἄς μ' ἀφήσῃ,
νοσταῶ καὶ ζαλιζομαι, κ' ἦρθε νὰ μὲ ξυπνήσῃ.

Ἀβραάμ

Ξύπνησε, κανακάρη μου, κ' ἐγὼ μ' ὁποῦ σὲ κράζω,
δουλειὰ σὲ θέλω βιαστική, γιὰ κεῖνο σὲ σπουδάζω.

Ἰσαάκ

485 Μὴ μὲ ξυπνήσῃς καὶ ἄφες με, ὕπνο γλυκὸ κοιμοῦμαι,
νόκτα ν' πολλή, καὶ ἄς πέσωμεν καλὲ ν' ἀναπαυοῦμε.
Μὴ μὲ ξυπνάς, νὰ μὲ χαρῆς, νὰ ζήσῃς, ἀφεντάκι,
μὴ μὲ πειράζῃς, ἄφῃς' με νὰ κοιμηθῶ λιγάκι.

Ἀβραάμ

Θωρῶ καὶ πλιὰ παρὰ ποτὲ ὁ ὕπνος τὸ ζαλιζει,
490 τάχα γρικᾶ τὸ τέλος του, γιὰτύως παραμανίζει;
ξύπνησε, τὸ παιδάκι μου, νὰ πᾶμ' εἰς περιβόλι,
θυσίαν θεὸ νὰ κάμομεν σήμερ' ὁποῦναι σκόλη

Ἰσαάκ

᾽Ωφ' ἀφεντάκι μου γλυκὺ, κ' ἄς ἤθελες μ' ἀφήσει,
καὶ μὲ τὴν ὄραν τοῦ σκοληοῦ ἐγώθελα ξυπνήσει.

Ἀβραάμ

495 Σάρρ' ἄμε, κάμε προσευχή, δέησ' εἰς τὸν θεὸ μας,
καὶ κάμε πέτρα τὴν καρδιά στὸν ἀπομισεσμό μας,
κι' ἀνάμενέ μας νάρθωμε κι' ἂν τόχει νὰ γυρίσω
ὁμάδι μὲ τὸν Ἰσαάκ, νὰ σὲ παρηγορήσω.

Σάρρα

Μὲ τῆς καρδιάς τ' ἀπόχτυπο θέλω σὰς ἀναμένει,

484 σπουδάζω=βιάζω.

490 γρικᾶ=πάλιν μὲ τὴν σημασίαν «ἐννοεῖ».

490 Παραμανίζει=Μανίζω, στὴν Κορήτη σημαίνει θυμόνω (ἐκ τοῦ
«μαν(α)»). Παραμανίζω=παραφέρομαι.

- 500 μ' ἔτι ἐδοχὴ στὰ σίδηρα ἔχουν οἱ φλακισμένοι
 ὅπ' ἀναμένουν τῇ φλακῆς τὴν πόρτα νὰ κτυπήσει,
 νὰ ἔμπει μέσ(α) ὁ δήμιος νὰ τοὺς πισταγκωνίσει,
 νὰ τῶσε δώσει θάνατον ἄγριο, ματωμένο,
 μὲ τέτοιους ἀντεροσπασμοὺς σήμερο θ' ἀνημένω·
- 505 μὲ τέτοιον ἀνακτυπημόν, ὅτι μοῦ κατακροῦσιν
 θέλ' ἀνημένει τὸ πικρὸ μαντάτο νὰ μοῦ ποῦσιν.

***Αβραάμ**

Ἐλα νὰ πάμε, τέκνο μου, μὴ στέκομε νὰ ζήσεις,
 νὰ ξεφαντώσεις σήμερο καὶ νὰ καλοκαρδίσεις.

***Ἰσαάκ**

- 510 Ὁ λογισμὸς μου δὲν μπορεῖ, κι' ὁ νοῦς νὰ τὸ γρικήσει
 γιὰ ποι' ἀφορμὴν ἢ μάννα μου δὲν ἦρθε νὰ μὲ γτόσει·
 ἐσὺ ποτὲ δὲν μ' ἔντυσες, βαριέσαι τὰ κοπέλια,
 ἄμ' ἔντυσέ μ' ἢ μάννα μου μὲ χάχαρα καὶ γέλια.
 Καὶ τώρα ποιά ν' ἢ ἀφορμὴ κ' ἢ μάννα μου μ' ἀφήκε,
 κ' εἶδα τὴν μὲ βαριάν καρδιά στὴν κάμερα κι' ἐμπήκε;

***Αβραάμ**

- 515 Μὰς ὀρδινιάζει τὸ φαῖτό ποῦ θεὸς νὰ μὰς ἐδώσει
 νὰ πάρομε στὴ στράτα μας ψωμί, κρασί καὶ βρώση.

***Ἰσαάκ**

Καὶ πέ μου το, πατέρα μου, ποῦ μελετᾶς νὰ πάμε,
 στὸ σπίτι δὲν γυρίζομεν ἀπὸ νωρὶς νὰ φᾶμε;

***Αβραάμ**

Θυσίαν θεὸς νὰ κάμομεν, κ' εἶναι μακρὰ λιγάκι,

- 500 ἐδοχὴν = δύναμις τοῦ νὰ δέχεται τις, νὰ ὑπομένῃ, ὑπομονή.
 502 πισταγκωνίσει — ῥῆμα σύνθετον ἐκ τῶν: «ὀπιθεῖν», «ἀγκῶν»
 — δένο πρὸς τοὺς ἀγκῶνας.
 504 ἀντεροσπασμούς = σπασμούς, σπαραγμούς τῶν ἐντοσθίων,
 τῆς καρδιάς.
 512 ἄμ(ἐ) = ἀλλά.

520 εἰς ἕνα τόπον ὡμορφον, εἰσὲ φηλὸ βουνάκι
 γιὰ κείνο εἶν' ἡ μάννα σου σὰν κακοκαρδισμένη,
 γιὰτ' εἶπα της, ἔωμένομε, καὶ μὴ μὰς ἀναμένει.

Ἰσαάκ

Πήγαιν' ἐμπρός, πατέρα μου, κ' ἐγ' ἀκλουθῶ σ' ὀπίσω
 μὰ θεὸ νὰ δῶ τὴν μάννα μου, πρὶν παρὰ νὰ κινήσω.

Σάρρα

525 Παιδί μου, κανακάρη μου, θάρρος κ' ἀπαντοχή μου,
 παρηγοριά καὶ ζήση μου. ἄμε μὲ τὴν εὐχή μου.

Ἰσαάκ

Μάννα, τὰ τόσα σου φιλιὰ ἴσ' ἐγνοίαν πολλὴν μὲ βάνουν,
 τὰ μάτια σου ποὺ τρέχουσι καὶ δύο ποτάμια κάνουν
 ποιά πρὶτα σ' εὔρε ξαφνικὴ καὶ κλαῖς καὶ δὲν ἀρνεύγεις,
 530 καὶ ἀπὸ τὰ νύχ' ὡς τὴν κορφὴν ὄλον μὲ πασπατεύγεις

Σάρρα

Δὲν ἔχω, γιὰ ἐμε, τίποτας, μὴ γνοιᾶξῃσαι, νὰ ζήσεις,
 καλόκαρδος εἰς τὸ βουνὶ ἄμε νὰ προσκυνήσεις.

Ἰσαάκ

Μάννα μου, ὅσ' τὴν ξεφάντωσιν πᾶ νὰ σοῦ φέρω μῆλα
 καὶ κλωναράκια τῶν δεντρῶν μὲ μυρισμένα φύλλα.
 535 Ἄν λάχῃ καὶ ἄλλο τίποτας ὡμορφο, σοῦ τὸ φέρνω
 κ' ἂν μὲ γυρέψ' ὁ δάσκαλος. πέ του ταχειᾶ γιαγέρνω.

Σάρρα

Τοῦτα τ' ἀπίδια μοῦχουσι ἀπὸ τὰς ψῆς δοσμένα,
 καὶ ξαργιτοῦ τὰ φύλαγα, παιδάκι μου, γιὰ σένα.
 καὶ βάλε τα ἴσ' τὸ στήθος σου, καὶ φᾶ τα σὰν διψάσεις,
 540 ὡσὰν τὸ μέλ' εἶναι γλυκά, πιάσ' νὰ τὰ δοκιμάσεις.

525 ἀπαντοχή = προσδοκία, ἐλπίς.

538 ξαργιτοῦ = ἐπίτηδες. (*ΕΞ-εργου).

Ἰσαάκ

Μάννα μου, γιατί λουκτουκιάς και κλαῖς και δὲν ἀρνεύγεις,
και τί κακό μου μελετάς και τί μου προφυτεύγεις;
παράξενο μου φαίνεται, ὅς ἐγνοία μεγάλη μπαίνω
ταχ' ἀναιθαίνω τὸ βουνὶ μὰ κάτω δὲν γιατέρνω.

Ἀβραάμ

545 Ἄς πααίνωμε, παιδάκι μου, και μὴ παραθεσοῦμε
και τὰ καλά και τῶμορφα σήμερον πᾶ νὰ βροῦμε.

Ἡ μάννα σου ὅν' λυπητερή, γιὰ κείνο δὲν σημόνει,
θωρεῖ μας πῶς μισέβομε, διὰ τοῦτο ἀναδακρυόνει.

Ἄντα, Τάμαρ, σφαλίξετε, και ἀμέτε ὅστη κεράς σας.

550 Μὴν ἀπομένει μοναχή, μ' ἄς εἰσθε μετ' ἐκείνη,
γιατ' ἔχει κάποιον λογισμόν, ὅπου πολλά τὴν κρίνει.

Τάμαρ

Εἰς ὅ,τι σώνει ἢ γνώση μας και φτάν' ἢ ἐμιλιά μας
ὅλα νὰ κοπιάσομεν κ' ἐμεῖς γιὰ τὴν κερά μας.

Ἰσαάκ

555 Τί εἶν' ἢ σποῦδα, κῆρη μου, πρίχου νὰ διαφωτίσει
και δὲν τὸν ἀνημέναμεν τὸν ἥλιον νὰ κεντήση;

541 λουκτουκιάς = κλαῖς μὲ λυγμούς.

544 γιατέρνω = ἐπιστρέφω.

545 παραθεσοῦμεν — ἀναβάλλομεν. Πιθανὴ εἶναι ἡ παραγωγή ἐκ παραφθοράς τῆς λέξεως «προθυμία».

547 λυπητερὴ = λυπημένη. Παρομοία κατάληξις παρατηρήθη στὸν
στ. 17 «προθυμερά». Ἄκόμη σήμερον στὴν Κρήτη λένε «ἀρρω-
στερά» ἀντὶ ἀρρωστη.

552 κρίνει = τυραννεῖ.

556 Μεντήσει — Δύο ἐννοίας μπορεῖ νὰ ἔχη ἐδῶ τὸ ῥῆμα αὐτό.
Ἡ εἶναι ποιητὴ ἐκφρασις και σημαίνει τὴν χρυσὴ γραμμὴ
ποῦ κάνει ὁ ἥλιος στὸν ὀρίζοντα πρὶν ἀνατελεῖν, ἢ ἔχει τὴν
Κρητικὴν σημασίαν τοῦ ῥήματος, δηλ. «ἀνάβω». π. χ. ἡ φρά-
σις «κεντήσανε τὰ φουστάνια τση κ' ἐκάηκε» σημαίνει: «φούν-
τωσαν, ἀνάψαν». Ἰσως λοιπὸν ἐδῶ ὁ Ἰσαάκ θέλει νὰ πῇ:
«ὡς περιμένωμεν τὸν ἥλιο νὰ ἀνάψῃ, νὰ διαφωτίσῃ τὸν οὐ-
ρανόν».

Ἐβραῖα μ

Ἐμένα εἶπεν ὁ Θεός, ὕγιέ μου, νὰ κινήσω
 αὐγή, κ' εἰσὲ φηλὸ βουνὶ νὰ πᾶ νὰ προσκυνήσω,
 καὶ νὰ σὲ πάρω συντροφιά νὰ ἴδεις πῶς θυσιάζω,
 560 νὰ πύρης ξόμπλι ἀπ' ἐμέ, νὰ διάζεις τὰ διάζω.
 Καὶ κίνησα, εἰς τὸ θωρεῖς, κατὰ τὴν ὀρδιναίά του,
 κ' εἰς τοῦτο, κανακάρη μου, τίς ξέρει τὰ κρυφά του ;

Ἰσαάκ

Γιὰ πέ μου τσ, πατέρα μου, καὶ με τὸν λογισμό σου,
 τί εἶναι καὶ παραμιλεῖς μόνος καὶ μοναχός σου ;
 565 τὸ πρόσωπόν σου σοντηρῶ, τὴν ὄψη σ' ἀλλαμμένη,
 τὴν ἐμιλιά σου ταπεινὴ καὶ δλη θουρκωμένη.
 Βαρά βαρά ν' τὰ ζάλα σου, θολό ν' τ' ἀνάβλεμμά σου,
 πέ μου τί παραπόνεση σκλαδώνει τὴ καρδιά σου ;
 Ὁμάδι συνοδεύομεν, ὀμάδι παρπατοῦμε,
 570 καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ μορφα ὀμάδι πᾶ νὰ βροῦμε
 καὶ πορπατῶ χαϊρόμενο καὶ καλοκαρδισμένο,
 καὶ σὲ θωρῶ πολλὰ κλιτό, πολλὰ χαμηλωμένο.
 Πέμου κ' ἐμέ τὴν ἀφορμή, κόρη, παρακαλῶ σε,
 τὸν πόνον ἄς μοιράσωμε. καὶ μερτικὸ μου δῶσε,
 575 νὰ σ' ἀλαφρώς, ἐκ τὸ πολὺ βάρος ὀποῦ σὲ κρίνει,
 καὶ λίγος οὐδὲ τίποτας πόνος νὰ σ' ἀπομείνει.

Ἐβραῖα μ

Μεγάλ' ἀφέντου σήμερον ἔχω νὰ θυσιάσω,
 τὰ θεὸ νὰ πῶ προτῆτερα πρέπει νὰ τὰ λογιᾶσω.
 Ἐδῶ ν' καιρὸς τσῆ προσευχῆς, δάκρυα ὀρμειὰ τυχαίνου,
 580 νὰ συμπαθῆς ὁ κύριος πᾶσα κριματισμένου.
 Τοῦτες λοιπὸν ἡ ἀφορμὲς εἰς λογισμοὺς μ' ἐβάλα

560 ξόμπλι = παράδειγμα. Ἐκ τοῦ λατινικοῦ exemplum. — Διά-
 ζεις τὰ διάζω = νὰ κάνης αὐτὰ ποῦ κάνω. Με τὴν αὐτὴν ση-
 μασίον ἀκούεται καὶ σήμερα εἰς τὴν Κορήτην αὐτὸ τὸ ὄημα.

562 Φαίνεται ὅτι μετὰ αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Ἐβραῖαμ βυθίζεται εἰς
 σκέψεις.

565 σφντηρῶ — παρατηρῶ /ο

καὶ δι' αὐτὸ περιπατῶ μὲ κλιτὰ κλιτὰ τὰ ζάλα.

Σόφερ

- Σύμπαν τὸν Ἀβραάμ θωρῶ κ' ἔχει μεγάλη ζάλη
 νὰ μὴν τὸν ἐρωτήσουμε φορὰν ἄλλη μιὰ πάλι ;
 585 Δὲν εἶν' πρεπὸ νὰ βλέπομε κλιτὸ τὸ πρόσωπό του,
 καὶ νὰ μὴν τὸν ρωτήσουμε νὰ πεῖ τὸ λογισμό του.
 Σὰ δούλοι ἀποῦ εἴμαστε καλοὶ καὶ μπιστεμένοι,
 τ' ἀφέντη μας τὸν κίνδυνο νὰ μάθομε τυχαίνει.
 Κραξέσ τονε παράμερα, Σύμπαν, καὶ ρώτησέ τον,
 590 τὸ λογισμό τ' ἀλάφρωσε καὶ παρηγόρησέ τον.
 Κ' ἐγὼ μὲ τὸ παιδάριο θέλω παραστρατήσει,
 νὰ μὴν δειλιάσ' ὁ Ἀβραάμ, ἃ θὲ νὰ σοῦ μιλήσει
 γιὰτὶ σ' ὅ,τι μοῦ φάνηκε κ' ἤκουσα τῆ κεράς μας,
 ποῦ παραμίλειε κ' ἔκλαψε. τ' ἀρνὶ εἶναι κοντὰ μας,
 595 ἀποῦ ἔχει νὰ θυσιαστῆ εἰς τὸ βουνὶν ἐπάνω.
 ἔτσι μ' ἐφάνη ν' ἄκουσα. παρακαλῶ νὰ σφάνω.

Σύμπαν

- Τί εἶν' αὐτάνα τὰ μιλεῖς, πῶς ἔχει αὐτὸ νὰ μοιάσει ;
 ὁ Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ ἔχει νὰ θυσιάσει ;
 Ὅποῦ γρικὰ τὰ λόγια σου, κί ἄλλο νὰ μὴν κατέχει,
 600 λογιάζει πῶς ὁ Ἀβραάμ τ' ἀρνὶ βρεμένον ἔχει,
 τὸν Ἰσαάκ, κ' ἄλλον ἀρνὶ δὲ θέλει νὰ γυρέφει,
 ποῖδς ἔχει γλῶσσα νὰ τὸ πεῖ, καὶ νοῦ νὰ τὸ πιστέφει ;

Σόφερ

Ἔ βασιλεῦ τῶν οὐρανῶν, κάμ' ἐλεημοσύνη,
 τοῦτο ποῦ εἶπα τοῦ Σύμπαν φωματινὸ νὰ γίνει,

592 ἃ θὲ=ἄν θέλη.

596 νὰ σφάνω=νὰ σφάλω.

597 νὰ μοιάσει=νὰ ταιριάζη, νὰ ἀρμόζη. Τὸ ὄημα ἐδῶ εἶναι ἀπρόσωπον.

600 βρεμένον ἔχει=ἔχει βρεῖ.

604 Ψωματινὸ=ψευτικὸ, ψευδές, Λέξις ἀκόμη εὐχρηστος στήν Κρήτη.

605 Σύμπαν, περπάτει, ρώτησε, νὰ βρεις τὰ σοῦ δηγοῦμαι,
καὶ νὰ γνωρίσεις πῶς τ' αὐτιά τάχω γιὰ ν' ἀφοκρῶμαι.

Σύμπαν

Ἄφεντη, μὴν τὸ βαρεθεῖς. τὸ θεὸ νὰ σὲ ρωτήσω
μιὰ χάριν ἀπὸ λόγου σου βούλομαι νὰ ζητήσω·
μολόγησε τὸν πόνο σου, τὰ χεῖλη σ' ἄς τὸν ποῦσι
610 κ' εἰς ἔτοιες χρεῖες, λέγουσιν, οἱ ἄνθρωποι γρικοῦσι.
Νύκτα ν' ἀκόμη καὶ μπορεῖ τὸ τέκνο ν' ἀκουμπήσει,
καὶ μᾶς τῶν δουλευτάδω σου ἢ γλώσσα σ' ἄς μιλήσει.
Ἄς φανέρωσει τὰ κρυφά, νὰ τὰ γρικήσωμ' ὄλα
καὶ ἂν βουθᾶσαι μετὰ μᾶς, θανάτωσέ μας κιόλα.

Ἄβραάμ

615 Σύμπαν, τὰ μὲ βαραίνουσιν ἐσοῦς δὲν κάνει χρεῖα
σήμερο νὰ τὰ μολογῶ γιὰ ναῦρω σωτηρία
Δὲν εἶναι μπλιὸ μετάνοια εἰς ὅ,τι καὶ ἂν κάμω,
μάρτυροι θέλετ' εὑρεθῆ εἰς τοῦ παιδιοῦ τὸν γάμο.

Σύμπαν

Ἦ θεὸ μου, καὶ δὲν ἔμπορεῖ εἰς δοῦλος νὰ τὰ μάθη,
620 πιστός, καλός καὶ καρδιακός, τ' ἀφέντη του τὰ πάθη;
δὲν ξέρεις κ' ἢ παρηγοριά τῆς πρίκας εἶν' βοτάνι
ὅποῦ τὸ βάνει στὴν πληγὴν, ἐξ ἅπαντος θὰ γσιάνει;

Ἄβραάμ

Ξεκινημὸν εἰς τὴ καρδιά καὶ προθυμιά στὴν γλώσσα
γρικόω, καὶ θέλω νὰ σᾶς πῶ ποιὰ νέφη μ' ἐπλακῶσα.
625 Κἂν σήμερον, κἂν τὴν ταχειά, ὅσ ταύτην ἢ ἄλλην ὥρα,
τυχαίνει νὰ μαθητευθῆ λοιπὸν ἄς τὸ πῶ τώρα.

614 βουθᾶσαι=βοηθᾶσαι δηλ: «Ἄν μπορεῖς νὰ βοηθηθῆς ἀπὸ
μᾶς, ἂν μποροῦμε νὰ σοῦ φανοῦμε χρήσιμοι, πάρε καὶ τὴν
ζωὴν μας ἀκόμη».

623 ξεκινημὸν=ἐξ τοῦ «ξικινῶ» κάνω ἀρχή. Ἐδῶ σημαίνει βέ-
βαια θάρρος καὶ ἐνδιαφέρον.

625 τὴν ταχειάν=τὴν αὔριον.

- Μὰ θέλ' ὄμπρὸς τὸν Ἰσαὺκ παράμερα νὰ θέσει,
 νὰ κοιμηθεῖ, νὰ μὴν γρικᾷ τὰ χεῖλη μου τί λέσει.
 — Τέκνον, ἂν ἐκουράσθημις, ἀκούμπησε λιγάκι,
 630 κοιμήσου νὰ ξεκουραστεῖς ὅς τοῦτο τὸ δεντρούλακι
 καὶ βῆνω σου τὸ ρούχο μου, γιὰτ' εἶν' κρυὸ τὸ χῶμα,
 ἰδὲς τὸ πῶς σοῦ ἔκαμα ἓνα πιτήδειο στρώμα.

Ἰσαὰκ

Ἦφου πολλὰ κουράστηκα ὅς τοῦτα τὰ ἄλλα ζάλα,
 καὶ ἄς θέσω ν' ἀποκοιμηθῶ ὅς τὸ ρούχο τοῦ μου βάλω.

Ἀβραάμ

- 635 Δοῦλοι: καλοὶ καὶ τέκνα μου, τὸ πρᾶμα τὸ ζητᾶτε
 νὰ σᾶς τὸ πῶ, γιὰτὶ θωρῶ καὶ μπιστικὰ ρωτᾶτε.
 Ἀπόψε; τὸ μεσόνυχτον, ἀπὸ φωνὴν ἀγγέλου,
 ἤκουσα πῶς τὸ τέκνον μου στοὺς οὐρανούς τὸ θέλου'
 τὸ τέλος τ' ἔχει νὰ γενεῖ μ' ἔτοιον βαρὺ κανόνα,
 640 ὅπου δὲν ἐγρικῆθηκεν εἰς ἕλον τὸν αἰῶνα.
 Ὄρισε κ' εἶπεν ὁ Θεὸς ἡ χέρα μου νὰ σφάζει
 νὰ κατακάψει τὸ παιδί, νὰ τοῦ τὸ θυσιάσει.
 Οὐδ' εἶναι μπλιὸ μεταθεμὸς, γιὰτὶ τοῦ ποιητῆ μου
 θυσίαν ἀξία σήμερο ἢ ἀ κάμω τὸ παιδί μου.
 645 Ἐμάθετέ τα τὰ κρυφά, καὶ μπλιὸ μὴ με ρωτᾶτε,
 γιὰτὶ με σκανταλίζετε, ὅχι νὰ μ' ὠφελᾶτε,

Σύμπαν

Ὅστε δὲν εἶν' μεταθεμὸς, οὐδ' ἐλεημοσύνη;

- 627 ὄμπρὸς—πρὶν.
 527 νὰ θέση=νὰ πλαγιάση
 629 ἀκούμπησε=πλάγιασε.
 633 λίγα ζάλα=Πιθανὸν θέλει νὰ πῆ: σὲ τοῦτα τὰ τελευταῖα
 ὀλίγα βήματα. Ἄλλω; τὸ λάθος εἶναι κάπως σοβαρὸν εἰς
 τὸν στιχ. 751 ὁ Ἰσαὺκ λέει:
 «Τρεῖς μέρες παραδέρναμε, τρεῖς μέρες παρκατοῦμεν».
 Φαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς ἐξέχασε ἐδῶ τὸν στ. 637:
 «ἀπόψε τὸ μεσόνυχτον ἀπὸ φωνὴν ἀγγέλου».
 643 μεταθεμὸς=ἀναβολή.
 646 με σκανταλίζετε—με ταράττετε.

- πρᾶμα μᾶς λὲς ὅπου ποτὲ ἴστον κόσμον δὲν ἐγένη·
 νὰ σφάξῃ ὁ κύριος τὸ παιδί, τὸ ποῖδ ἀκριβὸς τοῦ νᾶχει
 650 καὶ νὰ τοῦ δώσει θάνατο, δίχως κακιά καὶ μάχη·
 μέγανον εἶναι καὶ βαρὺ, κί ὅσοι τὸ θέλῃ ἀκούσει
 μεγάλη καταδίκαση γιὰ σένα θεὸ νὰ ποῦσι.

Ἀβραάμ

Δὲν εἶναι πᾶ μεταθεμὸς κί ἀφέντης μου τὸ θέλει
 ὅς τόπον ἀρνιοῦ, ὅς τόπον ριφιοῦ, νὰ σφάξω τὸ κουνέλι.

Σόφειρ

- 655 Ἀφέντη, λόγιασε καλὰ τὰ εἶν' αὐτὰ τοῦ κάνεις,
 καὶ τὸ παιδάκι ἄδικα μὴ θὲς νὰ τ' ἀποθάνεις·
 ἴδὲς κί ἂν παραγρίκησες, συνέφερε τὸ νοῦ σου,
 καὶ τοῦτο εἶναι φάντασμα, πείραξῃ τ' ὄνειροῦ σου.
 Ὅνειρον ἦτον, Ἀβραάμ, ὄχι φωνὴ ἀγγέλου,
 660 καὶ τὰ νεροφαντάσματα νὰ σὲ πειράξουν θέλου.
 Πῶς εἶναι τοῦτο δυνατὸν ὁ πλάστης νὰ θελήσῃ
 τέτοιο μυστήριον νὰ γινῇ, τοῦ κάνει δίκια κρίση;
 Ἡ ζυγαριὰ ἢ ἀσφαλτη ὅπου τὰ δίκια κρίνει,
 πῶς εἶναι δυνατὸν ἐδῶ νὰ σφάλῃ καὶ νὰ κλίνῃ;
 665 παιδιὰ κ' ἐγγόνια σοῦταξεν ὁ κύριος νὰ σοῦ δώσῃ,
 τῶρα πῶς εἶναι δυνατὸ τὸ τάξιμον ἢ ἀλλοιώσῃ;
 Ἡ Σάρρα ποῦτον ἄκαρπη, καὶ γρᾶ κατὰ τῆ φύση
 οὐδ' ἦτον γιὰ νὰ γκαστρωθῇ καὶ τέκνον νὰ γεννήσῃ.
 Ὁ Κύριος τὴν βλόγησε καὶ μετὰ σένα ἄμα
 670 τὸν Ἰσαὰκ ἐσπείρετε, κ' ἐκάμετε ἀντάμα.
 Ἡ φύση ἔλη τρόμαξε νὰ δῆ τοῦτο τὸ θᾶμα,
 κ' ἐδάπε νὰ τὸ κάψετε! δὲν εἶναι τέτοιο πρᾶμα.
 Θυμᾶσαι πῶς σοῦ ἔταξεν, ὁ Θεὸς τὴν ὥρα κείνη
 τὸ σπέρμα τοῦ τοῦ Ἰσαὰκ σάν τάστρα νὰ πληθύνῃ;
- 650 μάχη=σημαίνει ἐδῶ «θυμὸς, ἔχθρα» (Ποβ. τὸ λαϊκόν: τὸν μάχομαι=τὸν μισῶ).
 658 πειραξίς=ἐνόχλησις, πειρασμός.
 672 ἐδάπε=Κρασίς: ἐδῶ εἶπε. Δηλ. ἡ ἐννοια εἶναι ἡ ἐξῆς: Καὶ ἐδῶ (νὰ) εἶπε νὰ τὸ κάψετε, δὲν εἶναι (δυνατὸν) τέτοιο πρᾶμα.

- 675 καὶ ὄλοι νὰ τὸν προσκυνοῦν, μέγαν νὰ τὸν ἔχουν
τὰ νέφελα γιὰ λόγου του πάντα δροσὲς νὰ βρέχουν ;
Καὶ δὲ λογιάζεις ὁ Θεὸς τονε ζητᾶ θυσία,
στὰ γέρατα κι' ἀνημπορίες ὁποῦ σᾶς κάνει χρεῖα ;
ἄς το αὐτὸ ποῦ μελετᾷς βγάλε το ἀπ' τὸ νοῦ σου,
680 μὴ θές νὰ καταδικαστῆς ὁποῦσαι τοῦ καιροῦ σου.
Ἦᾶψε αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς, διῶξε τὸ ἀπὸ σιμὰ σου,
μὴ βγάλεις τέτοιον ὄνομα ἐδᾶ στὰ γερατιά σου,
μὴν τὸ φονέψεις τὸ παιδί μὲ δίχως νὰ σοῦ πταίση,
τῶρ' ἄπονο κι' ἀλόπητο μὴν κάμεις νὰ σὲ λείσι.
685 Ξένοι, δικοὶ τὸ ρέγουνται τὸ τέκν' ὄσοι τὸ δούσι,
γιατὶ περίσσα γνωστικὸ παρ' ἄλλο τὸ κρατοῦσι·
ἔμορφον, ἀξιαγόμενον, ἀπ' ἀρετῆς γεμάτο,
ἀφέντης ἔχει νὰ γενῆ εἰςὲ πολὺ φουσατο.
Καὶ σὺ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ματοκυλίσης,
690 καὶ τὴν κερά μας εἰς πολλὴν κακομοιριά ν' ἀφήσης ;
καὶ πάντα μετὰ λόγου σου βαριὰν καρδιά θεὸ νάχη,
ἀφέντη, μὴ τὸ βουλθῆς νὰ μπεῖς εἰς τέτοιαν μάχη.
Μὴν ἔμπεις ὅσ' ἔτοιον πόλεμον μὲ τὴν κυρὰ τῆ Σάρρα,
μὴν κάμεις, ὅταν σοῦ γρικᾷ, νὰ τῆς κολλᾷ τρομάρα.
695 Ἄπονον κύρη μὴ σὲ ἴπῃ κ' ἀγρίκητο ὅσ' τὸν πόνο,
τὴν στρατὰν ἀποῦ πορπατεῖς ἄλλαξε, καὶ τὸ δρόμο.

*Αβραάμ

Σόφερ εἰς ταῦτα τὰ μιλεῖς φυγὴν σου κριματίζεις,
καὶ τὰ δηγγῆσαι δὲν γρικᾷς, τὰ λέγεις δὲν γνωρίζεις.

- 676 νέφελα=αἱ νεφέλαι.
678 ὁποῦ σᾶς κάνει χρεῖα=σᾶς χρειάζεται.
680 ὁποῦσαι τοῦ καιροῦ σου=Ἡ φράσις αὐτὴ καὶ σήμερα στὴν
Κρήτη σημαίνει : εἶσαι ἠλικιωμένος, δηλαδὴ : στὸν καιρὸ ν'
ἀποθάνης.
685 τὸ κρατοῦσι=τὸ κρίνουν, τὸ ἔχουν γιὰ (Πεβλ. τὸ Γαλλικὸν
le tiennent pour).
687 ἀξιαγόμενον=ἄξιο, μὲ τὴν ἔννοιαν ποῦ ἔχει στὴν φράσι
«ἄξιο παλληκάρι».
688 φουσατο=στρατιός, πλῆθος λαοῦ. Ἡ λέξις εἶναι λατινικὴ
fossatum=χαρακωμένον στρατόπεδον, ἐξ οὗ στρατός, κλπ.

- Σφάνεις νὰ λὲς πῶς ἦτανε ὄνειροφάντασμα τοῦ,
 700 τ' ἀφέντη μ' ἢ παραγγελιὲ καὶ τὰ θελήματά του·
 καὶ τίς μπορεῖ ν' ἀντισταθῆ εἰς ὅ,τι μᾶς ὀρίσει ;
 καὶ τὰ κρυφὰ τοῦ ποιὸς μπορεῖ ποτε νὰ τὰ γρικῆσῃ ;
 στὸ ὀφηλότατο θρονὶ ὅ,τι ἀποφασίσει,
 ἄνθρωπος δὲν τῆνε γρικᾶ τὴν φοβεράν του κρίση
 705 Ἀπὸ κακὸ βγάνει καλὸ, χαρὰν ἀπὸ τῆ θλίψι,
 καὶ ἀπ' ὅ,τι ὀρίσει καὶ ὅ,τι πεῖ, ἄνθρωπος μὴ τοῦ λείψῃ
 τὸ τέκνον ὅπου ζήτηξε, πρᾶμα δικό του θέλει,
 σκλάβος τοῦ ἰγῶ, ἢ μάννα του, σκλάβος καὶ τὸ κοπέλι.
 Κανένα πόνου δὲν γρικῶ, μ' ἔχω χαρὰ μεγάλη
 710 πῶς μ' ἐσπλαχνίσθη κι' ὁ Θεὸς ἵστα γερατιά μου πάλι
 Πλὴ ἄξιο διάλεξεν ἐμὲ παρὰ κανέναν ἄλλο,
 κ' εἰς τὸ κανίσκι ποῦ ζητᾶ, πῶς θέλεις νὰ τοῦ σφάλλω ;
 Ἡ σάρκ' ἂν εἶναι καὶ πονεῖ, ἀπομονὴν ἄς ἔχη,
 γρικᾶ το ὁ λογαριασμός, ὅπου καλλιὰ κατέχει.
 715 Ἀπονο κὸρι ἄς μὲ ἴπουν ἢ γλώσσα εἶν' ἀνθρώπου
 καὶ ἄς κάμω τῶπεν ὁ Θεὸς μὲ πιστεμμένο τρόπο
 τῆς μάννας ἂν κακοφανῆ, ἂν λυπηθῆ, ἂν κλάψῃ,
 πάλι μὲ μέρες καὶ καιρὸν ἢ θλίψῃ θέλει πάφει.
 Κλάίμα, πόνου δὲν θωρῶ, δὲν βάνω τὰ ἴστο νοῦ μου,
 720 γιὰτ' ἔχω πάντα πεθυμιὰ ν' ἀρέσω τοῦ Θεοῦ μου.
 Τοὺς δούλους του τοὺς μπιστικοὺς ἔτσι ἀναγυρεύει,
 ὁ εὐρισκόμενος παντοῦ, ὅπ' ἔλους περισσεύει.
 Ποιὸς νοῦς, ποιὰ γνώση δόνηται ποτὲ νὰ λογαριάσῃ
 τα τοῦ Θεοῦ μυστήρια, κ' ἔτσι φητλὰ νὰ φθάσῃ ;
 725 καὶ πεθυμήσει τῶθελα μένος καὶ μοναχὸς μου,
 τὸ ζήτημα ποῦ μοῦκάμεν ὁ Βασιλεὺς τοῦ κόσμου !
 706 μὴν τοῦ λείψῃ=μὴ λείψῃ νὰ τοῦ ὑπακούσῃ.
 712 Κανίσκι=δῶρον. Ἡ ἀρχαῖα λέξις «Κανίσκιον» (πανέρι) ση-
 μαίνει στήν Κρητικὴ διαλεκτῷ τὰ δῶρα ποῦ βάζουν μέσα στὸ
 «κανίσκι» γιὰ νὰ τὰ προσφέρουν σὲ κάποιον ἀνώτερο.
 714 λογαριασμός=λογισμὸς.
 722 περισσεύει=ὑπερβαίνει.
 726 Τὸ κείμενον τοῦ Legrand ἔχει εἰς τὸ τέλος τὸν στίχον ἔρω
 τιματικόν. Νομίζω ὅτι εἶναι τυπογραφικὸ λάθος καὶ μάλλον
 θαυμαστικὸν ἢ αἰτιατικόν. Ὁ ποιητὴς βάζει αὐτὴ τὴν ὑπερ-

- Και σό, Σόφερ, τώρα ποῦ μοῦ λῆς ὀπίσω νὰ γυρίσω·
 Καὶ τὴ θυσία τὴν μελετῶ ἀκάμωτη ν' ἀφήσω ;
 βίλ' ἄλλο νοῦ καὶ λογισμὸ κ' ἐγὼ δὲν ἔχω πόνο,
 730 μὲ τ' ὤρισεν ἀφέντη μου γλήγορα ξετελειόνω.
 Τῆς σάρκας τὰ πλανέματα ὀπίσω μου τ' ἀφίνω,
 πάντα λογιάζω τὸν κριτὴ, παντᾶμε μετ' ἐκείνο.
 Καὶ κάθου ἴδω μὲ τὸν Συμπόν· κ' ἐγὼ μὲ τὸ κοπέλι
 πᾶμεν ἀπάνω ἴστο βουνί, καθῶς ὁ Θεὸς τὸ θέλει.
 735 Κ' ἐκεῖ τὸ σφάζω νὰ καγεῖ, εὐχαριστιὰ νὰ δώσω,
 καλόκαρδος ὀλόχαρος τὸ χρέος μου νὰ πληρώσω.
 Πᾶ νὰ ξυπνήσω τὸ παιδί, θωρῶ το καὶ σαλεύει
 καὶ πασπατεύγει νὰ μ' εἶρει, καμνῶντας μὲ γυρεύει.
 Σηκώσου, κανακάρη μου, καὶ ὦρα πολλὴ κοιμάσαι,
 740 κὶ βᾶστα τούτους τοὺς δαυλοὺς, προθυμερὰ τοὺς πιάσει,
 νὰ πᾶμ' ἐπάνω ἴστο βουνί, σήκωσ' τους, καὶ περπάτει,
 τοὺς δούλους ἄς ἀφήσωμεν ἐδῶ ἴστο μονοπάτι·
 κ' ἐγὼ κ' ἐσὺ νὰ κάμωμεν θυσία στὸν κυριό μας,
 γιὰ ν' ἀπομεινεῖ ὁ μισθὸς μόνο ἴσ' ἐμᾶς τοὺς δύο μας.

*Ισαὰκ

- 745 Κόρη, τὰ πυροβολικά, θωρῶ, κρατιεῖς, ἴστο χέρι·
 ἴστον κόκκαλο ἐξώστηκες τὸ κοφτερὸ μαχαίρι·
 ἐγὼ σηκῶνω τοὺς δαυλοὺς, ὅπου μᾶς κάνουν χρεῖα,
 μὰ ποῦν' τ' ἄρνι, ποῦν' ὁ κριός, ὅπου θέλ' ἡ θυσία ;

*Αβραάμ

- Παιδάκι μου μὴ γνοιάζεσαι, κ' εἰς τὸ βουνί ἀπάνω
 750 εἶναι τὰ ρίφια καὶ τ' ἄρνιᾶ, καὶ ἀπ' ὅ,τι θέλω πιάνω.

βολὴ στὸ στόμα τοῦ Ἀβραάμ γιὰ νὰ δεῖξῃ τὸ μέγεθος τῆς φανατικῆς του ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν.

- 738 Καμνῶντας=μισοκλείνοντας τὰ μάτια. Εἶναι τὸ ἀρχαῖον ὄημα «Καταμύω» τοῦ ὁποῦ οὗ ἀόριστος «ἐκ' ἱμμουσα» παρήγαγε τὸ Κρητικὸν «Καμνῶ» πάντοτε μὲ τὴν ἔννοιαν κλείνω ἢ μισοκλείνω τὰ μάτια. Ἴδε καὶ στιχ. 738.

- 746 ὁ κόκκαλος=ἡ μέση. Ἀκριβῶς: τὰ ἰσχύα, ἐκεῖ ποῦ εἶναι τὸ κόκκαλο.

Ἰσαὰκ

Τρὶς μέρες παραδέρναμε, τρὶς μέρες παρπατοῦμε,
ὠρᾶνε νὰ σχολάσωμε καὶ νὰ ξεκουραστοῦμε.

Ἀβραὰμ λέγει σιγανά.

Ἔγιέ μου, βιάζεσαι νὰ δεῖς τῆς ψῆς σου τὴν τρομάρα,
τοῦ λογισμοῦ τῆ σκότιση, τοῦ νοῦ σου τὴν ἀντάρα
755 Βιάζεσαι νὰ τελειώσωμεν τὴν στράτα τῆς πᾶμε,
ὁποῦ νεκρὸς πολλ' ἄσχημος θές νὰ ταραξέεις χάμαι.

Ἐτοῦτο λέγει δυνατά.

Νά τον ἐδῶ τὸν ἐγνοιανὸ τόπο τῆς προσευχῆς μας,
ρίξε τὰ ξύλα, Ἰσαὰκ, κ' ἤρθαμεν ἐτὸ πεθύμας.

Ἰσαὰκ

Τ' ἦτον τὰ παραμιλητά, τὰ σιγανά ποῦ λέγεις;
760 τ' ἦτονε καὶ σφαγγίζεσαι, τί εἶν' αὐτοῦ καὶ κλαίγεις;

Ἀβραὰμ

Ἐκεῖνο ὁποῦ μ' ἐρωτᾷς, θὰ σοῦ τὸ ἴπῳ παιδί μου,
μ' ἄφες νὰ κάμω ἴστον Θεὸν ὀμπρὸς τὴν προσευχή μου,
καὶ νὰ στολίσω τράπεζαν, διὰ νὰ θυσιάσω,
κάθισε σὺ παράμερα, ὥστε νὰ τ' ὀρδινιάσω.

Ἰσαὰκ

765 Θωρῶ σε σὰν ἀνήμερον καὶ κατηγορημένον·
ὡς τὸ παιδί νὰ ξεκουραστή, ὁ ποῦναι κρατημένον.

Ἀβραὰμ

Τέκνο μου, τέκνο σπλαχνικό, ποῦ δὰ στὰ γερατιά μου,
ἤσουνε τ' ἀποκοῦμπι μου, τὸ παρηγόρημά μου,
ἀφόντης ἀνετράφηκες, ἐπῆρα σὰν ἄερα,

753 Ψῆς=ψυχῆς.

757 ἐγνοιανον=ἐκεῖνον ποῦ εἶχαμεν στήν σκέψιν μας, στήν «ἐγνοια» μας.

765 κατηγορημένον=ἐξηντλημένος στενοχωρημένο.

766 κρατημένον=παραλυμένο ἀπὸ κόπο.

767 ὁ Ἀβραὰμ μιλεῖ μόνος.

769 ἀφόντης=ἀφότου.

- 770 ὅς ὄλες τις πίκρες σ' εὔρηκα πάντα δεξιὰ μου χέρα.
 Ἐσόντρεχές μου τοῦ πτωχοῦ, γιὰ νὰ με ξεκουράζης,
 κί ὡς καί τὸν πικραμμένο σου τάφο κατορδι-νιάζεις.
 Κύριέ μου, δός μου δύναμη σήμερο νὰ κινήσω,
 γιὰτ' εἰς μέγαλον πόλεμο μπαίνω νὰ πολεμήσω.
- 775 Μηδὲ μοῦ παραπονεθῆς, ἂν κλαίω, ἂν θρηνοῦμαι,
 ἢ σάρκα ἢ ἀνθρώπινη, πονεῖ καὶ τυραννοῦμαι,

Ἰσαὰκ

- Ἐλ', ἀφεντάκι μου, νὰ ἰδῆς τὴν τράπεζ' ἂν σ' ἀρέσῃ,
 τ' ἄρνι μόνο τῆς λείπεται νὰ θάλωμε ἴστην μέση.
 Σπούδαξε νὰ ξετελειοθῶν ἐτούτην τὴν ἡμέρα,
 780 καὶ λαχταρίζω, πιθυμῶ νὰ πάγω ἴστην μητέρα.

Ἀβραὰμ

Ἰγιέ, πνοή τῆς ζήσης μου, πλιό σου δὲν θές γιὰγύρει,
 ἐπόδες τὴν τὴν μάσσα σου καὶ τὸν καῦμένο κύρη

Ἰσαὰκ

Τί πρᾶμα λές, πατέρα μου; ὦφ' ἢ καρδιά μ' ἔρράγη,
 καὶ τὸ κορμί μ' ἐπλάκωσεν ἀναλαμπή, κ' ἐκάγη.

Ἀβραὰμ

- 785 Τέκν', εὐχαρίστα τὸν Θεὸν εἰς ὅ,τι καὶ ἂν πάθεις,
 κ' ἦρθει καὶ ὥρα τὸ κρυφὸ ὀποῦ ζητᾷς νὰ μάθεις,
 Φέρε μου ἀπὰ τὰ χέρια σου, νὰ τὰ γλυκοφιλήσω,
 καὶ νὰ τὰ δέσω μὲ σχοινί, νὰ τ' ἀποχαιρετήσω.
 Ἦρθεν ἡ ὥρα κ' ὁ καιρὸς ποῦ μέλλει νὰ σὲ χάσω,
 790 Ἐσὸ ἴσαι τὸ καλὸν ἄρνι, ποῦ θεὸς νὰ θυσιάσω.
 Φέρε μου πὰ τὰ χέρια σου, τὰ ποδαράκι' ἀντάμα,
 ποῦ κοπελιστικὴ ἀταξίαν ἀκόμη δὲν ἐκάμα.

Ἰσαὰκ.

Κύρη, παράδειγμα φριχτὸ ἴστον κόσμον θεὸς νὰ πέψῃς,

782 ἐπόδες=ἀπόειδες=εἶδες γιὰ τελευταία φορὰ.

784 ἀναλαμπή=φλόγα.

792 Κοπελιστικὴ=παιδιακιστικὴ.

- ἃ δὲν σκολάσης τὴν ὀργὴν καὶ ἃ δὲν τὴν μετατρέψης.
 795 Δὲν τὸ λυπᾶσαι τὸ παιδί τ' ἀκριβαναθρεμμένο;
 δὲν τὸ θωρεῖς πῶς εἶν' κλιτὸ πολλὰ χαμηλωμένο;
 τοῦτ' ἦτον ἢ ξεφάντοση, τοῦτο τὸ περιβόλι,
 ὁποῦ μ' ἐκάλεσες προχτές, τὴν περασμένη σκόλη;
 τοῦτα τὰ μάτια ποῦ θωρεῖς καὶ τρέχουν σὺν ποτάμι,
 800 τοῦτο τὸ δροσερὸ κορμί, ποῦ τρέμει σὺν καλάμι,
 δὲν ἔχουν τόση δύναμη σήμερο νὰ σὲ πείσω,
 νὰ μὲ γνωρίσης γιὰ παιδί, ν' ἄλλας' ἢ ὄρεξή σου;
 ποῦν' τὰ σφικταγκαλιάσματα, κύρη μου; ἐδιαβήκαν;
 οἱ σπλαγχικὲς ἀνατροφές ἐξάλησιμονηθήκαν;
 805 τὰ κανακοφιλήματα ποῦ μέλλω νὰ τ' ἀφήσω;
 ποῦ βλέπετε νὰ κοιμηθῶ καὶ πάλι νὰ ξυπνήσω.
 Γιὰ νὰ με δώσης τῇ φωτιᾷ, μ' ἀνέθρεφες, γονή μου,
 καὶ νὰ κόψης, σὺν ριφιῦ κι' ἄρνιοῦ, τὴν κεφαλή μου,

Ἄβραμ

- Ἰὲ μ', ὁ παντοκράτορας ὀρίζει, κ' ἔτσι θέλει
 810 ἕστὸν τόπο τοῦτο νὰ καγοῦν τὰ τρυφερά σου μέλι.
 Συμπάθσέ μου καλογοιέ, τοῦ πικραμένου κύρη.
 δὲν εἶν' δικό μου θέλημα, μᾶνα τοῦ νοικοκύρη.

Ἰσαὰκ

- Πατέρα μου, τὸ σπέρμα σου πόνεσε καὶ λυπήσεν.
 ἔβγαλε τέτοιον λογισμὸν ἀπὸ τὴν ὄρεξή σου.
 815 Ἄν σοῦπεξα καμμιά φοράν, ἀπόφασ' ἄλλη κάμε,
 μὴ θέλεις νὰ μουγκαλιστῶ καὶ νὰ ταραξῶ χάμαι.

Ἄβραμ

- Τέκνον μ' εἰς τούτη τὴ δουλεία ἰφέντης μᾶς ὀρίζει,
 τὸν πόνον μου, τὴν πρίκα μου ἐκείνος τὴ γνωρίζει.
 Μὰ σ' ὅ,τι ὀρίσ' ἢ χάρη του ἄς τὸν εὐχαριστοῦμεν,
 820 καὶ μὴν τονὲ θαραίνωμεν ἵστα λόγια τὰ μιλοῦμεν.

- 816 μουγκαλιστῶ=μουγκρίσω.

Ἰσαὰκ

Κατέχει το κ' ἢ μάνα μου, εἶναι μὲ θέλημά τῃ;
 πῶς ἦτο καὶ δὲν μ' ἔχωσε ἴσά φύλλα τῇ καρδιάς τῃ;

Ἀβραὰμ

Κατέχει το κ' ἢ μάνα μου, κ' εἴμαστε συβασμένοι,
 τοῦτος εἶν' ὀρισμὸς θεοῦ, κ' ὁ κάθε εἰς ἴπομένοι.

Ἰσαὰκ

825 Ὡφου, καὶ πῶς τὴν ἐγνώρισα τὴν πικραμμένη μάνα
 ὅταν μ' ἀποχαιρέτησε, τὰ στήθη τῃ τί κάνα!

Ἡσὼν ταρασσει τὸ πουλλ εἰς τοῦ σφαχτῆ τὸ χέρι,
 ὅταν τοῦ γγίξει στὸ λαιμὸ τὸ κοφτερὸ μαχαίρι,
 ἔτο' ἢ καῖμένη τῃ καρδιά ἔκαν' ὅταν μοῦ μίλειε

830 κ' ὅταν μ' ἀποχαιρέτησε, κ' ὅταν γλυκὰ μ' ἐφίλειε.

Κι' ὅταν μὲ περιγκάλιαζε, κ' ἐφίλευε με στὸ στρῶμα,
 πρικὸ φαρμάκι ἦτονε τὰ χεῖλη καὶ τὸ στόμα
 καὶ φανερὰ τὸ γνώρισα πῶς φυσικιῶχε βάρος,
 κ' ἐγὼ θεὸ νὰ γενῶ τ' ἀρνὶ καὶ σὺ, ἀφέντη χάρος.

835 Δέσε με, κύρη μου σφιχτά, καὶ στάσου νὰ σοῦ δεῖξω,
 ὅταν ταραξῶ στὴ σφαγή, μὴ πάγω νὰ σοῦ γγίξω
 καὶ πέσω ἔς τέτοιο φταίξιμο, στὸν ἀποχωρισμὸ μου,
 κ' εὐρῶ τὸ θάρος στὴν ψυχὴ στῶσφαλα στανικῶς μου.
Μ' αὐτὴ τῇ χέρα ποῦδεςσεσ τοῦ Ἰσαὰκ τὰ μέλη,

840 τὸ τέκνο σου τὴν εὐλογία σήμερο τήνε θέλει
 κ' εὐλόγησέ με ἀπὸ καρδιάς, καὶ δός μου τὴν εὐκὴ σου,
 κ' ἄς κλάψουσι τὰ μάτια σου καὶ ἄς πογέσ' ἢ ψή σου.

Ἀβραὰμ

Ἡ εὐκὴ τσ' εὐκῆς μου, τέκνο μου, εἰς τὰ στρατεύματά σου

823 συβασμένοι=συμβιβασμένοι, σύμφωνοι.

825 ἐγνώρισα=τὴν καταλαβα.

833 φυσικῶχε=φυσικὸ εἶχε βάρος. «Φυσικός» μπορεῖ νὰ ἔχη τὴν
 ἐννοια τοῦ «ἔμφυτος» ἔδῶ «βαθύς».

838 στανικῶς μου=χωρὶς νὰ τὸ θέλω.

843 εὐκὴ τσ' εὐκῆς=ἡ καλλιτέρα μου εὐχὴ.

- στο σφάμα σου, στο κάϊμά σου, στ' ἀπομισέματά σου.
- 845 Τὸν ὄρισμό τ' ἀφέντη μας τελειόνομε κ' οἱ δύο μας
κ' ἐκεῖνος νᾶν' βοήθεια μας στὸν ἀποχωρισμό μας
καὶ σπούδαζε στή χάρη του, κάμε τὴν προσευκή σου
καὶ σύγκλινε τὴν κεφαλὴ μ' ὅλη τὴν ὄρεξή σου.
Μὴ λυπηθεῖς τὴ νειότη σου καὶ τὴ ζωὴ ποῦ χάνεις,
- 850 χαρὰ σ' ἐσέ παιδάκι μου, ἀπήτις ἀποθάνεις,
χαρὰ σ' ἐσέ, παιδάκι μου, ἀπήτις ξεψυχήσεις,
μεγάλα πλούτη καὶ χαρὲς πᾶς νὰ κληρονομήσεις.
Ὡς σώσεις εἰς τοὺς οὐρανοὺς ν' ἀνοίξουσι τὴ θύρα
νὰ πᾶς μὲ τὸ μαρτύριο ὀμπρὸς εἰς τὸν Σωτῆρα·
- 855 τὸ αἷμα σου ν' ἀνασταθεῖ ὀμπρὸς στὸ πρόσωπό του,
νὰ προσκυνᾶς καθημερινὸν τὸ ὑποπόδιό του·
ἐκεῖ ὁποῦ οἱ ἄγγελοι χαίρονται κ' ἀγαλλιοῦσι,
τιμοῦσι καὶ δοξάζουσι καὶ στέκοντες πετοῦσι·
νὰ μπόρουν νὰ ξεψύχουνα ὅταν ἐβγαίν' ἡ ψή σου,
- 860 καὶ νᾶρχουμον ν' ἀναπαυτῶ εἰς τὴν ἀνάπαψή σου.
Ἄς ἦταν ὄρισμός Θεοῦ νὰ μ' ἤθελε κ' ἐμένα
τώρα νὰ μπαίνω στή φωτιὰ καὶ νᾶρθω μετὰ σένα
μὰ μοναχὸ σ' ἐζήτησεν ἡ χάρη του ἡ μεγάλη,
κι' ὥρισε νὰ θυσιασθεῖς καὶ νὰ γενεῖς αἰθάλη.
- 865 Κάμε, παιδί μου, μὴν ἄργεις, τὴν προσευκή σου ἴπέτην,
τὴν κεφαλὴ σου ἴστὸν κορμὸ τοῦτον ἀκούμπησέ την

Ἰσαὰκ

Καὶ ποῦ μὲ κράξεις, κόρη μου, νᾶρθῶ νὰ γονατίσω ;
ἴσποιόν γάμον, ἴσποιάν ξεφάντωση καὶ θες νὰ προθυμήσω ;
(Γονατίζει καὶ προσεύχεται·)
Ἄόρατε, λυπήσου με· ἄναρχε, πόνεσέ με,

844 σφάμα=σφαγή.

845 τελειόνομεν=ἐκτελοῦμεν.

L/ 850 ἀπήτις—σύνδεσμος χρονικός : ἀφ' οὔ, ἀφ' ὅτου.

853 σώσης=φθάσεις.

860 ν' ἀνεπάηκα=ν' ἀναπαυόμουν. Ὁ παρακείμενος ἐξηγεῖται
ἐδῶ ὅπως ὁ δικός μας ἀόριστος στὴν θεοὶ τοῦ ἐνεστώτος ἢ
μέλλοντος («ἐφθασα» ἀντὶ «φθάνω», «ἦλθα» ἀντὶ «ἐρχομαι»).

868 προθυμήσω=νὰ ἔλθω μὲ προθυμία.

- 870 καί, πολυέλαιε Θεέ, σὸ πρηγόρησέ με·
 σπλαγγίσου τοὺς γονέους μου τώρα, στὰ γερατιὰ ντως.
 δός μου ζωὴ νὰ τοὺς βοηθῶ, νὰ μ' ἔχουν συντροφιά ντως
 Μ' ἦν ἔν' καὶ τὰν ἁμαρτωλοὶ δὲν μᾶτε πρέπει χάρη,
 πέψε τῇ φύσης θάνατο σήμερο νὰ μὲ πάρει·
- 875 νὰ μοῦ σφαλίσ' ὁ κύρης μου τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα,
 νὰ κάμει λάκκο τοῦ κορμιοῦ, νὰ τὸ σκεπάσει χῶμα·
 νὰ μὴ γρικῆσω τὸ σπαθὶ νὰ κόψει τὸ λαϊμό μου,
 μὴ δῶ τρομάρα φοβερὴ κι' ἄγριχ στὸ θάνατό μου
 Γονή, 'πειδὴ μεταθεμὸς δὲν εἶν' μηδὲ ἐλεημοσύνη,
- 880 καὶ ἐπειδ' ἔτσι τ' ὤρισεν ἐκεῖνος ὅπου κρίνει,
 μιὰ χάρι μόνο σοῦ ζητῶ στὸν ἀπομισμῆμό μου,
 νὰ μὴ θελήσεις ἄπονα νὰ κόψεις τὸ λαϊμό μου·
 μὰ σφάξε με χαϊδευτά, κανακιστὰ κι' ἀγάλια,
 γιὰ νὰ θωρῆς τὰ δάκρυά μου, ν' ἀκοῦς τὰ παρακάλια.
- 885 νὰ σὲ θωρῶ, νὰ μὲ θωρῆς, νὰ ἰδῶ ἂν λαχταρίζεις
 καὶ τὸν φτωχὸ τὸν Ἰσαὰκ γιὰ τέκνον ἂν γνωρίζεις.
 Καὶ σὰν ταράξω νὰ μὲ ἰδῆς σὰν πρόβατον ὄμπρός σου·
 ἀπάλυνε τὴν ὄρεξη, καὶ πάψε τὸν θυμὸ σου·
 καὶ μὴ θελήσεις ἄπονα κι' ἄλλο κακὸ νὰ πάθω
- 890 μηδὲ μὲ βάλεις 'στὴν φωτιά, μηδὲ μὲ κάμεις ἄθω
 ὡσὰν μὲ σφάζεις μὴν καγῶ, μὴν κάμεις τέτοια κρίση,
 μὴ τὸ γραικῆσ' ἢ μάννα μου καὶ κακοθανατήσει.
 Τὸ σφ μα καὶ τὸ σκοτωμὸ βροστάζει τότε θέλει,
 μὰ τῇ φωτιάς ἢ μάχιρα νεκρόνει τῇ τὰ μέλη.
- 895 Μάννα μου, ἄς ἐπρόβαινες νὰ μ' εὕρισκες δεμένο,
 καὶ νὰ σοῦ σέρω τὴ φωνή καὶ νὰ σοῦ 'πῶ «ποθένω».
 Συμπάθιο νὰ σοῦ ζήτουνα, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω,
 νὰ σὲ σφιχταγκαλιαστῶ, νὰ σὲ γλυκοφιλήσω.

871 καὶ 872 ντως=εἶναι ἡ κτητικὴ ἀντωνυμία—τους ἢ των.

879 Ὁ στίχος αὐτὸς ἔχει 17 συλλαβὰς ἀντὶ 15. Ἐν τούτοις εἶναι ἀρχετὰ μουσικὸς ἂν ὁ ἀναγνώστης σταματήσῃ εἰς τὸ «Γονή» καὶ εἰσι οἱ δύο αὐτὲς συλλαβὲς φαίνονται ὡς μόνες καὶ ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὸν ἄλλο στίχο.

883 κινανιστὰ=χαϊδευτικά.

888 τὴν ὄρεξιν=τὸν ζῆλον.

- Μάννα μου, μπλιό δὲν ἄρχεσαι' στο στρώμα νὰ μὲ ντύσης,
 900 νὰ με ξυπνήσεις σπλαχνικά καὶ νὰ με κανακίσεις.
 Μισεύγω σου, καὶ χάνεις με, σὺν χιόνι ὅταν λύσει.
 καὶ σὺν ὅταν κρατεῖς κερί καὶ ἄνεμος τὸ σβύσει.
 Ἐκείνος ὅπου τ' ὥρισε νάναι παρηγοριά σου,
 καὶ πέτρα τῆ ὑπομονῆς νὰ κάμει τὴν καρδιά σου.
- 905 Γονή μου, ἂν καμμιά φορά σοῦ πταίσα σὺν κοπέλι,
 συμπάτησε τοῦ Ἰσαάκ καὶ νὰ μισσέψει θέλει.
 καὶ φίλησέ με σπλαχνικά, καὶ δός μου τὴν εὐχή σου,
 κοί τάξε πῶς καμμιά φοράν ἤμουν κ' ἐγὼ παιδί σου.
 Πῶς νὰ τὸ κάμ' ἢ χέρα σου νὰ κόψει τὸ λαιμό μου ;
- 910 καὶ πῶς νὰ τότε δυνηθεῖς τὸν ἀποχωρισμό μου ;
 τὴ χάρη ποῦ σοῦ ζήτησα, σήμερα κάμε μού την,
 ἐπάκουσε τοῦ Ἰσαάκ κἂν τὴν βολάν ἐτούτη.
 Ἀντίκριτα νὰ σὲ θωρῶ, ἔβγαλε τὸ μαχαίρι,
 καὶ σίμωσέ μου τς κοντὰ νὰ σὲ φιλῶ 'στο χέρι.
- 915 Κόρη, μὴ σφύγγεις τὸ σκoinί, ἄς τ' ἀχαμνὸ δαμάκι,
 καὶ μὴ με βιάζεις καὶ ἄφησ' με ν' ἀκροσταθῶ λιγάκι.
 Ἐκεῖν' ἢ χέρα ποῦ πολλὰ μ' εἶχε κανακισμένο,
 τα μοῦ τὰ κάμνει σήμερο δὲν μ' εἶχε μαθημένο.
 Γιὰ νὰ θυμᾶσ' ὅτι σοῦ πῶ, γλυκὺ φιλι σοῦ δίδω,
- 920 σήμερο τὴ μητέρα μου ἐσὲ τὴν παραδίδω.
 Μίλειέ της, παρηγόρα την, κ' ἄς εἶστε πίντ' ὀμάδι,
 καὶ εἶπέ τση πῶς ὀλόχαρος πάγω νὰ βρῶ τὸν ἄδη.
 Ὅ,τι δικό μου βρίσκειται 'στὰ μέσα τοῦ σπιτιοῦ μας
 δώστε τα τοῦ Ἐλισεὲκ τοῦ γειτονόπουλοῦ μας,
- 925 τὰ ροῦχα μου καὶ τὰ χαρτιὰ ἄγραφα καὶ γραμμένα,
 καὶ τὸ σεπέτι τὸ μικρὸ ποῦ τᾶχω φυλχυμένα.
 γιὰτ' εἶναι συνομήλικος καὶ συνανθρώπος μου.

900 κανακίσης=χαϊδέψη.

912 κἂν τὴν βολάν ἐτούτην=τοῦλάχιστον τούτην τὴν φοράν.

915 δαμάκι=λιγάκι. Ἀπαντᾶται καὶ στὰ προδρομικὰ ποιήματα.

Ἀρχαιότεροι τύποι «δαμίν», «οὔδαμίν» (οὔδαμῶς).

915 ἀχαμνὸ=ἰναλυτὸ.=ἰδύνατο.

926 σεπέτι=κασελακι. Ἡ λέξις εἶναι ἀκόμη ἐν χρῆσει στὴν Πελοπόννησο.

- φίλο καλὸ καὶ σπλαχνικὸ τὸν ἧδρα στὸ σκολειό μου.
 930 Καὶ κάμε νὰ τὸ δυνήθεις, κάμε νὰ τὸ βαστάξεις,
 εἰς τὸ ποδᾶρι τοῦ παιδιοῦ τὸν Ἑλισσεὺν νὰ τάξεις·
 ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ ἴπῳ καὶ νὰ σοῦ παραγγείλω,
 μόνο ὅπ' ἀποχαιρετῶ κάθε δικὸ καὶ φίλο.
 Κύρη μου, ὅπου μ' ἔσπειρες καὶ πῶς δὲν με λυπᾶσαι,
 ὦ πλάστη μου, βοήθη μου· μάνα μου, καὶ ποῦ νάσαι;

Ἄβραάμ

- 935 Μηδὲ φωνάζεις, τέκνον μου, κ' ἐμένα θανατώσης,
 μ' ἄς εἰς ἀπομονετικὸς τὸν πόνο σου νὰ χῶσεις,
 Χαμήλωσε τὰ μάτια σου, χαμαὶ στή γῆ συντήρα,
 νὰ κάμωμε τὸ θέλημα τ' ἀφέντη καὶ σωτήρα.
 Κλίνε τὸ κεφαλάκι σου λιγάκι, καλογοιέ μου,
 940 μὴ μὲ θωρήξ, καὶ κάμνησε. Νὰ θυσία, θεέ μου.

Ἄγγελος

- Ἦ Ἄβραάμ, τῆ μάχαιρα γιάγυρε στὸ θηκάρι,
 τὸ ἄγγέλουσ ἐπερίσσευσεν ἡ ἐδική σου χάρη·
 Χαρὰ ὅς ἐσένα, Ἄβραάμ, κ' εἰς τ' ἄσφαλτό σου ζάλον,
 μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην σου, ποῦ δὲν εὑρέθη ἄλλον,
 945 Ἄβραάμ, μεγάλ' ἡ πίστη σου, μεγάλ' ἡ ἕρεξή σου,
 σήμερ' ἐστεφανώθηκες ἐσὺ καὶ τὸ παιδί σου.
 Μεγάλῃ νίκην ἔκαμες ὅτὸν πόλεμο ποῦ ἔμπηκες,
 νὰ σὲ πλανέσουν τὰ φθαρτὰ τοῦ κόσμου δὲν ἀφήκες.
 Λῦσε τα ταῦτα τὰ δεσμὰ, λώτρωσε τὸ κοπέλι,
 950 καὶ τῆ θυσία ποῦ μελετᾷς ἀφέντης μπλιὸ δὲν θέλει.

930 νὰ τάξης=νὰ κατατάξης, νὰ βάλῃς.

932 δ κόν=συγγενή.

937 συντήρα=παρατήρησε (Ὁ λαὸς σήμερα λέει «τήρα»).

940 Ὁ ῥυθμὸς τοῦ στίχου διακόπτεται καὶ τοῦτο εἶναι ἐκφρασι-
 κώτατο γιατί τὴν στιγμὴν αὐτὴ ὁ Ἄβραάμ θὰ κτυπήσῃ τὸν
 Ἰσαάκ.

941 ἐπερίσσευσεν=ξεπέρασε. Πιρρρσέω=εἶμαι περισσοός, ἀνώ-
 τερος.

943 ζάλον=βῆμα. Ἐδῶ «διαγωγῆ».

Δούλε πιστέ, δούλε καλέ, ἄνδρα χαριτωμένε,
εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πύργε ξετελειωμένε,
ἐγνώρισεν ὁ κύριος κ' εἶδε τὴν ὄρεξή σου,
εὐλογημένος νᾶσαι σύ, τὸ τέκνο, κ' ἡ γυνή σου.

955 Ὅσᾶναι τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ, φύλλα τῶν δέντρ' ἀντάμη,
τότῃ σπορὰ τὸ τέκνο σου, παιδογονιὰ νὰ κάμει
ἐγνώρισεν ὁ ποιητής τὴν πίστη σου τὴν τόση
κ' ἠθέλησε τῶν ἄλλωνῶ νὰ τήνε φανερώσῃ.

960 Γιατί χωστὸν ἢ τί κρυφὸ τὸν κύριο δὲν κομπώνει,
γνωρίζει καθενὸς καρδιά κ' εἰς κάθε τόσο σώνει.
Καὶ τοῦτο ὅπου σ' ὤρισε τὴν περασμένη σκόλη,
ἦτον γιὰ νὰ μαρτυρηθῆς, νὰ σὲ γνωρίσουν ὅλοι,
νὰ παίρνουν ξόμπλι ἀπὸ σέ, τὸν πλάστη νὰ δοξάζουν,
νὰ βάνουν πόθον κι' ὄρεξη στίς πράξεις νὰ σοῦ 'μοιάζουν.

Ἐβραῖα

965 Ὡ βασιλεῦ τῶν οὐρανῶν, ὅπου τὰ πάντ' ὀρίζεις,
καὶ τῶν ἀνθρώπων τίς καρδιές καὶ ὄρεξες γνωρίζεις,
μεγάλου σπλάχνου σήμερον ἐδείξες εἰς ἐμένα,
ὅτι ἔσφαλα τῇ χάρες σου ἅς εἶν' συμπαθισμένα,
Ἄν ἦν κ' ἐπαρδείλιασα 'στὸ σφάμα τοῦ παιδιοῦ μου

970 τῇ σάρκα εἶν' τὸ φταίξιμον, ὄχι τοῦ λογισμοῦ μου·
κι' ἂν ἐλυπήθῃ κ' ἐκλαψεν ἡ μάνα ἢ καυμένη,
σάν ἄνθρωπος ἐπόνεσε, καὶ ἅς εἶν' συμπαθημένη.
Γιὰ τὸ σκοινὶ ὅπου δεσα, γλήγορα νὰ τὸ λύσω,
καὶ τὸ παιδί ποῦ σκότονα νὰ τὸ γλυκοφιλήσω.

975 Τέκνον, τώρα ποῦ σ' ἔλυσα, ἄμε νὰ προσκυνήσῃς
σ' ἐκεῖνον ποῦ σ' εὐκλήθηκε ν' ἀνθῆς καὶ νὰ καρπίσῃς.
Φίλειε τὴ γῆ γονατιστός, τὸν πλάστη παρακάλει,
π' ὤρισε καὶ μετέθεκε τέτοια θυσιά μεγάλη,

951 χαριτωμένε=γεμάτε χάρες.

952 ξετελειωμένε=τέλειε. «Πύργε ξετελειωμένε» εἶναι γραφικὴ ἐκφρασις γιὰ νὰ πῇ: «ἀφοσιωμένε πρόμαχε».

959 χωστὸν=κάτι χωμένο, κρυφόν.

959 κομπώνει=ἱπατά. Τὸ ῥῆμα κατὰ τὸν Κοραῆ παράγεται ἀπὸ τὸ ἀργαῖον «κομ:άζω. (γιατί ὁ ἀλλάζων ζητεῖ νὰ ἀπατήσῃ).

- Κ' ἐγὼ θωρῶ μέσ' στὰ κλαδιά' καὶ στέκ' ἓνα κριάρι,
 980 ἄντις ἐσὲ μᾶς τῶπεμψεν ἡ ἐδική' του χάρη·
 ὁ πλάστῃς μᾶς τὸ χάρισεν εἰς τὴν πολλὴν μας χρεῖα,
 μὴ καταβοῦμε τὸ βουνὶ μὲ δίχως τὴν θυσία.
 Τώρα κινῶ χαιράμενος, καὶ πάγω νὰ τὸ πιάσω,
 ὅς τόπον ἐσένα γλήγορα νὰ τοῦ τὸ θυσιάσω.

Ἰσαὰκ

- 985 Εὐλογημένε Σαβαώθ, δοξάζω τ' ὄνομά σου
 φύλλο δὲν πέφτει τοῦ δεντροῦ παρὰ τὸ θέλημά σου.
 Ἐκεῖνο ποῦ δὲν ὀμπορεῖ ἡ ἐδική' μου γνώση
 κ' ἡ γλώσσα μου ἴσότη χαρὰ νὰ σοῦ ξεφανερῶ,
 εἰς τὴν καρδιά μου ξάνοιξε, κ' ἐκεῖ θὰ ἔδῃς γραμμένα
 990 ὅ,τι ἔχω μὲ τὸν λογισμό, τῇ χάρες σου πομένα.

Ἀβραάμ

- Ἄδεις τὸν κριό, παιδάκι μου, τὰ πόδια του δεμένα
 τοῦτον ἐπῆρα σήμερο κι ἄλλαξα δι' ἐσένα.
 Τώρα τὸ σφάζω, νὰ γενῇ θυσία τελειωμένη,
 κάρβουνο νὰ κατασταθῇ καὶ ἄθος, ὡς τυχαίνει.
 995 Ἐλα σιμά νὰ σ' εὐκηθῶ, ζήση μου καὶ πνοή μου,
 παιδί τοῦ θελημά του μου, ποῦ ν' ἄχῃς τὴν εὐκῆ μου
 ἢ εὐκῆ τὸ εὐκῆς μου μετὰ σὲ νᾶναι παιδιῶν παιδιῶν σου,
 καὶ νᾶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ πάντα στολογισμό σου
 Κ' εἰς ὅ,τι δώσ' ἡ χάρη του, σ' ἐκεῖνον ποῦ θελήσῃ,
 1000 ποτέ σου νὰ μηδὲν ἐβγῆς ἀπ' ὅ,τι θέλ' ὀρίσει·
 Καὶ νὰ πληθύνῃ τὰ καλά, τὰ πλοῦτη, καὶ τὸν βίό σου,
 νᾶσαι κλιτὸς καὶ ταπεινός, πρόθυμος ὅ,τι καλὸ σου

Ἰσαὰκ

- Ἦ μάννα μου, καὶ τί γλοκὸ μαντάτο σ' ἀναμένει!
 ὅταν μ' ἀποχαιρέτησες, ἦσον ἀποθαμένη.
 1005 Σπούδαξε, κέρ', ὅσον μπορεῖς, κάμε, κ' ἡ ὥρα πάγει,
 καὶ τίς κατέχει ἂν ἔπιασε μαχαίρι κι' ἂν ἔσφαγες;

993 ἐόμπλι=παράδειγμα.

994 ὡς τυχαίνει=ὡς πρέπει.

μη τὸ παραθεσμίσωμεν ἐτοῦτο τὸ μαντάτο,
ὁποῦναι μέλι καὶ δροσιές, χαρὲς ὄλο γεμάτο.

Ἄβραάμ

- Ἄς παινώμε σπουδακτικά, προσῶς μὴ καρτεροῦμεν,
1010 μὰ πρότερον τοὺς δούλους μας εἶναι πρεπὸ νὰ βροῦμε,
γιὰ νὰ χαροῦν τὰ μέλη τως, ποῦσαν ἐχαλκωμένα,
τὸν θάνατό σου κλαίγασι μὲ πόνο σὰν κ' ἐμένα.
Εὐθὺς εὐθὺς νὰ πέψωμεν ἔναντως νὰ σπουδάξῃ,
καὶ τὸ μαντάτο γλήγορα τοῦ μάννας σου νὰ φτάξῃ,
1015 καὶ τὰ φωνάξῃ ἀπὸ μακρὰν· «δόξα Θεῷ καὶ χάρι,
ἐγλότωσεν ὁ Ἰσαάκ, κ' ἐσφάγη τὸ κρυάρι».

Σύμπαν

- Δὲν εἶν' πρεπὸ νὰ στέκομε ἐδ' ἔτσι ξεγνοιασμένοι
μ' ἄς δοῦμεν τί γενήκασιν οἱ κακοποδομένη. ^{πε}
Ἄς πᾶμεν νὰ τοὺς εὐρωμεν εἰς τὸ βουνὶ ἀπάνω,
1020 τ' ἀφέντη τῆ παραγγελιά γιὰ τώρα δὲν τὴν κάνω.
Εἶπε νὰ στέκωμεν ἐδῶ, ὥστ' ὅπου νὰ γυρίσῃ,
μ' ἄς πᾶμεν νὰ τὸν εὐρωμεν τὸν πικραμένο κόρη,
γιατὶ σὰν σφάξῃ τὸ παιδί νὰ κάμῃ τῆ θυσία,
παρτηγοριές πολλῶν λογίων τοῦ κάνουσίε χρεια.
1025 Ἄν ἀπομείνῃ μοναχὸς σφάζεται δίχως ἄλλο,
κατέχετέ το, δὲν βαστᾷ τέτοιον καίμὸ μεγάλο.

Σόφερ

- Ἄς παινώμεν προθυμερά, τοῦτ' ἡ βουλή μ' ἀρέσει
μὰ σῶπ', αὐτοὶ ὅπ' ἔρχονται γελοῦσινε καὶ κλαῖσι;
ἐτοῦτος εἶν' ὁ Ἄβραάμ τίς τ' ἀκλουθᾷ ὀπίσω;
1030 Σύμπαν δὲ εἶν' ὁ Ἰσαάκ; ἄφες νὰ τὸν γρικηῶ.
Ἦ βασιλεῦ τῶν οὐρανῶν, τιμὴ καὶ δόξα νάχῃς!

1007 παραθεσμίσωμε=ἀργοπορήσωμε.

1011 ἐχαλκωμένα=βαρειά σὰν ἀπὸ χαλκό.

1017 Αὐτὴ τῆ στιγμή εισέρχονται οἱ δούλο.

1018 κακοποδομένοι=κακοπεδεμένοι.

1021 γαιγίρει=ἐπιστρέψει.

ἐγλύτωσες τὸν Ἰσαάκ, ποῦτον παιδί τῆς μάχης ;
Χαρὰ στή μοῖρα σ' Ἀβραάμ, τώρα ἴσ' ἔρατιά σου,
μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην σου, μὲ τὰ κανωμάτά σου.

Ἀβραάμ

- 1035 Καλὰ συναπαντήματα, δοῦλοι μου, ἄς χαροῦμεν,
Θεὸ ναυχαριστήσουμε καὶ νὰ δοξολογοῦμεν.
Ἄμε, Σύμπαν, ὀγλήγορα, καὶ ἐκεῖ θέλεις φωνάξει
γλυκεῖα φωνή, μὴ φοβηθεῖ ἡ Σάρρα καὶ τρομάξει.
Κι' ὡς ἴδεις τὴ Σάρρα, γέλασε, καὶ ἀπὸ μακρ' ἄς γνωρίση
1040 πῶς τὸ παιδί εἶναι ζωντανό, κ' ἐρίνη δίκια κρίση.

Σύμπαν

Δὲν θέλω ὠρμήνευμα ἐγώ, καὶ τὰ κλά μαντάτα
κατέχω νὰ τῆς εἰπῶ φωνάζοντας στὴ στράτα.

Σόφειρ

Ἄς ἐσπουδάξωμε κ' ἔμεις νὰ μὴ σκητειαστοῦμεν,
τὸ σπῖτ' ἄλλοιῶς τ' ἀφήκαμε, καὶ ἄλλοιῶς πᾶ νὰ τὸ βροῦ-
1045 μεν.

Ἄντα

- 1045 Ποιὰ στράτα, ποιὸ δρομὶ κρατῶ, ποιὸν κάμπο ποιὸ λαγ-
νὰ πᾶ νὰ βρῶ τὸν Ἀβραάμ με τὸ παιδί ὁμάδι ; [κάδι,
τοὺς κάμπους τάχα νὰ θωρῶ, ἴσ' τὰ λάγκκαδα νὰ στρέψω ;
ἢ τάχα ἴσ' τὰ ψηλά βουνά νὰ ἴμπῶ νὰ τοὺς γυρέψω ;
πόδια μου, δυναμώσετε, νὰ πᾶτε νὰ τοὺς βρῆτε.
1050 καὶ γόνατα στρατέψετε, γλήγορα περπατήστε,
Τῆς Σάρρας στέκει νὰ χαθῆ ψυχὴ καὶ τὸ κορμί τῆς
γιὰ τὴν θουσιὰ ποῦ μελετοῦν νὰ κάμουν τὸ παιδί τῆς.
Καὶ ἂν περάσῃ καὶ ταχὺ καὶ δὲν τοὺς ἴδει ν' ἄρθουσι,
ἀποθαμένην καὶ νεκρὰν ἔρχονται νὰ τὴ βροῦσι.
1055 Ποῖος εἶν' αὐτὸς ὅπου γλακᾶ, γελᾶ, χαχαρίζει,
- 1044 ἐξέρχονται οἱ δοῦλοι.
105ε καὶ ταχὺ=«ταχιά» σημαίνει «αὔριον», ἀλλὰ καὶ ἐν γένει μέλ-
λοντα χρόνον. Ἐδῶ πιθανόν σημαίνει τὸ «βράδου».
1055 γλακῆ=ερέχει. Λίγεται ἀκόμη σὴν Κρήτην.

καὶ κράζει μὲ τὰ χέρια του, δίχνηι πῶς μὲ γνωρίζει;
 ὀλόμοιός εἶναι τοῦ Συμπάν, καὶ μοναχὸς γιαγέρνει,
 ἢ ἔτρελλάθη, ἢ τί καλὸ μαντάτο μᾶς φέρνει.

Σύμπαν

- 1060 Ἄντα ποιά τόχη σ' ἔφερε ὅς τοῦτο τὸ μονοπάτι
 καὶ εἶναι πρίκα καὶ χολή ἢ ὄφισ σου γεμάτη;
 ἢ Σάρρα γὰχ' ἀπόθανε, κ' ἤρθες νὰ πῆς μαντάτο;
 ἐγὼ βαστῶ ἄλλο καλὸ κ' ὅλο χαρὲς γεμάτο.
 Ἄφέντης μας καὶ τὸ παιδί τὸν Θεὸν ἐπροσκονῆσαν,
 ὅς τὸν πόλεμο τὸν σημερινὸν ὀλότελ' ἐνικήσαν,
 1065 κ' ἐπέμψασιν ἐμέν' ὀμπρὸς νὰ φέρω τὸ μαντάτο,
 ποῦναι χαρὲς, παρηγοριές, καλὲς καρδιές γεμάτο.

Ἄντα

- 1070 Ὡ κύρις παντοδύναμη, ἀφέντη τῶν πραγμάτων,
 δόξα ὅς τὴν εὐσπλαχνία σου, κ' εἰς τὸ γλυκὺ μαντάτο
 ποῦ πεφες ἀνυπόκριστα καὶ ξαφνικὰ ὅς τὴ Σάρρα,
 ποῦ τὴν ἠφάνισ' ὁ καϊμὸς καὶ τοῦ παιδιοῦ ἢ τρομάρα
 ὀποῦρχομου ὅς τὸν Ἀβραὰμ νὰ πῶ νὰ τὸ κατέχη
 πῶς εἶν', ὅς τὴν ὕστερ' ἀναπνιά, καὶ γλυτωμὸν δὲν ἔχει.
 Σύμπαν, καλοπέ μου το, μὴν εἰσι σὰν χαϊμένος,
 Τί ἔκαμεν ὁ Ἀβραὰμ κ' ἐβγήκε κερδεμένος;

Σύμπαν

- 1075 Δὲν εἶν' καιρὸς νὰ σοῦ μιλῶ ἐδῶ στὸ μονοπάτι,
 μ' ἂν θέλῃς νὰ μ' ἀφουκρασθῆς, ἀκλούθα καὶ πορπάτει.
 ἀφίνω σε, καὶ δὲν μπορείς, ἀπόμεινε στὴ στράτα,
 δὲν θέλουσι παραθεσιμὰ ποτὲ καλὰ μαντάτα.

Σάρρα

- 1080 Βοηθάτε μου νὰ σηκωθῶ κράτει μ' ἀπὸ τὸν ὤμο,
 κοντὰ στὴ στράτα κάστε με, νὰ σοντηρῶ τὸ δρόμο,
 γὰ νὰ ρωτ' ὄσους κ' ἂν ἰδῶ, ἐκείνους ποῦ περνοῦσι
 γὰ τὸ φριχτὸ μυστήριον ἂν ξεύρουγ νὰ μοῦ ποῦσι.

- 1078 παραθεσιμὰ=ἰναβολή.

- Τάμαρ, καυμένη, κάτεχε, ἡ ὄρεξη μου λέγει
 1085 μαντάτο τῆς παρηγορίας γιὰ λόγου μου στρατεύει
 καὶ σὰ δαμάκ' ἀλάφρωση γρικῶ 'σ τὰ σωθικά μου,
 καὶ σὰν ἀέρα καὶ δροσὰ τριγύρω 'στὴν καρδιά μου.

Τάμαρ

Γρικῶς κερά μου, σὰν φωνή που ἀντιλαλεῖ 'στὴν βρόση,
 θωρεῖς ἐκεῖν' ὅπου γλακᾶ κοντὰ 'στὸ κουπαρίσι;

Σάρρα

- 'Εκεῖνος εἶν' ὁ δοῦλος μας, σῶπαινε νὰ γρικήσω,
 1090 τὰ μᾶς φωνάζει δὲν μπορῶ νὰ τὰ ξεκαθαρίσω.

Τάμαρ

Κερά, καλῶς τὸ δέχτηκες, τὸ τέκνον συντροφιάζει
 καλὰ μαντάτα μᾶς βαστά, «χαρὲς χαρὲς» φωνάζει

Σάρρα

'Ὡφου καρδιάς ἀπόκτυποι, ὥστε νὰ μου σιμώσης
 καὶ τί μήνομα ἔρχεται ὁ δοῦλος νὰ μου δώση;

Σόμπαν

- 1095 Κερά τὰ συγχαρήκια μου, ἐπᾶναι τὸ παιδί σου,
 ἐδῶ σιμά, ἡ ζήσι σου κ' ἡ παρηγόρησή σου
 Οἱ πόνοι καὶ τὰ βάσανα, τὰ κλάϊματα κ' ἡ πρίκα,
 ὅλο χαρὲς, ὅλο δροσὲς σήμερον ἐγηνήκα.
 Τυχαίνει νὰ συμμαζωχτοῦν φίλοι, δικοὶ ὁμάδι
 1100 ν' ἀποδεχτοῦν τὸν 'Ισαάκ, ποῦρχετ' ἀπὸ τὸν ἄδη.
 'Ἐπᾶ σιμά ὁ 'Ισαάκ, ἐπᾶ χαρὲς μεγάλες,
 ἐπᾶν' τὸ κανακόρικο, κι' ἄνοιξε τίς ἀγκάλες.

Σάρρα

'Ὡ τί μαντάτο τῷ φερες, ὦ τί μαντατοφόρις,
 καὶ κάμπος ὅπου γίνηκε τὸ γρυνιασμένον ὄρος,

1085 δαμάκι=λιγάκι.

1038 γλακᾶ=τρέχει.

1099 τυχαίνει=ἀρμόζει.

1104 γρυνιασμένον=ὄρος σκυθρωπὸ πιθανὸν γιὰ τὴν ἦταν δύσβατο

- 1105 δόξα ἐν ὑψίστοις τῷ Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
 ὁποῦδεῖξες τοῦ Ἀβραάμ σπλάχνος κ' ἐλεημοσύνη·
 ὁποῦ λουπήθης σήμερον κ' ἐμέ τὰ γηρατιά μου,
 καὶ ἔπαφες τοὺς πόνους μου, κ' ὕψιανες τὴν καρδιά μου.
 Εἶσπλαχνε, πολυέλεε, δοξάζω τ' ὄνομά σου,
- 1110 ἐδῶ στή γῆ, στοὺς οὐρανοὺς ἄς γένη τὸ θέλημά σου.
 Δὲν ἤμπορῶ νὰ καρτερῶ, νὰ στέκω ν' ἀνημένω,
 πᾶ ν' ἀπαντήσω τοῦ παιδιοῦ, ἢ ἀπ' τὸ νοῦ μου βγαίνω.
 Ἐπᾶν' ὁ κανακάρης μου, ὧφου ἢ φυχή μου βγαίνει,
 καὶ ἡ καρδιά μου δὲν βαστά τὴν χαρὰν ποῦ μπάνει.
- 1115 Κράτει μ' ἐπὰ στὰ χέρια σου, ὁποῦμ' ἀκουμπισμένη,
 ἄφες με, καὶ ἀπὸ τῆ χαρὰ γρικῶ κ' ἡ φυχή μου βγαίνει.

Ἰσαάκ

Μάννα μ', ἐπᾶν' τὸ τέκνον σου, ὅλο χαρὲς γεμάτο,
 ἀνάστησέ το ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς γῆς τὸν πάτο.
 Δὲν μοῦ μιλεῖς; δὲν μοῦ γελάς; καὶ δὲν μὲ κανακίζεις;
 1120 δὲν εἶμ' ἐγὼ ὁ Ἰσαάκ, μήτερ, δὲν μὲ γνωρίζεις;
 τὰ περασμένα ἐδιάβασαν, καὶ τὰ γραμμένα λυῶσαν,
 ἐπάφασι τὰ κλάδματα, τὰ βᾶσαν' ἔτελειῶσαν.
 Ἄς τῆ χαροῦμε σήμερον ἐτούτη τὴν ἡμέραν
 καὶ ἀπὸ τὸν ἄδη ἔρχομε, καὶ ζωντανὸν μ' ἔφεραν.

Σάρρα

- 1125 Γιέ μου, ἄς σ' ἀγκαλιαστῶ, μὲ ἄς σὲ γλυκοφιλήσω,
 τ' ἀφέντη ὁποῦ σὲ γλότωσε ἄς πᾶ νὰ εὐχαριστήσω.

Ἀβραάμ

Γονή μου, τί σοῦ ἔλεγα στὸν περασμένο θρῆνο,
 κ' ἐσὺ μὲ κατεδίκαζες, κ' ἐβάραινές μου, κρίνω.
 Ὅπ' ἔχει θάρρος στὸν Θεὸ κ' ἐλπίζει' στὸ ὄνομά του,

- 1130 ἄς βλέπεται νὰ μὴν ἐβγῆ ἀπὸ τὸ θέλημά του.

καὶ γυνὸ (ἀφοῦ φέρει ὡς ἀντίθεσιν τὸν «κάμπο») ἀλλὰ καὶ
 γιατί ἐσυμβόλιζε τὴν σφαγὴ τοῦ Ἰσαάκ.

- 1121 διάβασαν=διάβηκαν.

- Ἄφησε τ' ἀγκαλιάσματα καὶ τὰ φιλιὰ τὰ τόσα,
 κι' ἄμε νὰ δώσης φχαριστιὰ μὲ τῆς καρδιάς τῆ γλῶσσα·
 ἄς πᾶμε νὰ δεώμεσθην ταύτη τῆ νόκταν ὅλη,
 καὶ τὸ ταχύ νὰ κάμωμε τσ' ἀνάστασης τὴν σκόλη,
- 1135 ἄς προσκυνοῦμε τὸ Θεὸ μὲ φόβο καὶ τρομάρα,
 μὲ νήστειες καὶ μὲ δέησες, κ' ἤλυωσεν ἡ κατάρρα.
 Παιὸς νοῦς, ποιὰ γνώτη, ποιὰ πνοή ποτὲ μπορεῖ νὰ σώσῃ
 ὡτὰν τοχαίνει τοῦ Θεοῦ εὐχαριστιὰ νὰ δῶτῃ;
 οὐδὲ καπνίσματα μποροῦν, οὐδὲ κεριά, οὐδὲ θρόνον,
- 1140 τὸν κόσμον ὅλο νὰ βάλωμε ἴσ τὴν τράπεζαν δὲν σώνει,
 Ὅτι τοῦ δώσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ νᾶν' ἀπὸ καρδιάς σου.
 τὴν ὄρεξή σου συντηρᾶ, ὅχι τὸ χάρισμα σου.
 Ἄς πᾶμεν τὸ ἀνδρόγυνο, τὸ τέκνο. καὶ οἱ ἄλλοι,
 τ' ἀφέντη μας νὰ δώσομεν εὐχαριστιὰ μεγάλη.
- 1145 Εἰς τὴν χαρὰ τὴν εἶδαμε τὴν σήμερον ἡμέρα,
 δόξα σοι, πάντα δόξα σοι, ὦ πλάστη καὶ πατέρα·
 ὁ κύριος τῶν οὐρανῶν τιμὴ καὶ δόξα νᾶχει,
 ὁποῦ ποτὲ μὲ δοῦλόν του δὲν θὲ νὰ κάμει μάχη.
 Δόξα καὶ προσκυνήματα, καὶ ἀγγέλων δμνωφδιαί
- 1150 νᾶναι σὲ σένα τὸν θεό, κι' ἁγίων εὐλογίαι,
 σὲ σένα τὸν ἀπρόσιτον πατέρα καὶ Θεό μου,
 τὸν ποιητὴ καὶ πλάστη μου κι' ἄξιον παντοουργό μου,
 ἐσένα θέλομεν ὕμνεϊ καὶ θέλομεν λογιάζει,
 κ' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας σου σὲ θέλομε δοξάζει.

1134 Ἐδῶ «τὸ ταχύ» ἔχει βεβαίως τὴν σημασίαν τοῦ «αὔριον».

1140 στὴν τράπεζα = στὸ θυσιαστήριον.

1151 θέλομεν λογιάζει = θὰ σκεπτόμεθα.

ΘΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

Ἡ ἐπιθυμία μου νὰ παίζεται στὴν Ἑλλάδα ἢ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» καὶ ἔτσι νὰ γίνῃ πιά κτῆμα τοῦ λαοῦ ἢ ἄγνωστη αὐτῇ δόξα, μὲ κάνει νὰ προσθέσω στὸ τέλος τῆς ἐκδόσεώς μου μερικὰ ἀκόμη λόγια. Τολμῶ νὰ ἐκφράσω τὴν ἐλπίδα πῶς, ὅτι κάποιος Ἑλληνικὸς θίασος θελήσῃ νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἔργον, θὰ εὖρη ἴσως στὸ σημεῖωμά μου μερικές πολύτιμες ὁδηγίες.

«Ἡ Θυσία» ἐπαίχθη στὴν Ὀλλανδία γιὰ πρώτη φορά τὴν 6ῃ Ἰουλίου 1920 καὶ ἐξηκολουούθησαν τακτικὰ κάθε μέρα οἱ παραστάσεις ἐπὶ ἓνα μῆνα. Τὸν ἐπόμενον χειμῶνα ὁ ἴδιος θίασος τὴν ἔπαιξε ἐπανηλειμμένος στὸ θέατρο τῆς Ἀμστερνταμ.

Νὰ πῶς ἔγινε καὶ οἱ Ὀλλανδοὶ ἀπολαμβάνοντν πρὶν ἀπὸ μᾶς τὸ ἀπιστούργημα αὐτὸ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας.

Ὁ γνωστὸς βυζαντιολόγος καὶ καθηγητῆς τῶν Νεοελληνικῶν στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Leiden, Κ^{ος} Hesseling μετέφρασε τὸ ἔργον εἰς δεκαπεντασυλλάβους ὀλλανδικοὺς στίχους καὶ το ἐξέδωσε. Ἐνας καλλιτέχνης θιασάρχης ὁ Κ^{ος} Vogel τὸ ἐδιάβασε, τὸν ἐνθουσίασε καὶ θέλησε νὰ τὸ παρουσιάσῃ ἀπὸ σκηνῆς. Καθὼς τὸ ἀναγνωρίζει βέβαια ὁ καθένος τὸ δράμα αὐτὸ παρουσιάζει σκηνικὰς δυσκολίας ποῦ φαίνονται ἀνυπερβλητὰς. Στὸ μεσαιωνικὸ θέατρο ἐσυνηθίζετο ἡ σκηνὴ νὰ εἶναι χωρισμένη εἰς δύο καὶ τὸ κάθε μέρος νὰ παριστᾷ ἄλλο δωμάτιον. Ἡ ζωγραφικὴ καὶ πρὸ πάντων ἡ ὀλλανδικὴ σχολὴ μᾶς διετήρησε αὐτὴ τὴν ἀντίληψιν τῆς τέχνης. Μία εἰκὼν παρουσιάζει ἓνα ὀλόκληρον σπίτι ἔτσι στὴν πρώτη πρᾶξιν τῆς Θυσίας, ὁ Ἀβραάμ φαίνεται καθαρὰ ὅτι προσεύχεται καὶ δίνει τίς διατιγὰς του σὲ ἄλλο

δωμάτιο, και σὲ ἄλλο κοιμούνται ἡ Σάρρα καὶ ὁ Ἰσαάκ. Ἄλλη δυσκολία αὐτῆς τῆς πράξεως εἶναι τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὀπιῶν θὰ παρουσιασθῇ ὁ Ἄγγελος.—Εἰς τὴν δευτέρα πράξι ἡ σκηνὴ παριστᾷ πρῶτα τὸν ἀνυφορικὸ δρόμο ποῦ ὀδηγεῖ ἐπάνω στὸ βουνό, ἔπειτα τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ καὶ τέλος τοὺς πρόποδας ὅπου ἡ Σάρρα ἐπῆγε μὲ τίς δοῦλες νὰ προῦπαντήσῃ τὸν ἐπιστρέφοντα Ἀβραάμ.

Ὁ Κος Vogel ἔλυσε εὐφύσειατα τὰ δύσκολα αὐτὰ σκη-
νικὰ προβλήματα. Ἐν πρώτοις ἐπροτίμησε τὸ ὑπαίθριον
θέατρο ποῦ δίνει ἀμέσως τὴν ἐντύπωσι τοῦ κλασικοῦ ἔργου
καὶ ὁ θεατῆς ἔχει πολὺ ὀλίγες ἀπαιτήσεις σκηνικῶν. Ἐτοι-
μασε τὸ θέατρό του μέσα σ' ἓνα ὠρεό δάσος. Ἡ πλατεῖα
τῶν θεατῶν ἐσημάτιζε ἡμικύκλιον ἀμφιθέατρον. Ἀντίκρου
ἡ σκηνὴ ἀρκετὰ μεγάλη ἀνυφορίζουσα πρὸς τὸ βάθος ὅπου
κλίτετε εἰς ἡμικύκλιον καὶ αὐτὸ ἀπὸ σειρὰ δένδρων. Στὸ βᾶ-
θος, ἀκριβῶς ἀντίκρου στὸ θεατῆ καὶ στὸ ὑψηλότερο μέρος
ἓνα ἕδος plate-forme εἰς τὴν ὁποῖαν ὀδηγοῦν ἀριστερὰ
καὶ δεξιὰ δύο ἐλαφρὰ ἀνυφορικοὶ δρομίσκοι. Σ' αὐτὸ ἀκρι-
βῶς τὸ σημεῖον τὰ δέντρα ἄφιναν ἓνα κενὸν ποῦ ἔκλειε ἓνα
κόκκινο παραπέτασμα. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πάλι δύο ἀνοίγ-
ματα χωρὶς παραπετάσματα. Στὸ ἐμπρὸς μέρος τῆς σκηνῆς,
ἐκεῖ ἀκόμη ποῦ ὁ ἀνύφορος δὲν ἀρχίζει, στὴ μέση ἀκριβῶς
βρίσκεται, καμωμένο ἀπὸ χῶμα ἓνα εἶδος μεγάλου κοθίσμα-
τος ποῦ μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ γιὰ κρεββάτι. Δεξιὰ καὶ
ἀριστερά, σὲ ἀρκετὴ ἀπόστασι ἀπὸ τὸ μεσαῖο ἀλλὰ πιὸ
κοντὰ στὸν θεατῆ εἰς τρόπον ὥστε τὸ μεσαῖο κάθισμα νὰ
μένῃ μόνο καὶ πιὸ κοντὰ στὸ βάθος τῆς σκηνῆς, δύο κα-
θίσματα ἀπαράλλακτα μὲ τὸ πρῶτο, καὶ ἀκόμη ἓνα στὴν
δεξιὰ θύρα δίπλα.

Στὴν παράστασι τῆς 6ης Ἰουλίου τὴν ὁποῖα παρηκολού-
θησα στὴν Ὀλλανδία, ἡ σκηνὴ ἦταν ἄδεια τελείως στὴν
ἀρχή. Πίσω ἀπ' τὰ δέντρα ἀκούστηκε ἡχος βιολιῶν ποῦ

ἔπαιζον ἀργὰ κάποια ἀρχαϊκὴ μελωδία. Σὲ λίγο, θυμίζον-
 τας καὶ αὐτοὶ ἀργὰ τὸ βῆμα τοὺς μπῆκαν ἀπ' τὴ δεξιὰ θύρα
 οἱ ἠθοποιοὶ τῆς πρώτης πράξεως. Ἡ Σάρρα πρώτη με μιὰ
 δούλη ἐπροχώρησε πρὸς τὸ ἀριστερὸ κάθισμα. Ὁ Ἀβραὰμ
 ἐστάθηκε στὸ μεσαῖο καὶ ὁ Ἰσαὰκ στὸ δεξιό. Ἐξαπλώθη-
 καν καὶ οἱ τρεῖς κ' ἐφάνηκαν ὅτι ἀποκοιμήθηκαν. Ἡ μου-
 σικὴ ἔπαιζεν. Τότε, στὸ βάθος τῆς σκηνῆς, στὸ ὕψωμα τοῦ
 ἄν κοὶ ἀρκετὰ μακρὰ βρῖσκεται ὅμως ἀκριβῶς ἀπὸ πίσω
 ἀπὸ τὴν κλίνη τοῦ Ἀβραὰμ, ἀνοίγει τὸ παραπέτασμα καὶ
 παρουσιάζεται ὁ Ἄγγελος. Στὴ φωνή του μόνος ὁ Ἀβραὰμ
 ξυπνᾷ καὶ ἔπειτα κανονικὰ προχωρεῖ ἢ παράστασις. — Ἀπ'
 τὸ μικρὸ κάθισμα ποῦ εἶναι κοντὰ στὴν δεξιὰ θύρα ἡ Σάρρα
 πέρνει τὰ φορέματα τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τὰ ἀπίδια ποῦ τοῦ δί-
 νει. — Ἡ πράξις τελιώνει μὲ τὴν ἐξοδο τοῦ Ἀβραὰμ καὶ
 τοῦ Ἰσαὰκ ποῦ φεύγου γιὰ τὴν θυσία. Ἡ Σάρρα μισλυ-
 πόθυμη πέφτει στὰ χέρια τῆς Τάμαρ καὶ τῆς Ἄντας οἱ
 ἄποιοι τὴν ὀδηγοῦν ἔξω ἀπ' τὴ σκηνή.

Ἡ δευτέρα πράξις ἀρχίζει πάλι μὲ μουσικὴ. Ὁ Ἀβραὰμ
 καὶ ὁ Ἰσαὰκ εἰσέρχονται ἀπὸ τὴν ἀριστερὰ θύρα. Ἡ μου-
 σικὴ παύει ὅταν ὁ Ἰσαὰκ ἐρωτᾷ «Γιὰ πέ μου το πατέρα
 μου...» (στ. 563). Προχωροῦν ἔπειτα πρὸς τὸ δεξιὸ μέρος
 τῆς σκηνῆς ἀργὰ καὶ κουρασμένοι ἐνῶ ἀπ' τὴν ἀριστερὰ
 θύρα εἰσέρχονται οἱ δούλοι καὶ ἀρχίζει ὁ διάλογός τους.
 Ὅταν ὁ Ἰσαὰκ λέει ὅτι κουράστηκε τοῦ στρώνει ὁ πατέ-
 ρας του ἓνα σκέπασμα ἐπάνω στὸ μικρὸ κάθισμα ἀπὸ ὅπου
 στὴν πρώτη πράξις ἡ Σάρρα εἶχε πάρει τὰ ἀπίδια. — Ἀνε-
 βαίνουν πρὸς τὸ μεσαῖο ὕψωμα ἀπ' τὸν δεξιὸ δρο μίσκο καὶ
 ἐνώσω ὁ Ἀβραὰμ προσεύχεται ἐκεῖ ψηλὰ, ὁ Ἰσαὰκ στήνει
 τὸν βωμό. — Πάλι ὁ Ἄγγελος φαίνεται ἀκίνητος μπρὸς ἀπ'
 τὸ παραπέτασμα τοῦ βάθους. Μετὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ παι-
 διοῦ βιαστικοὶ φεύγουν ἀπ' τὴν ἀριστερὰ θύρα πατέρας καὶ
 γιός. Τοὺς ἀκολουθεῖ ὁ Σόφερ, ἀλλ' ὁ Σίμπαν σταματᾷ

λίγο, τότε κουρασμένη μπαίνει ή "Αντα άπ' την δεξιά θύρα. Κ' οί δύο μαζί τρέχουν νά βγοῦν άπ' την άριστερά γιατί φαντάζονται πώς άπ' εκεί θά συναντήσουν γρήγορα την Σάρρα. Μόλις φύγουν μισολυπόθυμη και ύποβασταζομένη άπ' την Τάμαρ μπαίνει ή Σάρρα και σφριάζεται εκεί πού πρὸ ὀλίγου είχε ξαπλωθεϊ ὁ Ἰσαάκ. Σὲ λίγο ἀκούστηκε ή φωνή τοῦ Σίμπαν πίσω άπ' την σκηνή. Ἐπιστρέφουν ὁ Ἄβραάμ και ὁ Ἰσαάκ και μετὰ την προσευχή τοῦ Ἄβραάμ φεύγουν μαζί ὅλοι οί ἠθοποιοί.

Φυσικά ένας σκηνοθέτης με καλαισθησία μπορεί νά παρουσιάση και με ἄλλο τρόπο την «Θι σία» ἄλλα νομίζω ὅτι ὁ Κος Vogel ἐπέτυχε ἐξαιρετικά. Τὸ ἀνοικτὸ θέατρο ἑναρμονίζεται τέλεια με τὸν ἀρχαϊκὸ χαρακτήρα τοῦ ἔργου και δὲν βιάζει διόλου την δράσι. Μπορῶ νά βεβαιώσω ὅτι ή ἀπλότης τῶν σκηρικῶν ἀντὶ νά μειώνη ηῦξανε την προσοχή πού τὸ ἀκροατήριον πρέπει νά δώση στους χαρακτήρας. — Ὁ δὲ συνδιασμός στὰ αὐτὰ σκηνικά τοῦ σπιτιοῦ και τοῦ ὄρους ἴσως χάρις στην ἔξυπνη σκηνική οἰκονομία, ἴσως χάρις στους ἠθοποιούς, πάντως οὔτε μὲ στιγμὴ ἔδωκε την ἐντύπωσι τοῦ μὴ ἀληθοφανοῦς.

Τὸ ἐπανολαμβάνω ὅμως και ἔδῶ στὸ τέλος, ἐκείνο τὸ αἶσθημα πού πρὸ πάντων ἐγέννησε στην ψυχὴ μου ή παρὰστασις στην Ὀλλανδία εἶναι ή ἐπιθυμία νά δῶ τὸ ἔργον παιγμένο στην Ἑλλάδα. Θὰ ἦτο πολὺ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ κοινὸν ὄχι μόνον διὰ νά διαβάση ἄλλὰ νά δῆ ζωντανεμένο τὸ παλαιὸ αὐτὸ ἀριστούργημα. Βεβαίως οὔτε σκηνοθέται μᾶς λείπουν οὔτε ἠθοποιοί με ζωηρὰ προσωπικότητα και λεπτὸ αἶσθημα πού θὰ μπορέσουν ν' ἀποδώσουν την βαθειὰ ἀξία τοῦ ἔργου με ὄλην την ἀπλότητα και την εἰλικρίνεια πού τοῦ ἀρμόζουν.

TIMATAI ΔΡ. 3.75